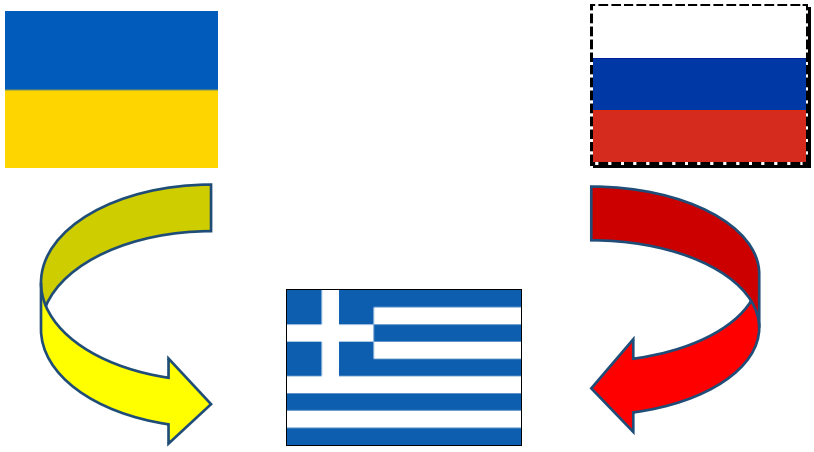

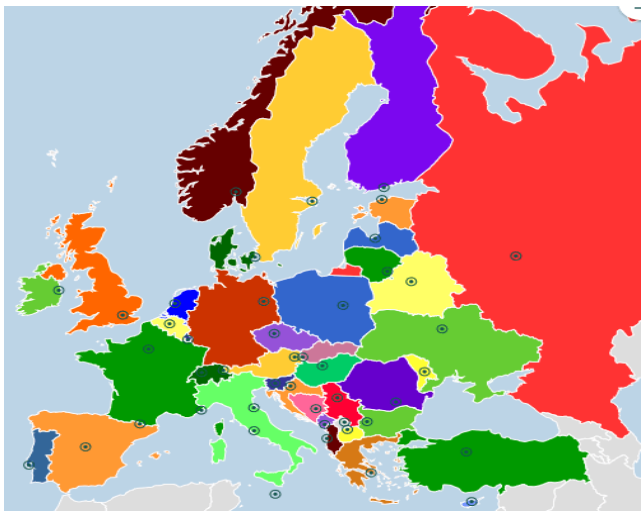

ΕΡΕΥΝΑ-ΜΕΛΕΤΗ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΠΟΛΕΜΟΥ ΡΩΣΙΑΣ-ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ ΣΤΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

ΙΟΥΝΙΟΣ 2022

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ

PALMOS ANALYSIS
MARKET RESEARCH | WEB DEVELOPMENT | CONSULTING

Περιεχόμενα

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ 3

Α. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΡΩΣΙΑΣ-ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ 15

Α1. Η Ρωσική οικονομία_ Σύντομη αναφορά 15

Α2. Οι διμερείς εμπορικές σχέσεις Ελλάδας-Ρωσίας 18

Α2.1. Διμερές εμπόριο προϊόντων 19

Α3. Η Ουκρανική Οικονομία_ Σύντομη αναφορά 28

Α4. Οι διμερείς εμπορικές σχέσεις Ελλάδας-Ουκρανίας 31

Β. ΑΦΙΞΕΙΣ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ ΑΠΟ ΡΩΣΙΑ-ΟΥΚΡΑΝΙΑ 36

Β1. Οι τουριστικές σχέσεις Ελλάδας-Ρωσίας 36

Β2. Οι τουριστικές σχέσεις Ελλάδας-Ουκρανίας 50

Γ. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΣΤΙΣ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΛΛΑΔΑΣ -ΡΩΣΙΑΣ – ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ 53

Γ1. Οι επιπτώσεις στις εμπορικές σχέσεις Ελλάδας-Ρωσίας 56

Γ2. Οι επιπτώσεις στις εμπορικές σχέσεις Ελλάδας-Ουκρανίας 67

Δ. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ 72

Δ1. Οι επιπτώσεις στις τουριστικές σχέσεις Ελλάδας-Ρωσίας 76

Δ2. Οι επιπτώσεις στις τουριστικές σχέσεις Ελλάδας-Ουκρανίας 78

Ε. ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΡΩΤΟΓΕΝΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ ΠΕΔΙΟΥ 82

Ε1. ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΕΡΕΥΝΑ ΣΕ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΜΕ ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ (ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ – ΕΞΑΓΩΓΕΣ) ΜΕ ΡΩΣΙΑ – ΟΥΚΡΑΝΙΑ 83

Ε2. ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΕΡΕΥΝΑ ΣΕ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΕ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΜΕ ΕΝΤΟΝΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΡΩΣΩΝ/ΟΥΚΡΑΝΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ 86

Ε3. ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΕΡΕΥΝΑ ΣΕ ΡΩΣΟΥΣ ΤΟΥΡΙΣΤΕΣ ΠΟΥ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΟΥΝ ΔΙΑΚΟΠΕΣ ΣΕ ΧΩΡΕΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ 89

Ε4. ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΣΕ ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΥΣ ΦΟΡΕΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΜΕ ΤΗ ΜΕΘΟΔΟ ΤΩΝ "ΕΙΣ ΒΑΘΟΣ" ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ 91

ΣΤ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 128

ΣΤ.1 ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΙΝΑΚΩΝ 129

ΣΤ.2 ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ 130

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Η κρίση στις σχέσεις Ρωσίας– Ουκρανίας και η στρατιωτική κλιμάκωση που εξελίσσεται, δημιουργούν ένα σκηνικό φόβου κα έντονης ανησυχίας στις τάξεις της παγκόσμιας κοινότητας η οποία παρακολουθεί τα γεγονότα να εξελίσσονται με ραγδαίους ρυθμούς, ανήμπορη να εκτιμήσει το μέγεθος των επιπτώσεων που θα επιφέρει τελικά στην οικονομία, όπως ενεργειακή κρίση, ανεργία, πληθωρισμό, κόστος δανεισμού, χρηματοπιστωτικές αγορές, τουρισμό κτλ., αλλά και στο γεωστρατηγικό τοπίο γενικότερα.

Επικρατεί έντονος προβληματισμός για τις επιπτώσεις της ρωσο-ουκρανικής κρίσης στην εθνική μας οικονομία γιατί πρόκειται για ένα πολύπλοκο ζήτημα που δημιουργεί προβλήματα που επηρεάζουν τις ελληνικές επιχειρήσεις, τις εισαγωγές, τις εξαγωγές, την ενέργεια, το κόστος καταναλωτικών αγαθών και υπηρεσιών, τον τουρισμό κοκ.

Όπως αναφέρει η Πρόεδρος του Πανελληνίου Συνδέσμου Εξαγωγών (ΠΣΕ)[1], κα Χριστίνα Σακελλαρίδη, *«η Ρωσία αποτελεί τον υπ' αριθμόν 1 προμηθευτή της Ελλάδας και την 20η καλύτερη αγορά παγκοσμίως για τα ελληνικά προϊόντα. Για το λόγο αυτό οι εκτιμώμενες συνέπειες από την απορρύθμιση των εμπορικών σχέσεων Ελλάδας-Ρωσίας θέτουν υπό αμφισβήτηση την πορεία ενίσχυσης της εξωστρέφειας της χώρας, απειλούν βασικούς παραγωγικούς κλάδους της ελληνικής οικονομίας, ενδυναμώνουν τάσεις ενίσχυσης του παραγωγικού και ενεργειακού κόστους στην Ελλάδα και συνολικά δυναμιτίζουν την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας»*

Όπως τόνισε επιπλέον η κα Χ. Σακελλαρίδη *«χρειάζεται να σταλεί ένα ηχηρό μήνυμα προστασίας των εθνικών συμφερόντων και να αναλάβει η χώρα πρωτοβουλίες άμεσης επίλυσης της κρίσης αποτρέποντας έναν εμπορικό πόλεμο ΕΕ-Ρωσίας, που θα έχει καταστροφικές συνέπειες στην προσπάθεια ανάκαμψης της ελληνικής οικονομίας και επίτευξης του στόχου για σχηματισμό του 50% του ΑΕΠ, μέσα από εξωστρεφείς δραστηριότητες (εξαγωγές, τουρισμός, μεταφορές, ναυτιλία). Σε έναν τέτοιο εμπορικό πόλεμο, η ελληνική οικονομία δεν έχει την πολυτέλεια να αποτελέσει παράπλευρη απώλεια»*, ξεκαθάρισε η Πρόεδρος του ΠΣΕ, επισημαίνοντας προς το Υπουργείο Εξωτε-

[1] https://m.naftemporiki.gr/story/789475/oi-sunepeies-stis-eksagoges-apo-pithano-emporiko-polemo-ee-rosias-sto-epikentro-suskepsis

ρικών την ανάγκη ανάπτυξης διμερών συμφωνιών μεταξύ χωρών που διατηρούν ειδικούς εμπορικούς δεσμούς με τη Ρωσία, όπως η Σερβία και η Μολδαβία.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΠΣΕ, οι πιθανές επιπτώσεις στην ελληνική οικονομία αθροίζονται σε πολλά δις ευρώ, επηρεάζοντας σημαντικά πολλούς κλάδους παραγωγής προϊόντων, αλλά και τον τριτογενή τομέα, ειδικά τον τουρισμό και τις μεταφορές. Αξίζει να σημειωθεί ότι το διμερές εμπόριο Ελλάδας–Ρωσίας αντιστοιχεί σε περισσότερα από 6,5 δις ευρώ ετησίως. Την ίδια ώρα, η Ελλάδα εισάγει από τη Ρωσία αργό πετρέλαιο, πετρελαιοειδή και φυσικό αέριο, αξίας περίπου 5 δις ευρώ το χρόνο, ενώ συνολικά, δηλαδή αμέσως ή εμμέσως, προκύπτει –ως διακύβευμα– ένα ποσό της τάξης των 7,5 δις ευρώ περίπου, ήτοι το 4% του ΑΕΠ της χώρας.

Συγκεκριμένα, το 41% (περίπου 200 εκατ. ευρώ ετησίως) των συνολικών ελληνικών εξαγωγών προς τη Ρωσία αφορούν αγροτικά προϊόντα. Η Ρωσία και η Ουκρανία απορροφούν το **18% των συνολικών εξαγωγών οπωροκηπευτικών, το 50% των εξαγωγών φράουλας και σχεδόν το 25% των εξαγωγικών ροδάκινου (νωπό και κομπόστα).**

Επί του θέματος αυτού, ο **INCOFRUIT-HELLAS** (ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΕΞΑΓΩΓΗΣ, ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ ΦΡΟΥΤΩΝ-ΛΑΧΑΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΧΥΜΩΝ) έχει εκδώσει Δελτίο Τύπου (9/5/2022) όπου, μέσω του εκπροσώπου του, κου Γεωργίου Πολυχρονάκη (Ειδικού Συμβούλου), αναφέρει τα εξής:[2]

«Το κόστος παραγωγής και εμπορίου διακίνησης φρούτων και λαχανικών (ηλεκτρικό ρεύμα, πετρέλαιο, λιπάσματα, φυτοπροστατευτικά, ξύλο, χαρτόνι ή πλαστικά για συσκευασίες) έχει εκτοξευθεί τον τελευταίο χρόνο». Επιπλέον, ο πόλεμος στην Ουκρανία έχει επιδεινώσει τις αυξήσεις του κόστους και έχει ήδη δημιουργήσει μια κατάσταση υπερπροσφοράς με πτώση των τιμών στην κατανάλωση της ΕΕ. **Δυστυχώς, παρατηρείται τους τελευταίους μήνες φυγή αλλοδαπών εργατών γης, στα θερμοκήπια και γενικότερα στη γεωργία, με κίνδυνο να μείνουν αφύτευτα και ακαλλιέργητα τα θερμοκήπια και άλλα οπωροκηπευτικά.**

[2] Incofruit-Hellas_Δελτίο Τύπου 9/5/2022

Ο τομέας πάσχει από σοβαρό πρόβλημα ανταγωνιστικότητας επειδή δεν είναι δυνατή η μεταφορά μέρους της αύξησης στις τιμές, στην ΕΕ. Οι καταναλωτές μειώνουν την αγορά νωπών οπωροκηπευτικών, υπέρ των προϊόντων μαζικής κατανάλωσης. Οι **ροές των εξαγωγών μας** (βάσει προσωρινών στοιχείων από την **έναρξη του πολέμου στις 24/2/2022-6/5/2022**) παρουσιάζουν σημαντική μείωση, έναντι της αντίστοιχης περσινής, της τάξης του **-12,4% (**πορτοκάλια **- 37,1%,** μανταρίνια **-36,1%,** μήλα **-7,8%,** τομάτες **-22,8%,** ενώ **θετικό πρόσημο** είχαν οι φράουλες **+22,5%** και ακτινίδια **+31,0%.** Με βάση τον ΔΤΚ μηνός Μαρτίου 2022, η αύξηση στα φρούτα ήταν+7,8% και στα λαχανικά +13,6%, ποσοστά πολύ μικρά για να καλύψουν το κόστος που έχει υπερβαίνουσα αύξηση στο 35%.

Βεβαίως, προς **Ουκρανία και Λευκορωσία καμία δραστηριότητα δεν παρατηρείται** στη δε **Ρωσία δεν εξάγουμε απευθείας** επειδή έχει επιβληθεί **εμπάργκο στις εισαγωγές κοινοτικών φρούτων και λαχανικών, αλλά και άλλων τροφίμων, από τον Αύγουστο του 2014. Οι εξαγωγές μας, νωπών φρούτων και λαχανικών** (την τελευταία τριετία κατά μέσο όρο προς Ουκρανία και Λευκορωσία και εμμέσως προς Ρωσία)ανέρχονται κατ΄εκτιμηση σε 115-120 χιλ. τόνους και οι εξαγόμενοι χυμοί και κομπόστες, σε πρώτη ύλη καρπού, σε 40 χιλ. τόνους. **Ήτοι συνολικά 155-160 χιλ. τόνοι οπωροκηπευτικών εκτιμώμενης αξίας 160-200 εκατ. ευρώ.**

Αντίστοιχα, ανησυχητική εξέλιξη υπήρξε στις **εισαγωγές νωπών φρούτων και λαχανικών** οι οποίες, το ανασκοπούμενο 1ο 3μηνο 2022, εμφανίζουν αύξηση **+11,5%** σε όγκο και αξία **+26,8%,** ανατρέποντας τις τάσεις των δύο προηγούμενων ετών, συμβάλλοντας συγχρόνως στην **αύξηση του ελλείμματος του Ισοζυγίου.**

Εκτιμάται ότι, αν δεν ληφθούν έγκαιρα μέτρα, τόσο από την ΕΕ, όσο και από την Ελληνική Πολιτεία, είναι υπαρκτός ο κίνδυνος να εγκαταλειφθούν καλλιέργειες και να υποκατασταθεί η τροφοδοσία της εφοδιαστικής αλυσίδας από εισαγόμενα προϊόντα τρίτων χωρών χαμηλού κόστους οι οποίες δεν τηρούν τις απαιτήσεις που ζητούνται από τους ευρωπαίους παραγωγούς (φυτοϋγειονομικά, κοινωνικά, πρότυπα ποιότητας κ.ά.).

Με βάση αυτά τα δεδομένα και τις προοπτικές που προδιαγράφονται, προτείναμε μέτρα για την αντιμετώπιση των διαταραχών στις αγορές, **μετά τη Ρωσική εισβολή στην Ουκρανία,** ήτοι:

1) Δημιουργία **ενιαίου Ταμείου** (κατά το πρότυπο του ενιαίου ταμείου ενέργειας) που θα παρέχει στήριξη στους ευρωπαίους παραγωγούς γεωργικών προϊόντων και τις επιχειρήσεις απέναντι στις αυξήσεις κόστους (εισροών), λόγω του κόστους των λιπασμάτων, φυτοφαρμάκων και ζωοτροφών, αλλά και τυποποίησης-συσκευασίας, υλικών συσκευασίας, μεταποίησης και μεταφορικών κόστος που θα είναι μικρότερο των τιμών πώλησης που θα διαμορφωθούν από την υπερπροσφορά και την υποκατανάλωση και χρειάζεται ελάφρυνσή του για να μπορεί να προσαρμοσθεί στις διαμορφωμένες τιμές λιανικής πώλησης.

2) Παράλληλη **ενεργοποίηση** των προβλεπόμενων πολιτικών της **ΚΟΑ** οπωροκηπευτικών για αντιμετώπιση των κρίσεων στην αγορά για την αποσυμφόρηση της προσφοράς στη λιανική πώληση των νωπών οπωροκηπευτικών.

3) Επανεξέταση του καθεστώτος εισαγωγών με **εντατικοποίηση των ελέγχων από τρίτες χώρες,** στην ΕΕ.

4) Η Ελληνική Πολιτεία να λύσει άμεσα το πρόβλημα με τους αλλοδαπούς εργάτες γης, καθότι η πρόσφατη νομοθετική ρύθμιση είναι αναποτελεσματική (δεν εισακούσθηκαν σχετικές προτάσεις μας) και ο κίνδυνος μη καλλιέργειας μεγάλων εκτάσεων γης σε όλη τη χώρα είναι υπαρκτός.

Επιβάλλεται η μελέτη των προοπτικών στις καταναλωτικές αγορές και των διαμορφούμενων τάσεων για τη χάραξη προγραμμάτων αναδιάρθρωσης των καλλιεργούμενων οπωροκηπευτικών με έμφαση στα παραδοσιακά. Απαιτείται χάραξη ζωνών καλλιέργειάς τους (κατά είδος), εμπλουτισμός τους με νέες ποικιλίες και επέκταση (ημερολογιακά) της συγκομιδής, μεταποίησης και εμπορίας. Αρμόδιο όργανο είναι το **Συμβούλιο Αγροτικής Ανάπτυξης** που χρειάζεται ανασύσταση, με συμμετοχή, στο κεντρικό Συμβούλιο, αντιπροσώπευσης των θεσμικών φορέων παραγωγής και εμπορίας. Το ίδιο Συμβούλιο θα πρέπει να επιληφθεί και των βιολογικών προϊόντων».

Όπως τονίζει η Πρόεδρος του ΠΣΕ *«διαχρονικά η Ρωσία σε περιόδους εμπορικών διενέξεων με την ΕΕ δυσχεραίνει σημαντικά τις εξαγωγές αγροτικών προϊόντων από τα κράτη-μέλη και ήδη υπάρχουν πληροφορίες για προειδοποιητικές απορρίψεις φορτίων φράουλας από τη χώρα μας. Σε περίπτωση μακρόχρονης εμπορικής διένεξης μεταξύ ΕΕ-Ρωσίας, τα εμπόδια στις εξαγωγές των εν λόγω προϊόντων ενδέχεται να οδηγήσουν ακόμη και σε εγκατάλειψη της παραγωγής τους, με ανυπολόγιστες συνέπειες στον παραγωγικό ιστό της χώρας, καθώς τα εν λόγω μερίδια της ρωσικής αγοράς, δεν μπορούν να υποκατασταθούν από άλλες χώρες».*

Από την ανάλυση του ΠΣΕ, σημαντικά προβλήματα αναμένεται να προκύψουν και στις εξαγωγές προϊόντων **γούνας, που αντιστοιχούν στο 23% των συνολικών εξαγωγών της Ελλάδας προς τη Ρωσία,** ήτοι περισσότερων των 110 εκατ. ευρώ ετησίως, οι οποίες και συντηρούν ουσιαστικά έναν ολόκληρο κλάδο παραγωγής.

Σύμφωνα με τον Ντμίτρι Μεντβέντεφ[3], αναπληρωτή προέδρου του Συμβουλίου Ασφαλείας της Ρωσικής Ομοσπονδίας *«Τα ρωσικά τρόφιμα είναι ένα ήσυχο, αλλά τρομακτικό όπλο για τη χώρα. Οι εξαγωγές αγροτικών προϊόντων υπερβαίνουν τις εξαγωγές πραγματικών όπλων, ενώ πέρυσι ήταν πάνω από 37 δις δολάρια. Η Ρωσία είναι σήμερα ο μεγαλύτερος παραγωγός σιτηρών, μαζί με την Ινδία και την Κίνα, και τα τελευταία χρόνια έχει γίνει ο μεγαλύτερος εξαγωγέας σιταριού».*

Επισήμανε δε ότι η Ρωσία θα προμηθεύει τρόφιμα και σιτηρά μόνο σε «φιλικές χώρες»[4] (σε ρούβλια ή στο εθνικό συνάλλαγμά τους) και ότι η εγχώρια αγορά και ο έλεγχος τιμών παραμένουν σε πρώτη προτεραιότητα. Ως γνωστόν, η Ρωσία έχει επιβάλει ποσοστώσεις στις εξαγωγές σιτηρών και φόρους από το 2021 σε μια προσπάθεια να σταθεροποιήσει τις εγχώριες τιμές τροφίμων. Πρόσθεσε δε ότι η Ρωσία δεν θα εμπορεύεται τρόφιμα με «εχθρικές* χώρες» και ότι ο κατάλογος των απαγορευμένων προϊόντων, που εγκρίθηκε το 2014, θα μπορούσε να επεκταθεί *(*Η Μόσχα αποκάλεσε «εχθρικές χώρες» εκείνες οι οποίες έχουν επιβάλει κυρώσεις στη Ρωσία για τη στρατιωτική της επέμβαση στην Ουκρανία)*. Ήδη η Ρωσία παρέχει σιτηρά, κυρίως στις χώρες της Αφρικής και της Μέσης Ανατολής. Η ΕΕ και η Ουκρανία είναι οι μεγάλοι ανταγωνιστές της στο εμπόριο σιτηρών.

[3] https://www.ertnews.gr/eidiseis/diethni/mentventef-ta-trofima-einai-to-siopilo-kai-tromero-mas-oplo/

[4] https://www.ertnews.gr/eidiseis/diethni/me-pliromes-se-royvlia-i-sto-ethniko-synallagma-filikon-choron-oi-exagoges-trofimon-kai-sitiron/

Οι πρώτες σοβαρές παράπλευρες απώλειες στην Ελλάδα έχουν εμφανισθεί. Ήδη έχουν σταματήσει οι εξαγωγές ελληνικών οπωροκηπευτικών προς την Ουκρανία (πέρυσι άγγιξαν τα 17,6 εκατ. ευρώ και το σύνολο των ελληνικών εξαγωγών τα 200 εκατ. ευρώ)[5], ενώ σε διακοπή της λειτουργίας των εργοστασίων τους, μέχρι νεοτέρας, έχουν προχωρήσει οι εταιρείες: COCA COLA HBC, η διοίκηση της οποίας αφήνει ανοικτό το ενδεχόμενο να προβεί σε αναθεώρηση επί τα χείρω για την τρέχουσα χρήση και η θυγατρική της Γρ. Σαράντης, η Ergopack. Σε αναστολή της λειτουργίας της θυγατρικής της στην Ουκρανία προχώρησε και η ELTON.

Στο επίπεδο των εισαγωγών ενδεικτικό της εξάρτησης της χώρας από τα σιτηρά της Ρωσίας και της Ουκρανίας είναι το γεγονός ότι πέρυσι το 31% των εισαγωγών σε αξία της Μύλοι Κεπενού, το 33% της Κυλινδρόμυλοι Κ. Σαραντόπουλος και το 17% των εισαγωγών της Μύλοι Λούλη προέρχονταν από τις δύο αυτές χώρες.

Σημαντική είναι και η εξάρτηση σε χάλυβα. Το 17% των αναγκών της Σωληνουργεία Τζιρακιάν καλύφθηκε πέρυσι από τις δύο αυτές χώρες, αντίστοιχο ποσοστό των αναγκών της σε χάλυβα αγόρασε η Αφοί Κορδέλλου ΚΟΡΔΕ 2,14% από την Ουκρανία και η ΣΙΔΜΑ το 6,7% το εισήγαγε από τη Ρωσία και την Ουκρανία.

Σημειώνεται ότι η Ουκρανία και η Ρωσία αντιπροσωπεύουν περίπου το 30% των παγκόσμιων εξαγωγών σίτου, το 20% των παγκόσμιων προμηθειών καλαμποκιού και το 80% των παγκόσμιων εξαγωγών ηλιέλαιου. Οι ελληνικές εξαγωγές προς τη Ρωσική Ομοσπονδία κινούνται ετησίως στα επίπεδα των 200 εκατ. ευρώ και οι ρωσικές εξαγωγές προς την Ελλάδα στα 4 δισ. ευρώ.

Από αυτά και μόνο τα στοιχεία, γίνεται αντιληπτό πως η ρωσο-ουκρανική θα οδηγήσει σε ράλι τιμών των βασικών πρώτων υλών και ειδικότερα σε επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στους κλάδους της αρτοποιίας και της ζαχαροπλαστικής, ενώ το ενεργειακό κόστος των ελληνικών επιχειρήσεων έχει εκτοξευθεί στα ύψη, γεγονός που επιβαρύνει τα λειτουργικά τους έξοδα ένα ποσοστό των οποίων μετακυλίεται στις τιμές των παραγόμενων αγαθών.

[5] https://www.euro2day.gr/news/economy/article/2121522/se-ahartografhta-nera-h-oikonomia-logo-rosooykrani.html

Είναι χαρακτηριστικό ότι ο οίκος Moody's [6], στην ετήσια ανάλυσή του της 6/4/2022 για το πιστωτικό προφίλ της Ελλάδος, έχει μειώσει την πρόβλεψή του για την ανάπτυξη του πραγματικού ΑΕΠ της Ελλάδας για το 2022 στο 3% από 5,2%, ενώ τοποθετεί στο 4,3% την ανάπτυξη για το 2023. Αν και η Moody's το θεωρεί απίθανο, μια ενδεχόμενη γενική απαγόρευση των εισαγωγών ρωσικού πετρελαίου από την ΕΕ θα είχε σημαντικό αντίκτυπο στην Ελλάδα επειδή (1) το ενεργειακό της μείγμα κυριαρχείται από πετρέλαιο και προϊόντα πετρελαίου (51%) και φυσικό αέριο (22% (και τα δύο εξαρτώνται πλήρως από τις εισαγωγές) και (2) περίπου το 40% των εισαγωγών φυσικού αερίου της Ελλάδας, το 11% των εισαγωγών αργού πετρελαίου και το 49% των εισαγωγών διυλισμένων πετρελαίου προέρχονται από τη Ρωσία. Επιπλέον, οι υψηλές τιμές ενέργειας θα διόγκωναν σημαντικά την αξία αυτών των εισαγωγών. Αυτό ισχύει και για το σιτάρι, καθώς πάνω από το 25% των εισαγωγών σιταριού στην Ελλάδα προέρχεται από την Ουκρανία και τη Ρωσία.

Συνολικά, όπως τονίζει ο οίκος, «*…μια περαιτέρω κλιμάκωση της σύγκρουσης Ρωσίας-Ουκρανίας θα μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο ολόκληρη την ευρωπαϊκή οικονομική ανάκαμψη*». Το μέγεθος των επιπτώσεων θα εξαρτηθεί από τη διάρκεια και τη σοβαρότητα της κρίσης. Η μετάδοση των επιπτώσεων στον υπόλοιπο κόσμο μπορεί να γίνει μέσω πολλών διαύλων, όπως οι κρίσεις των τιμών των εμπορευμάτων σε μια εποχή που ο πληθωρισμός είναι ήδη υψηλός, οι περιορισμοί της προσφοράς και οι οικονομικές επιπτώσεις από τις σαρωτικές νέες κυρώσεις κατά της Ρωσίας, η αστάθεια των χρηματοπιστωτικών αγορών καθώς και οι πιθανές πρόσθετες προκλήσεις ασφαλείας σε ένα σενάριο κλιμακούμενης ή ευρύτερης στρατιωτικής σύγκρουσης ή μέσω κυβερνοεπιθέσεων.

Η Moody's αναμένει ότι το εμπορικό έλλειμμα θα διευρυνθεί καθ' όλη τη διάρκεια του 2022, καθώς οι βασικές εισαγωγές γίνονται πιο ακριβές. Ο πληθωρισμός στην Ελλάδα είχε ήδη επιταχυνθεί πριν από την εισβολή και έφτασε στο 7,2% σε ετήσια βάση τον Φεβρουάριο 2022, στο 8% τον Μάρτιο και στο 11,3% τον Μάϊο, καθώς οι τιμές, τόσο των τροφίμων, όσο και των μη τροφίμων αυξήθηκαν με ταχύτερο ρυθμό. Ο οίκος αναμένει ότι ο πληθωρισμός θα παραμείνει υψηλός και θα φτάσει το 5% κατά μέσο όρο φέτος. Οι ενεργειακές επιδοτήσεις θα μπορούσαν να θέσουν σε κίνδυνο τις προσπάθειες δημοσιονομικής εξυγίανσης

[6] https://www.capital.gr/oikonomia/3626168/moody-s-oi-epiptoseis-gia-tin-ellada-apo-ton-polemo-stin-oukrania

Χρειάζεται πάντως να επισημανθεί ιδιαίτερα η διακύμανση της συναλλαγματικής ισοτιμίας του ρωσικού νομίσματος (ρουβλίου) στις διεθνές αγορές.[7] Οι διεθνείς χρηματαγορές και η αγορά συναλλάγματος, παρότι επηρεάζονται καθοριστικά από τις πολιτικές εξελίξεις, εν τούτοις φαίνεται να έχουν τη δική τους …εκτίμηση για το τι πραγματικά συμβαίνει στη διεθνή οικονομία.

Ένα τέτοιο εκπληκτικό «παράδειγμα» φαίνεται να είναι η συναλλαγματική ισοτιμία του ρωσικού νομίσματος (ρουβλίου). Πριν από την εισβολή των ρωσικών δυνάμεων στην Ουκρανία ήταν ένα περιφερειακό, αλλά ισχυρό –λόγω των υψηλών συναλλαγματικών διαθεσίμων της Ρωσίας– νόμισμα**.** Συγκεκριμένα στα τέλη του 2ου/2022, και λίγο πριν αρχίσει η σύγκρουση με την Ουκρανία, η συναλλαγματική ισοτιμία του ρουβλίου σε σχέση με το ευρώ βρισκόταν λίγο κάτω από την αναλογία 1/90. Η εισβολή στην Ουκρανία και κυρίως οι κυρώσεις που ανακοινώθηκαν εις βάρος της Ρωσίας, το υποβίβασαν τόσο, ώστε στις αρχές του Μάρτη 2022 να βρίσκεται κάτω και από το 1/150, ήτοι ένα ευρώ ισοδυναμούσε με περισσότερα από 150 ρούβλια.

Εντωμεταξύ, ο πόλεμος στην Ουκρανία συνεχίζεται, οι κυρώσεις απειλούν να γίνουν ακόμα αυστηρότερες, αλλά στο μεταξύ έχει μεσολαβήσει η… νεκρανάσταση του ρουβλίου έναντι του ευρώ και του δολαρίου, αντίστοιχα. Αποτέλεσμα (με τιμές 23/6/2022) [8] η συναλλαγματική ισοτιμία διακυμάνθηκε ως εξής: **1€/56,20 Ρούβλια & 1$/54,54 Ρούβλια,** αν αναλογιστεί κανείς ότι στα τέλη Φεβρουαρίου 2022 και λίγο πριν αρχίσει η σύγκρουση με την Ουκρανία, η συναλλαγματική ισοτιμία του βρισκόταν σε σχέση με το ευρώ λίγο κάτω από την αναλογία 1/90,0.

Μία σύγκριση της υποτίμησης του ρουβλίου «με πόλεμο» με την πορεία ενός άλλου περιφερειακού νομίσματος, όπως π.χ. η τουρκική λίρα «χωρίς πόλεμο», δείχνει μία εκπληκτική διαφορά υπέρ του ρουβλιού και κατά της λίρας. Και όλα αυτά σε ένα περιβάλλον στο οποίο οι κυρώσεις είναι εν ενεργεία.

Τι έχει μεσολαβήσει όμως και έχει επέλθει αυτή η αναστροφή του κλίματος; Ορισμένοι αναλυτές στις αγορές συναλλάγματος αποδίδουν την εκπληκτική «αντοχή» του ρουβλίου στις διεθνείς αγορές –και μάλιστα χωρίς τη δυνατότητα στήριξής του από την Κεντρική Τράπεζα της Ρωσίας– στην πρωτοφανή και παράδοξη απαίτηση της Ρωσί-

[7] https://www.insider.gr/oikonomia/219660/roybli-anatimatai-meta-tin-katarreysi-enanti-toy-eyro

8 https://m.naftemporiki.gr/markets/symbol/EURRUB

ας να πληρώνεται για τη συνεχιζόμενη ροή φυσικού αερίου και πετρελαίου προς την Ε.Ε. σε ρούβλια ή χρυσό. Η αλήθεια είναι ότι η κίνηση αυτή της Κεντρικής Τράπεζας της Ρωσίας να συστήσει στην κυβέρνηση της Μόσχας να γίνονται οι πληρωμές σε ρούβλια ξάφνιασε τις διεθνείς αγορές κεφαλαίων και την αγορά συναλλάγματος. Και ανεξάρτητα από το πώς θα εξελιχθεί η διελκυστίνδα πληρωμής από την Ευρώπη, αυτή την στιγμή είναι μία εξαιρετικά σημαντική διεθνής «εκκρεμότητα» στο παγκόσμιο νομισματικό σύστημα που αμφισβητεί την ανταλλαξιμότητα για το ευρώ και το δολάριο.

Σύμφωνα με άλλους αναλυτές η ανάκαμψη του ρωσικού νομίσματος έχει να κάνει με το γεγονός ότι το τελευταίο διάστημα και ενώ η ένταση με την Ευρώπη και τις ΗΠΑ κορυφώνεται, ολοκληρώθηκαν κρίσιμες συμφωνίες μεταξύ Ρωσίας και Ινδίας – για πρώτη φορά σε τέτοια έκταση – για την πώληση υδρογονανθράκων (με έκπτωση για την Ινδία). Η πώληση θα γίνεται με τη χρήση των δικών τους νομισμάτων και όχι του δολαρίου ή του ευρώ, μέσα σε ένα περιβάλλον ενεργειακής κρίσης, όπου οι εναλλακτικές λύσεις για την Ινδία, για παράδειγμα από την Αυστραλία, συνοδεύονταν με «δεσμεύσεις» γεωπολιτικού χαρακτήρα με τις ΗΠΑ.

Οι συμφωνίες αυτές, σε συνάρτηση με τις ανάλογες συμφωνίες που έχουν προηγηθεί με την Κίνα, αλλά και περιοχές ελεύθερης συναλλαγής της Ρωσίας με Νοτιοανατολική Ασία, Λατινική Αμερική και Αφρική, αποτυπώνουν στον «χάρτη» τα πραγματικά όρια της οικονομικής και συναλλαγματικής «απομόνωσής» της. Ιδιαίτερα όταν αυτή η συναλλαγή αφορά πόρους εξαιρετικά περιζήτητους στην παγκόσμια οικονομία και των οποίων η αγορά/πώληση δεν προϋποθέτει τη χρήση δολαρίου ή ευρώ. Ίσως αυτό εξηγεί το γεγονός ότι η ανάκαμψη του νομίσματος πραγματοποιήθηκε όχι μόνο έναντι του ευρώ, αλλά και έναντι του δολαρίου.

Η πλέον αξιοσημείωτη όμως και διαφωτιστική ίσως για την εξέλιξη της εκπληκτικής «επιστροφής» του ρουβλίου – ανεξάρτητα από τους σπασμούς που θα ακολουθήσουν – δόθηκε τελευταία στην Κύπρο, όπου μιλώντας για την κρίση, τον πόλεμο και τις συνέπειές του, η επικεφαλής της ΕΚΤ κα Κριστίν Λαγκάρντ επισήμανε τα ακόλουθα άκρως ενδιαφέροντα στοιχεία.

Σύμφωνα με την κα Κ. Λαγκάρντ, τρεις συν ένας βασικοί παράγοντες είναι πιθανόν να οδηγήσουν σε μεγαλύτερη άνοδο του πληθωρισμού:

- Πρώτον, οι τιμές της ενέργειας αναμένεται να παραμείνουν σε υψηλότερα επίπεδα για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα. Πράγματι, οι τιμές του φυσικού αερίου έχουν αυξηθεί κατά 52% από την αρχή του έτους και οι τιμές του πετρελαίου κατά 64%.
- Δεύτερον, οι πιέσεις στον πληθωρισμό των τιμών των τροφίμων είναι πιθανόν να αυξηθούν. Η Ρωσία και η Ουκρανία εξάγουν σχεδόν το 30% των σιτηρών παγκοσμίως, ενώ η Λευκορωσία και η Ρωσία κατέχουν περίπου το 1/3 της παγκόσμιας παραγωγής ποτάσας, βασικού συστατικού για την παραγωγή λιπασμάτων, πράγμα που μεγεθύνει τις ελλείψεις στην προσφορά.
- Τρίτον, τα παγκόσμια φαινόμενα συμφόρησης στον τομέα της μεταποίησης είναι πιθανόν να επιμείνουν σε ορισμένους τομείς. Για παράδειγμα, η Ρωσία είναι ο μεγαλύτερος εξαγωγέας παλλαδίου, που είναι το βασικό στοιχείο για την παραγωγή καταλυτών. Η Ουκρανία διαθέτει περίπου το 70% των παγκόσμιων αποθεμάτων του αερίου νέον, που είναι απολύτως απαραίτητο για την κατασκευή ημιαγωγών.
- Ταυτόχρονα, ο πόλεμος θέτει σημαντικούς κινδύνους για την ανάπτυξη.

Και οι τρεις συν ένας παράγοντες έχουν, ως βασική μεταβλητή τους, την διαμεσολάβηση του ρουβλίου.

Όσον αφορά τον τουρισμό, το Υπουργείο Τουρισμού[9] σε συνεργασία με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού και την EBRD διεξάγει εκτεταμένη έρευνα για την αποτίμηση των επιπτώσεων της COVID-19 στον ελληνικό τουρισμό και ειδικότερα στις ελληνικές μικρές και μεσαίες τουριστικές επιχειρήσεις. Στο πλαίσιο αυτό, διενεργήθηκε σειρά συνεντεύξεων με τους εθνικούς εταίρους. Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να εκφράσουν συμπληρωματικά τις απόψεις τους σχετικά με τις επιπτώσεις της Ουκρανικής κρίσης στον ελληνικό τουρισμό, προκειμένου το Υπουργείο Τουρισμού να αποκτήσει αρχική αποτύπωση της εν εξελίξει κατάστασης.

Ακολούθως συνοψίζονται οι βασικές επιπτώσεις, όπως προέκυψαν από την έρευνα:

I. Μείωση εισερχόμενου τουρισμού

9 ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ_ΓΕΝ. Δ/ΝΣΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ_ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ Νο 1646/10.6.2022.pdf

- Πέραν της μείωσης του εισερχόμενου τουρισμού από τη Ρωσία και την Ουκρανία, οι εθνικοί εταίροι αναφέρθηκαν στην αρνητική επίδραση της κρίσης στον εισερχόμενο τουρισμό από την Ευρώπη και τις υπερπόντιες αγορές, λόγω των επιπτώσεων της ενεργειακής κρίσης και της ανασφάλειας που δημιουργείται στην περιοχή. Πιο συγκεκριμένα, οι εταίροι επεσήμαναν τα ακόλουθα:

II. Επίδραση της ανόδου του κόστους των τιμών στις ευρωπαϊκές και υπερπόντιες αγορές και στις επιχειρήσεις του τομέα

- Εκφράζονται φόβοι ότι η ενεργειακή κρίση θα οδηγήσει σε γενικευμένη άνοδο των τιμών και επομένως του κόστους ζωής στις ευρωπαϊκές χώρες. Η μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών θα οδηγήσει σε μείωση του προϋπολογισμού τους που θα διατεθεί σε ταξίδια και ενδεχομένως θα περιορίσει την πρόθεσή τους να ταξιδέψουν μειώνοντας τα ταξίδια προς τη χώρα μας.
- Επιπλέον, η άνοδος του κόστους των καυσίμων αναμένεται να επηρεάσει το κόστος της αερομεταφοράς κάνοντας το ταξίδι στην Ελλάδα περισσότερο ακριβό, και μάλιστα ακριβότερο από ότι σε άλλους προορισμούς, οι οποίοι έχουν μικρότερη χρονοαπόσταση από τη Βόρεια Ευρώπη. Θα επηρεάσει, επίσης, το κόστος των υπερπόντιων ταξιδιών, όπως για παράδειγμα από τις αγορές των ΗΠΑ, της Αυστραλίας και του Καναδά.
- Οι εταίροι από τον κλάδο του συνεδριακού τουρισμού τόνισαν ότι η αύξηση του κόστους της αερομεταφοράς θα επηρεάσει ιδιαίτερα τον κλάδο τους, καθώς απευθύνονται σε μεγάλο βαθμό σε μεμονωμένους ταξιδιώτες, οι οποίοι δεν αγοράζουν τουριστικά πακέτα, αλλά ξεχωριστά αεροπορικά εισιτήρια.
- Αυτές οι συνθήκες μπορεί να επιβαρύνουν την αρνητική στάση πολλών τουριστών απέναντι στην αερομεταφορά, λόγω των αρνητικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων που προκαλεί. Αυτή η τάση είχε διαφανεί πριν το ξέσπασμα της COVID-19 και μακροπρόθεσμα, και αν συνδυαστεί με την άνοδο των τιμών, μπορεί να επιδράσει αρνητικά τα αεροπορικά ταξίδια.
- Οι εταίροι φοβούνται ότι η παρατεταμένη αστάθεια στην περιοχή θα επιδράσει αρνητικά τα ταξίδια στην Ευρώπη από τις υπερπόντιες αγορές. Μέχρι στιγμής υπάρχει κατάσταση αναμονής.

Η παρούσα έρευνα-μελέτη επιχειρεί να χαρτογραφήσει, μέσω συλλογής και επεξεργασίας στοιχείων και δεδομένων από δευτερογενείς πηγές ενημέρωσης (desk research) το οικονομικό περιβάλλον, όπως διαγράφεται σήμερα. Αυτή, σε συνδυασμό με τα ευρήματα και τις αναφορές που θα προκύψουν από τα πρωτογενή στοιχεία που θα συλλεχθούν, μέσω των στενευμένων ερευνών "Πεδίου" που θα διεξαχθούν, επιδιώκουν να αποτελέσουν μια τεκμηριωμένη και αξιόπιστη βάση πληροφόρησης για την ΚΕΕΕ η οποία, ως εκ του θεσμικού της ρόλου, καλείται να προβεί σε τεκμηριωμένες προτάσεις και παρεμβάσεις προς την Πολιτεία για λήψη μέτρων που απαιτούνται για την αντιμετώπιση αυτής της απειλής.

Πιο συγκεκριμένα, θα γίνει διερεύνηση, καταγραφή και αποτύπωση ποσοτικών στοιχείων και δεδομένων που αναφέρονται στις εμπορικές σχέσεις Ελλάδος και Ρωσίας – Ουκρανίας, όπως αυτές αναπτύσσονται διαχρονικά, τόσο στους τομείς του εξωτερικού εμπορίου, όσο και στις επισκέψεις τουριστών από τις συγκεκριμένες χώρες.

Α. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΡΩΣΙΑΣ-ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ

Α1. Η Ρωσική οικονομία_ Σύντομη αναφορά[10]

Η Ρωσική Ομοσπονδία είναι ένα ομοσπονδιακό κράτος με πληθυσμό περίπου 146 εκατ. κατοίκους. Το 2018 η οικονομία κατείχε την 8η θέση στον κόσμο, αλλά το 2019 υποχώρησε στην 11η θέση. Η υποχώρηση αυτή οφείλεται στην επιβολή των δυτικών κυρώσεων, συνεπεία της προσάρτησης της Κριμαίας το 2014. Λόγω αυτών των κυρώσεων, η Ρωσία επέβαλε αντίμετρα τα οποία έπληξαν τις εξαγωγές της Ε.Ε. ιδίως των νωπών φρούτων και λαχανικών, των ιχθυερών και των γαλακτοκομικών. Παράλληλα, άρχισε να υλοποιεί μια πολιτική υποκατάστασης των εισαγωγών της με την άσκηση πίεσης ή με παροχή κινήτρων για τη μεταφορά της παραγωγής στη Ρωσία.

Οι εξελίξεις αυτές οδήγησαν στην επικράτηση απόψεων ότι η Ε.Ε. λειτουργεί έναντι της Ρωσίας περισσότερο ως αντίπαλος, παρά ως εταίρος, με αποτέλεσμα την υιοθέτηση από τη Ρωσική Κυβέρνηση επιλογών ενίσχυσης του ευρασιατικού προσανατολισμού της και ιδιαίτερα των οικονομικών σχέσεων με την Κίνα.

Η Ε.Ε. όμως αν και απώλεσε έδαφος, εξακολουθεί να αποτελεί τον κύριο εμπορικό και επενδυτικό εταίρο της Ρωσίας, ενώ η Ρωσία αποτελεί τον τρίτο κατά σειρά εταίρο της Ε.Ε. Στο επίκεντρο των εμπορικών σχέσεων Ε.Ε. και Ρωσίας είναι η ενέργεια, αφού οι ανάγκες της Ε.Ε. σε φυσικό αέριο καλύπτονται σε ποσοστό πάνω από 35% από τις προμήθειες της GAZPROM.

Το θεσμικό πλαίσιο των εξωτερικών σχέσεων της Ε.Ε. με τη Ρωσία, στηρίζεται στη "Συμφωνία εταιρικής σχέσης και συνεργασίας Ε.Ε.-Ρωσίας" που τέθηκε σε ισχύ το 1997 και από το 2007 ανανεώνεται κάθε χρόνο. Η συμφωνία αυτή ρυθμίζει τις πολιτικές, οικονομικές και πολιτιστικές σχέσεις μεταξύ των μερών και παρέχει ένα ειδικό νομικό πλαίσιο για τη διευθέτηση άλλων ζητημάτων

Η πανδημία COVID-19 προκάλεσε μια βαθιά παγκόσμια οικονομική ύφεση. Η παγκόσμια βιομηχανική παραγωγή υπέστη την απότομη πτώση της μετά την παγκόσμια οικονομική κρίση. Οι τιμές για το αργό πετρέλαιο, τον μεγαλύτερο εξαγωγικό κωδικό της Ρωσίας, έχουν μειωθεί από τις αρχές του 2020, ενώ η ζήτηση πετρελαίου αναμένεται

[10] https://hrcc.gr/images/report_2021.pdf

να μειωθεί κατά 8%. Το ΑΕΠ στη ζώνη του ευρώ (ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της Ρωσίας) συρρικνώθηκε με ετήσιο ρυθμό 13,6% το πρώτο τρίμηνο του 2020. Η Kiva (ο δεύτερος μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της Ρωσίας) κατέγραψε πτώση του ΑΕΠ κατά 6,8% το πρώτο τρίμηνο του 2020, πριν παρουσιάσει μια εύθραυστη ανάκαμψη.

Η Ρωσία βάδισε το 2020 σε υφεσιακή τροχιά (-3,0%), με αρνητική ανάπτυξη στους περισσότερους τομείς. Η μεταποίηση μειώθηκε κατά 10%, με σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις στην παραγωγή μετάλλων και στα οχήματα μεταφοράς, ενώ η εξόρυξη ορυκτών πόρων μειώθηκε κατά 3,2%.

Η πανδημία COVID-19 είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση των φορολογικών εσόδων και την αποδυνάμωση του εθνικού νομίσματος. Κατά τους πρώτους πέντε μήνες του 2020, ο ομοσπονδιακός προϋπολογισμός σημείωσε έλλειμμα 406,6 δις ρουβλίων σε σύγκριση με πλεόνασμα 1.283,3 τρις ρουβλίων την ίδια περίοδο το 2019. Το ρούβλι έχει υποτιμηθεί κατά 11% από τις αρχές του 2020. Οι ρωσικές τράπεζες εισήλθαν στην κρίση με αποθέματα κεφαλαίου και υψηλούς δείκτες ρευστότητας. Ωστόσο, τα υψηλά επίπεδα μη εξυπηρετούμενων δανείων (σχεδόν 10%) αναμένεται να αυξηθούν περαιτέρω, καθώς τα οικονομικά των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων επιδεινώνονται, λόγω διαταραχών στην οικονομική δραστηριότητα και της αυξανόμενης ανεργίας. Η ανεργία αυξήθηκε σε 6,1% το Μάιο του 2020, σε σχέση με 4,5% ένα χρόνο νωρίτερα (αύξηση περίπου 1,1 εκατ. ατόμων).

Παρ' ότι η Ρωσία αντιμετωπίζει πολλές προκλήσεις στην οικονομία της, όπως έντονη κρατική παρουσία, ιδιόμορφο θεσμικό σύστημα, προβλήματα υποδομών, χαμηλά επίπεδα ανταγωνιστικότητας και παραγωγικότητας, αποεπενδύσεις, εξάρτηση από πρώτες ύλες, έλλειψη διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και γήρανση του πληθυσμού, διαφαίνεται ότι η Ρωσική Κυβέρνηση μεριμνά για τη λήψη μέτρων αντιμετώπισης αυτών των δομικών προβλημάτων, ενώ ιδιαίτερο βάρος δίδεται στον ψηφιακό μετασχηματισμό του δημόσιου τομέα. Η Μόσχα που είναι πρωτοπόρος στις ψηφιακές εφαρμογές κατετάγη 2η μεταξύ των έξυπνων πόλεων το 2018 και 4η μεταξύ των ευρωπαϊκών πρωτευουσών, στην ελκυστικότητα για την προσέλκυση και εγκατάσταση στελεχών επιχειρήσεων. Τέλος, μεγάλη σημασία αποδίδεται στα μέτρα προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, καθόσον πρόκειται να αποτελέσει όχημα διεθνών επενδυτικών συνεργασιών.

Οι μακροπρόθεσμες οικονομικές προοπτικές της Ρωσίας θα εξαρτηθούν από την ενίσχυση της δυνητικής ανάπτυξης, μέσω της προώθησης της οικονομικής διαφοροποίησης, της εξισορρόπησης του ανταγωνισμού για τον ιδιωτικό τομέα, της βελτίωσης της διακυβέρνησης των κρατικών επιχειρήσεων (SOE) για να καταστήσουν τις υπάρχουσες πιο αποτελεσματικές και ανταγωνιστικές και καλύτερη ενσωμάτωση στην παγκόσμια αλυσίδες αξίας. Η πράσινη μετάβαση θα μπορούσε να δημιουργήσει σημαντικές προκλήσεις διεθνών συνεργασιών για τη ρωσική οικονομία.

Α2. Οι διμερείς εμπορικές σχέσεις Ελλάδας-Ρωσίας[11]

Οι ελληνικές εξαγωγές έτους 2020 μειώθηκαν κατά 60,3% σε σχέση με το 2013 (έτος προ των δυτικών κυρώσεων και των ρωσικών αντίμετρων), ενώ οι ελληνικές εισαγωγές από τη Ρωσία μειώθηκαν κατά 55,7%. (Πίνακας 1)

Συγκεκριμένα, το 2020 οι ελληνικές εξαγωγές προϊόντων στη Ρωσική Ομοσπονδία ανήλθαν σε €161,40 εκατ., έναντι €208,55 εκατ. το 2019 (μείωση κατά 22,6%). Μείωση παρουσίασαν και οι εισαγωγές από τη Ρωσία, καθώς το 2020 ανήλθαν σε €2.933,46 εκατ., έναντι €4.082,51 εκατ. το 2019 (μείωση κατά 28,1%).

Ο όγκος του διμερούς εμπορίου έτους 2020 ανήλθε σε €3,09 δις, έναντι €4,29 δις (μείωση 27,9%). Το διμερές εμπορικό ισοζύγιο βελτιώθηκε αισθητά, καθόσον το έλλειμμα που καταγράφηκε το 2020 διαμορφώθηκε στα €2,77 δις, έναντι €3,87 δις το 2019 (μείωση ελλείμματος κατά 28,4%), συνεπεία της μεγάλης μείωσης των ελληνικών εισαγωγών.

Πίνακας 1

Διμερές Εξαγωγικό Εμπόριο Ελλάδας-Ρωσίας (με πετρελαιοειδή) (εκατ. ευρώ)

	2013 *	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	*Μεταβολή 2020/2013*	*Μεταβολή 2020/2019*
Ελληνικές Εξαγωγές	406,11	356,03	213,08	215,18	234,06	231,84	208,55	161,40	*-60,3%*	*-22,6%*
Ελληνικές Εισαγωγές	6.621,57	4.890,65	3.399,31	2.821,88	3.426,10	4.145,12	4.082,51	2.933,46	*-55,7%*	*-28,1%*
Όγκος Εμπορίου	**7.027,68**	**5.246,68**	**3.612,39**	**3.037,06**	**3.660,16**	**4.376,96**	**4.291,06**	**3.094,86**	**-56,0%**	**-27,9%**
Εμπορικό Ισοζύγιο	***-6.215,46***	***-4.534,62***	***-3.186,23***	***-2.606,70***	***-3.192,04***	***-3.913,28***	***-3.873,96***	***-2.772,06***	***-55,4%***	***-28,4%***

** Έτος 2013: Έτος προ Επιβολής Δυτικών Κυρώσεων στη Ρωσική Ομοσπονδία*

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ [Επεξεργασία: Γραφ.ΟΕΥ ΜΟΣΧΑΣ]

[11] Γραφ. ΟΕΥ Μόσχας / ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ 2021 (στοιχεία 2020)

Α2.1. Διμερές εμπόριο προϊόντων

Στον Πίνακα 2, αποτυπώνονται οι κυριότερες ελληνικές εξαγωγές προς τη Ρωσική Ομοσπονδία, για το έτος 2020, με τα τρόφιμα και ποτά να μην εμπίπτουν στις γνωστές πρώτες θέσεις των εξαγωγικών μας κωδικών, όπως διεθνώς, για λόγους των ρωσικών αντίμετρων έναντι των δυτικών κυρώσεων, τα οποία έχουν πλήξει ιδιαιτέρως τη χώρα μας. Τα ενδύματα και εξαρτήματα ένδυσης εξακολουθούν να παραμένουν μεταξύ των πρώτων εξαγώγιμων κωδικών μας, με εξαίρεση τα γούνινα ενδύματα τα οποία υστερούν έναντι των γουνοδερμάτων. Στη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας 2010-2020, έχουν καταγράψει σημαντική μείωση εξαγόμενης αξίας (-88,0%), από €95,9 εκατ. σε €11,5 εκατ., με υποπενταπλασιασμό της εξαγόμενης ποσότητας (από 150 τόνους σε 34,3 τόνους).

Αναλυτικότερα, οι κυριότερες ελληνικές εξαγωγές, αναλόγως της συμμετοχής των στο σύνολο των εξαγωγών έχουν ως εξής:

Πίνακας 2

Κυριότερες Ελληνικές Εξαγωγές προς τη Ρωσική Ομοσπονδία Έτους 2020 (ευρώ)

ΕΤΟΣ	CN4	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ	ΑΞΙΑ (ευρώ)	Συμμετοχή στο σύνολο	ΣΥΝΟΛΟ
2020	7411'	Σωλήνες από χαλκό	12.090.971	7,5%	161.397.920
2020	8517'	Ηλεκτρικές συσκευές για την ενσύρματη τηλεφωνία ή την ενσύρματη τηλεγραφία.	11.349.898	7,0%	
2020	4303'	Ενδύματα, εξαρτήματα της ένδυσης και άλλα είδη από γουνοδέρματα.	8.413.866	5,2%	
2020	2401'	Καπνά ακατέργαστα ή που δεν έχουν βιομηχανοποιηθεί. Απορρίμματα καπνού.	8.358.611	5,2%	
2020	3208'	Χρώματα επίχρισης και βερνίκια με βάση συνθετικά πολυμερή ή τροποποιημένα φυσικά πολυμερή, διασκορπισμένα ή διαλυμένα.	7.426.399	4,6%	
2020	99SS'	Λοιπά εμπιστευτικά προϊόντα.	7.301.650	4,5%	
2020	8428'	Μηχανές και συσκευές για την ανύψωση, τη φόρτωση, την εκφόρτωση ή τη μετακίνηση π.χ. ανελκυστήρες, κυλιόμενες σκάλες.	6.427.437	4,0%	
2020	3816'	Τσιμέντα, κονιάματα, σκυροδέματα και παρόμοιες πυρίμαχες συνθέσεις (εκτός από παρασκευάσματα με βάση το γραφίτη ή άλλο).	5.778.847	3,6%	
2020	2007'	Γλυκά κουταλιού, ζελέδες, μαρμελάδες, πολτοί και πάστες καρπών και φρούτων που παίρνονται από βράσιμο, με ή χωρίς προσθήκη.	5.469.654	3,4%	
2020	7404'	Απορρίμματα και θραύσματα από χαλκό (εκτός από ακατέργαστους όγκους [πλινθώματα] ή εκτός από παρόμοιες ακατέργαστες μορφές.	5.380.775	3,3%	
2020	7607'	Φύλλα και λεπτές ταινίες από αργίλιο, έστω και τυπωμένα ή επικολλημένα σε χαρτί, χαρτόνι, πλαστική ύλη ή παρόμοια.	5.322.497	3,3%	
2020	2005'	Λαχανικά παρασκευασμένα ή διατηρημένα χωρίς ξίδι, μη	5.300.005	3,3%	

		κατεψυγμένα (εκτός από τα διατηρημένα με ζάχαρη).		
2020	1509'	Ελαιόλαδο και τα κλάσματά του, που λαμβάνονται αποκλειστικά από ελιές με τη χρήση μηχανικών ή φυσικών μέσων.	**5.256.541**	***3,3%***
2020	3921'	Πλάκες, φύλλα, μεμβράνες, ταινίες και λουρίδες, από πλαστικές ύλες, ενισχυμένα, με απανωτές στρώσεις, με υπόθεμα ή όμοια.	**4.260.529**	***2,6%***
2020	9019'	Συσκευές μηχανοθεραπείας. Συσκευές μάλαξης (μασάζ). Συσκευές ψυχοτεχνικής. Συσκευές οζονοθεραπείας, οξυγονοθεραπείας.	**4.077.461**	***2,5%***
2020	3824'	Συνδετικά παρασκευασμένα για καλούπια ή πυρήνες χυτηρίου. Χημικά προϊόντα και παρασκευάσματα των χημικών ή συναφών.	**3.611.567**	***2,2%***
2020	4302'	Γουνοδέρματα δεψασμένα ή κατεργασμένα στα οποία περιλαμβάνονται και τα κεφάλια, ουρές, πόδια και άλλα κομμάτια,	**3.106.291**	***1,9%***
2020	6802'	Πέτρες κατάλληλες για λάξευση ή για την οικοδομική, φυσικές, άλλες από σχιστόλιθο, επεξεργασμένες.	**2.923.401**	***1,8%***
2020	2710'	Λάδια από πετρέλαιο ή από ασφαλτούχα ορυκτά (εκτός από ακατέργαστα λάδια). Παρασκευάσματα περιεκτικότητας κατά βάρος	**2.569.214**	***1,6%***
2020	3204'	Χρωστικές ύλες συνθετικές οργανικές, έστω και καθορισμένης χημικής σύστασης.	**2.409.841**	***1,5%***
2020	3004'	Φάρμακα (εκτός από τα προϊόντα των κλάσεων 3002, 3005 ή 3006) που αποτελούνται από προϊόντα αναμειγμένα ή μη αναμειγμένα,	**2.294.983**	***1,4%***
2020	2008'	Καρποί και φρούτα και άλλα βρώσιμα μέρη φυτών, παρασκευασμένα ή διατηρημένα, με ή χωρίς προσθήκη ζάχαρης.	**1.947.861**	***1,2%***
2020	8903'	Θαλαμηγοί (γιωτ) και άλλα σκάφη αναψυχής ή αθλητισμού. Κωπήλατοι λέμβοι και μονόξυλα (κανώ).	**1.925.000**	***1,2%***
2020	8424'	Μηχανικές συσκευές, έστω και χειροκίνητες, για τη διασπορά, εκτόξευση ή ψεκασμό υγρών ή σκόνης, π.δ.κ.α. Πυροσβεστήρες,	**1.897.562**	***1,2%***

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ [Επεξεργασία: Γραφ.ΟΕΥ ΜΟΣΧΑΣ]

Στον Πίνακα 3, αποτυπώνονται οι κυριότερες ελληνικές εισαγωγές από τη Ρωσική Ομοσπονδία, με τα προϊόντα υδρογονανθράκων να καταλαμβάνουν σχεδόν το ήμισυ του συνόλου και να ακολουθούν το ακατέργαστο πετρέλαιο, το σιτάρι, οι λιθάνθρακες και τα λιπάσματα.

Αναλυτικότερα οι κυριότερες ελληνικές εισαγωγές, αναλόγως συμμετοχής των, έχουν ως εξής:

Πίνακας 3

Κυριότερες Ελληνικές Εισαγωγές από τη Ρωσική Ομοσπονδία Έτους 2020 (ευρώ)

ΕΤΟΣ	CN4	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ	ΑΞΙΑ (ευρώ)	Συμμετοχή στο Σύνολο	ΣΥΝΟΛΟ
2020	2710'	Λάδια από πετρέλαιο ή από ασφαλτούχα ορυκτά (εκτός από ακατέργαστα λάδια). Παρασκευάσματα περιεκτικότητας κατά βάρος.	1.354.262.774	46,2%	2.933.464.412
2020	2709'	Λάδια ακατέργαστα, από πετρέλαιο ή από ασφαλτούχα ορυκτά (ακατέργαστο πετρέλαιο).	770.478.007	26,3%	
2020	2711'	Αέρια πετρελαίου και άλλοι αέριοι υδρογονάνθρακες.	331.549.553	11,3%	
2020	7601'	Αργίλιο σε ακατέργαστη μορφή.	223.822.223	7,6%	
2020	7403'	Χαλκός καθαρισμένος και κράματα χαλκού, σε ακατέργαστη μορφή. (εκτός από τα μητρικά κράματα χαλκού της κλάσης 7405)	85.214.241	2,9%	
2020	1001'	Σιτάρι και σμιγάδι.	30.807.733	1,1%	
2020	2701'	Λιθάνθρακες. Πλίνθοι, σφαίρες και παρόμοια στερεά καύσιμα που παίρνονται από το λιθάνθρακα.	19.376.333	0,7%	
2020	3105'	Λιπάσματα ορυκτά ή χημικά που περιέχουν δύο ή τρία λιπαντικά στοιχεία: άζωτο, φωσφόρο και κάλιο. Άλλα λιπάσματα.	10.260.858	0,3%	
2020	4412'	Ξυλεία σε φύλλα πολύστρωτα αντικολλητά (κόντρα-πλακέ), ξυλεία σε φύλλα επικολλητά απλά και παρόμοια ξυλεία σε απανωτά φύλλα.	10.162.891	0,3%	
2020	7213'	Χοντρόσυρμα από σίδηρο ή από όχι σε κράμα χάλυβα, ακανόνιστα Περιελιγμένο.	6.916.845	0,2%	
2020	4011'	Επίσωτρα με πιεσμένο αέρα, καινούργια, από καουτσούκ	6.115.098	0,2%	
2020	2303'	Κατάλοιπα αμυλοποιίας και παρόμοια κατάλοιπα, πολτοί τεύτλων, υπολείμματα ζαχαροκάλαμου και άλλα απορρίμματα ζαχαροποιίας,	5.067.888	0,2%	
2020	7204'	Απορρίμματα και θραύσματα σιδήρου ή χάλυβα και απορρίμματα πλινθωμένα σιδήρου ή χάλυβα (εκτός από σκουριές, ίσκα και άλλα)	4.961.258	0,2%	
2020	2909'	Αιθέρες, αιθέρες-αλκοόλες, αιθέρες-φαινόλες, αιθέρες-αλκοόλες-φαινόλες, υπεροξείδια αλκοολών, υπεροξείδια αιθέρων, υπεροξείδια.	4.867.662	0,2%	

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ [Επεξεργασία: Γραφ. ΟΕΥ ΜΟΣΧΑΣ]

Συνολικά, ο όγκος του διμερούς εμπορίου ανήλθε σε €2,8 δις, παρουσιάζοντας πτώση κατά 28,77% έναντι του 2019, οπότε ανερχόταν σε 4,3 δις. Μετά το 2014, λόγω των ρωσικών αντιμέτρων (ρωσικά αντίμετρα έχουν πλήξει εξαγωγές νωπών φρούτων-λαχανικών, γαλακτοκομικών, ιχθυηρών), οι εξαγωγές μας έχουν μειωθεί κατά περίπου 50,3 % και δεν έχει καταστεί εφικτή η αναπλήρωση τους με άλλα προϊόντα παρότι προοπτικές υπάρχουν για τα μεταποιημένα τρόφιμα, το ένδυμα, τα καλλυντικά, τα δομικά υλικά και για ορισμένους τύπους εξοπλισμών. Βεβαίως τυχόν άρση στο μέλλον των αντιμέτρων δεν πρόκειται να οδηγήσει σε αποκατάσταση προηγούμενου επιπέδου, καθότι έχουν διαμορφωθεί νέα δεδομένα στην αγορά και έχουν δημιουργηθεί νέα εμπορικά δίκτυα από τρίτες χώρες που έχουν καταλάβει το κενό που δημιουργήθηκε.

Οι εκτιμήσεις και οι προτάσεις του Γραφείου ΟΕΥ (Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων της Μόσχας) για ορισμένους τομείς με ευνοϊκές προοπτικές έχουν ως ακολούθως:

Για τα τρόφιμα-ποτά υπάρχει μια τεράστια αγορά, καθώς η εγχώρια παραγωγή δεν καλύπτει τις ανάγκες της χώρας. Όμως, η επιβολή του ρωσικού εμπάργκο στα αγροτικά προϊόντα δημιούργησε μεγάλα προβλήματα στις ελληνικές εξαγωγές. Σημαντικά ελληνικά προϊόντα που άλλοτε κυριαρχούσαν στη ρωσική αγορά, όπως τα νωπά φρούτα και λαχανικά (π.χ. εσπεριδοειδή, ροδάκινα, φράουλες κτλ.), εκτοπίστηκαν από προϊόντα ανταγωνιστριών χωρών (π.χ. Τουρκία, Αίγυπτος κτλ.). Πρόκειται για μια εξέλιξη που δύσκολα θα αντιστραφεί ακόμη και όταν αρθεί το εμπάργκο.

Βέβαια, υπάρχουν ακόμη πολλά προϊόντα που μπορούν να εξαχθούν, όπως ελιές, ελαιόλαδο, κονσερβοποιημένα φρούτα και λαχανικά, σνάκς, είδη ζαχαροπλαστικής, χυμοί, μαρμελάδες, δημητριακά πρωινού, ζύμες, είδη αρτοποιίας, μεταλλικό νερό, κρασιά, επεξεργασμένα τρόφιμα κ.ά.

Η Ρωσία εφαρμόζει στρατηγική ανάπτυξης της γεωργίας και της κτηνοτροφίας, με στόχο την αύξηση των εξαγωγών για ορισμένους κλάδους ή την υποκατάσταση των εισαγωγών και την απόκτηση αυτάρκειας για άλλους. Η πολιτική αυτή διευκολύνεται τα μέγιστα από το ρωσικό εμπάργκο γεωργικών προϊόντων.

Η ρωσική κυβέρνηση παρέχει κίνητρα για επενδύσεις, προωθεί την εισαγωγή νέων μεθόδων και τεχνολογιών για καλλιέργειες, επενδύει στην έρευνα και ενισχύει την εγχώρια επεξεργασία των πρώτων υλών. Μετά το ρωσικό εμπάργκο, εντυπωσιακά είναι τα αποτελέσματα σε τομείς, όπως τα γαλακτοκομικά προϊόντα, τα αλλαντικά, τα κρασιά και άλλα, για τα οποία υπήρξε μεγάλη άνοδος της εγχώριας παραγωγής, χωρίς όμως ακόμη αξιόλογη βελτίωση της ποιότητας και της ανταγωνιστικότητας.

Χώρες όπως η Δανία, η Ολλανδία και η Γερμανία αντιστάθμισαν τις απώλειες από το γεωργικό εμπάργκο με την αύξηση της εξαγωγής προϊόντων και υπηρεσιών γεωργικής τεχνολογίας. Οι ελληνικές επιχειρήσεις διαθέτουν επίσης καινοτόμες και ανταγωνιστικές τεχνολογίες. Ειδικά στη Νότια Ρωσία που επιδιώκεται η ανάπτυξη καλλιεργειών συναφών με τις δικές μας (π.χ. φρούτα και λαχανικά, αμπελοκαλλιέργεια κτλ.), υπάρχουν ελληνικές επιχειρήσεις που μπορούν να προμηθεύσουν αρδευτικά συστήματα, αγροχημικά για ειδικές χρήσεις, εξοπλισμό για θερμοκήπια, πλαστικά φιλμ και άλλα

καινοτόμα προϊόντα. Σε ορισμένες περιπτώσεις ελληνικές επιχειρήσεις θα μπορούσαν να αναλάβουν να οργανώσουν, να κατασκευάσουν ή να ακόμη και συνεκμεταλλευτούν γεωργικές καλλιέργειες, θερμοκήπια και μονάδες μεταποίησης γεωργικών προϊόντων.

Κλάδος με ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη Ρωσία είναι ο κτηνοτροφικός τομέας και αυτός των ιχθυοκαλλιεργειών, όσον αφορά σε εξοπλισμό, τεχνολογία, πρώτες ύλες και τεχνογνωσία. Για αρκετά καταναλωτικά αγαθά, όπως γούνες, είδη μόδας και ένδυσης, καλλυντικά, είδη οικιακής χρήσης κτλ. υπάρχουν καλές προοπτικές στην αγορά.

Ειδικά τα γουναρικά αποτελούν το σημαντικότερο προϊόν που εξάγουμε στη Ρωσία. Όμως, τα τελευταία χρόνια οι εξαγωγές μας μειώνονται, κυρίως λόγω του ανταγωνισμού από τα φθηνά κινεζικά προϊόντα που έχουν κατακλύσει πλέον την αγορά, αλλά και από προϊόντα άλλων χωρών, όπως η Ιταλία (κυρίως επώνυμα προϊόντα πολυτελείας) και η Τουρκία.

Η Ρωσία εφαρμόζει και στην περίπτωση των γουναρικών πολιτική υποκατάστασης των εισαγωγών και επιδιώκει την ανάπτυξη της εγχώριας γουνοποιίας η οποία, επίσης επηρεάζει αρνητικά τις εξαγωγές μας, καθώς η ποιότητα των εγχωρίως παραγόμενων προϊόντων έχει βελτιωθεί αισθητά.

Δομικά υλικά και εξοπλισμός κτιρίων, όπως μάρμαρο, μονωτικά ή στεγανωτικά υλικά, χρώματα και άλλα, έχουν επίσης προοπτικές στην αγορά. Ένα πολύ ενδιαφέρον παράδειγμα αποτελεί η εδραίωση των ελληνικών ανελκυστήρων στη ρωσική αγορά, πράγμα που σημαίνει ότι οι ελληνικές επιχειρήσεις έχουν τη δυνατότητα να επιτύχουν και σε κλάδους υψηλότερης προστιθέμενης αξίας, πέραν των γνωστών και κορεσμένων παραδοσιακών κλάδων στους οποίους επικεντρώνεται η μεγάλη πλειοψηφία τους. Ειδικά στον τομέα των τεχνολογιών κτιρίων και κατασκευών στην Ελλάδα υπάρχουν αρκετές επιχειρήσεις με καινοτόμα προϊόντα.

Η ρωσική αγορά φαρμάκων και ιατρικού εξοπλισμού παρουσιάζει αξιόλογο ενδιαφέρον, αλλά και μεγάλες δυσκολίες, λόγω μη δασμολογικών εμποδίων. Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα είναι η παροχή ισχυρού τιμολογιακού προβαδίσματος στα εγχώρια φάρμακα σε σχέση με τις προμήθειες των νοσοκομείων. Αυτό ωθεί πολλές ξένες επιχειρήσεις να μεταφέρουν την παραγωγή στη Ρωσία.

Η Ρωσία είναι μία από τις πλέον προηγμένες χώρες σε ορισμένους κλάδους υψηλής τεχνολογίας, όπως πληροφορική, τηλεπικοινωνίες, νανοτεχνολογία, βιοτεχνολογία, αεροδιαστημική και άλλους. Η συνεργασία στην έρευνα με μια χώρα με τόσο μεγάλη ερευνητική παράδοση, όπως η Ρωσία, ασφαλώς και θα είναι ιδιαίτερα επωφελής. Οι δύο πλευρές πρέπει να υιοθετήσουν σειρά συγκεκριμένων συνεργασιών σε ερευνητικά προγράμματα αμοιβαίου ενδιαφέροντος. Η διμερής συνεργασία μπορεί να συμπεριλάβει και κοινά προγράμματα, στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού προγράμματος Horizon 2020, για τα οποία οι Ρώσοι ερευνητές είναι επιλέξιμοι, αλλά με εθνική συμμετοχή στη χρηματοδότηση.

Συχνά όμως τα ρωσικά επιστημονικά και τεχνολογικά επιτεύγματα δεν συνδυάζονται με επιτυχημένη εμπορική εκμετάλλευσή τους, λόγω μη αναπτυγμένης επιχειρηματικής κουλτούρας. Για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα αυτό, η ρωσική κυβέρνηση έχει υιοθετήσει σειρά πολιτικών και έχει ιδρύσει εξειδικευμένους φορείς υποστήριξης της εφαρμοσμένης έρευνας και των νεοφυών επιχειρήσεων τεχνολογίας, ενώ αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στη διεθνή συνεργασία. Να σημειωθεί ότι υπάρχουν αρκετές ελληνικές επιχειρήσεις με αξιόλογα επιτεύγματα στην έρευνα και ανάπτυξη (R&D).

Στον τομέα της ενέργειας η Ρωσία είναι από τις πλέον προικισμένες χώρες παγκοσμίως και επομένως προσφέρει δυνατότητες επιχειρηματικής συνεργασίας. Όμως, ειδικά για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (ΑΠΕ), η Ρωσία δεν έχει ανάλογα επιτεύγματα, αλλά τις θεωρεί πλέον ως προτεραιότητα. Υπάρχουν πολλές ελληνικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στο εξωτερικό στην κατασκευή τέτοιων έργων και μάλιστα συνεργάζονται στενά με διεθνείς επενδυτές που εξειδικεύονται στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Στον τομέα αυτό ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η διαπεριφερειακή συνεργασία στην ανταλλαγή τεχνογνωσίας για την κατάρτιση ενεργειακών αναπτυξιακών προγραμμάτων, η οποία με τη σειρά της θα άνοιγε το δρόμο και για τη δραστηριοποίηση στη Ρωσία των ελληνικών επιχειρήσεων του κλάδου αυτού.

Όλα τα προαναφερόμενα είναι απλώς ενδεικτικά, καθώς σε μια τόσο μεγάλη αγορά, όσες δυσκολίες και να υπάρχουν για την πρόσβασή σε αυτή, πάντα υπάρχουν επιχειρηματικές ευκαιρίες, για την αξιοποίηση των οποίων όμως χρειάζεται μια οργανωμένη και μεθοδική προσπάθεια με μακροχρόνια προοπτική.

Τα κυριότερα προϊόντα που εξήγαγε η Ελλάδα στη Ρωσία, είναι τα ενδύματα από γούνα, που αποτελούν το 23,6% του συνόλου των εξαγωγών, τα λάδια από πετρέλαιο με 10,9% επί του συνόλου εξαγωγών, οι σωλήνες από χαλκό (5,8% επί του συνόλου), οι ηλεκτρικές συσκευές ενσύρματης επικοινωνίας (5,2% επί συνόλου εξαγωγών) και τα ακατέργαστα καπνά (4,1% επί συνόλου).

Όσον αφορά τα προϊόντα που εισάγει η Ελλάδα από τη Ρωσία, κυριαρχούν τα πετρελαιοειδή που αντιστοιχούν στο 81,3% του συνόλου των ελληνικών εισαγωγών και έπονται το ακατέργαστο αργίλιο (μερίδιο 11,4% επί συνόλου εισαγωγών) και ο χαλκός (μερίδιο 2,2%).

Σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ [12], κατακόρυφη αύξηση κατά 252,6% σε ετήσια βάση σημείωσε η αξία των εισαγωγών στην Ελλάδα από τη Ρωσία τον Φεβρουάριο 2022, ενώ μεγάλη αύξηση 74,9% καταγράφηκε και στις εισαγωγές από την Ουκρανία.

Ειδικότερα, τον Φεβρουάριο 2022 η αξία των εισαγωγών της Ελλάδας από τη Ρωσία ανήλθε σε 662,5 εκατ. ευρώ, σημειώνοντας **αύξηση 252,6%** σε σχέση με τον Φεβρουάριο 2021 που ήταν 187,9 εκατ. ευρώ.

Η αξία των εξαγωγών της Ελλάδας προς τη Ρωσία τον Φεβρουάριο 2022 ανήλθε σε 12,8 εκατ. ευρώ, σημειώνοντας **μείωση 6,0%** σε σχέση με τον Φεβρουάριο 2021 που ήταν 13,6 εκατ. ευρώ. Το εμπορικό ισοζύγιο Ελλάδας – Ρωσίας τον Φεβρουάριο 2022 ήταν αρνητικό και ανήλθε σε **649,7 εκατ. ευρώ (έλλειμμα).**

Την περίοδο Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου 2022 η αξία των εισαγωγών της Ελλάδας από τη Ρωσία ανήλθε σε 1.161,1 εκατ. ευρώ, σημειώνοντας **αύξηση 178,5%** σε σχέση με την περίοδο Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου 2021 που ήταν 416,9 εκατ. ευρώ.

[12] https://www.capital.gr/oikonomia/3630166/ektinaxthike-kata-252-i-axia-ton-eisagogon-apo-rosia-ton-febrouario

Όπως προκύπτει από τα επιμέρους στοιχεία, η εκτίναξη της αξίας των εισαγωγών οφείλεται κυρίως στην **κατακόρυφη αύξηση των τιμών των ενεργειακών προϊόντων**.

ΓΡΑΦΗΜΑ 1

Αξία εξαγωγών (σε ευρώ) Ελλάδας-Ρωσίας και Ελλάδας-Ουκρανίας

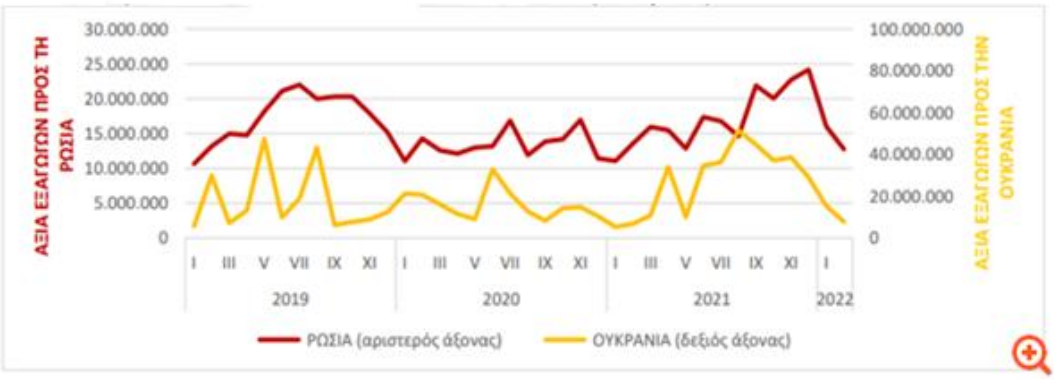

ΠΗΓΗ: CAPITAL.GR 26/4/2022 https://www.capital.gr/oikonomia/3630166/ektinaxthike-kata-252-i-axia-ton-eisagogon-apo-rosia-ton-februario

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Κυριότερα προϊόντα εισαγωγών από τη Ρωσία (προσωρινά στοιχεία), βάσει ταξινόμησης (Συνδυασμένη ονοματολογία επίπεδο 4)

2021			ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2022			ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2022		
ΠΡΟΪΟΝ	ΑΞΙΑ ΕΙΣΑΓΩΓΩΝ (σε ευρώ)	ΠΟΣΟΤΗΤΑ (σε κιλά)	ΠΡΟΪΟΝ	ΑΞΙΑ ΕΙΣΑΓΩΓΩΝ (σε ευρώ)	ΠΟΣΟΤΗΤΑ (σε κιλά)	ΠΡΟΪΟΝ	ΑΞΙΑ ΕΙΣΑΓΩΓΩΝ (σε ευρώ)	ΠΟΣΟΤΗΤΑ (σε κιλά)
Λάδια από πετρέλαιο ή από ασφαλτούχα ορυκτά (εκτός από ακατέργαστα λάδια)	1.737.482.874	3.776.429.526	Λάδια από πετρέλαιο ή από ασφαλτούχα ορυκτά (εκτός από ακατέργαστα λάδια)	260.963.793	457.857.512	Λάδια από πετρέλαιο ή από ασφαλτούχα ορυκτά (εκτός από ακατέργαστα λάδια)	216.435.994	338.233.574
Αέρια πετρελαίου και άλλοι αέριοι υδρογονάνθρακες	1.137.436.042	2.327.334.452	Αέρια πετρελαίου και άλλοι αέριοι υδρογονάνθρακες	179.730.056	123.905.317	Λάδια ακατέργαστα, από πετρέλαιο ή από ασφαλτούχα ορυκτά (ακατέργαστο πετρέλαιο)	174.437.129	328.071.696
Λάδια ακατέργαστα, από πετρέλαιο ή από ασφαλτούχα ορυκτά (ακατέργαστο πετρέλαιο)	755.344.596	1.752.832.249	Άργιλος σε ακατέργαστη μορφή	19.528.213	6.827.090	Αέρια πετρελαίου και άλλοι αέριοι υδρογονάνθρακες	172.143.479	156.557.955

ΠΗΓΗ: CAPITAL.GR 26/4/2022 https://www.capital.gr/oikonomia/3630166/ektinaxthike-kata-252-i-axia-ton-eisagogon-apo-rosia-ton-februario

Η αξία των **εξαγωγών** της Ελλάδας προς τη Ρωσία την περίοδο Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου 2022 ανήλθε σε 28,8 εκατ. ευρώ, σημειώνοντας αύξηση 16,8% σε σχέση με την περίοδο Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου 2021 που ήταν 24,7 εκατ. ευρώ. Το εμπορικό ισοζύγιο Ελλάδας – Ρωσίας την περίοδο Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου 2022 ήταν αρνητικό και ανήλθε σε 1.132,3 εκατ. ευρώ.

Το έτος 2021, 656 ελληνικές επιχειρήσεις πραγματοποίησαν εισαγωγές από τη Ρωσία και 639 ελληνικές επιχειρήσεις πραγματοποίησαν εξαγωγές προς τη Ρωσία. Η συνολική αξία των **εισαγωγών της Ελλάδας από τη Ρωσία το έτος 2021** ανήλθε σε **4.302,4 εκατ. ευρώ,** καταγράφοντας αύξηση 46,7% σε σχέση με την αντίστοιχη συνολική αξία για το **έτος 2020 που ήταν 2.933,5 εκατ. ευρώ.**

Η συνολική αξία των **εξαγωγών της Ελλάδας προς τη Ρωσία το έτος 2021** ανήλθε σε 206,6 εκατ. ευρώ καταγράφοντας αύξηση 28,0% σε σχέση με την αντίστοιχη συνολική αξία για το έτος 2020 που ήταν 161,4 εκατ. ευρώ. Το εμπορικό ισοζύγιο της Ελλάδας με τη Ρωσία το έτος 2021 ήταν αρνητικό και διαμορφώθηκε στα **4.095,8 εκατ. ευρώ (έλλειμμα),**

- **Εμπόριο Ελλάδας – Ρωσίας το Α΄ τρίμηνο του έτους (ΕΛΣΤΑΤ)[13]**

Σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα προσωρινά στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας, ο όγκος εμπορίου Ελλάδας-Ρωσίας το Α' τρίμηνο 2022 ανήλθε σε €1,73 δις έναντι €774,16 εκ. το Α' τρίμηνο 2021 (+123,46%).

Συγκεκριμένα, οι **ελληνικές εξαγωγές** ανήλθαν το Α΄ τρίμηνο 2022 σε €34,23 εκ. έναντι €40,64 εκ. το Α' τρίμηνο 2021, σημειώνοντας πτώση κατά 15,77%. Οι **εισαγωγές της Ελλάδας** από τη Ρωσία ανήλθαν το Α΄ τρίμηνο 2022 σε €1,69 δις έναντι €733,53 εκ. το Α' τρίμηνο 2021 (+130,55%).

Έτσι το εμπορικό ισοζύγιο διαμορφώθηκε για το Α΄ τρίμηνο 2022 σε €1,66 δις έναντι €692,88 εκ. δις για το Α΄ τρίμηνο 2021, **καταγράφοντας διεύρυνση του ελλείμματος (-139,57**%).

[13] ΠΡΕΒΕΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ_ΓΡΑΦΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ ΡΩΣΙΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ_ Μάιος 2022

Α3. Η Ουκρανική Οικονομία_ Σύντομη αναφορά[14]

Η Ουκρανία είναι η δεύτερη μεγαλύτερη χώρα στην Ευρώπη, μετά τη Ρωσική Ομοσπονδία, με έκταση 603,550 τ.χλμ. Ο συνολικός πληθυσμός της ανέρχεται σε 41,59 εκατ. (σύμφωνα με εκτίμηση Ιανουαρίου 2021), εκ των οποίων ο αστικός πληθυσμός αριθμεί 28,96 εκατ. (περίπου 69,6%) και ο αγροτικός πληθυσμός 12,63 εκατ. (περίπου 30,4%).

Οι μεγαλύτερες πόλεις της Ουκρανίας μετά την πρωτεύουσα Κίεβο (πληθυσμός 2,9 εκατ.), είναι (με πληθυσμό μεγαλύτερο του 1,5 εκατομμυρίου) το Χάρκοβο ή Χάρκιβ, η δεύτερη μεγαλύτερη πόλη της Ουκρανίας και η πρώτη πρωτεύουσα της Σοβιετικής Ουκρανίας, (με πληθυσμό μεγαλύτερο του ενός εκατομμυρίου) το Kharkiv, το Dnipropetrovsk, η Οδησσός, το Donetsk και (με πληθυσμό μεγαλύτερο των 500.000) η Zaporizhia, το Lviv, το Kryvyi Rih, το Mykolaiv.

Η Ουκρανία[15] έχει μια οικονομία χαμηλού-μεσαίου εισοδήματος η οποία είναι η 55η μεγαλύτερη στον κόσμο, ως προς το ονομαστικό ΑΕΠ και η 40η μεγαλύτερη σε ΜΑΔ (Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης). Είναι ένας από τους μεγαλύτερους εξαγωγείς σιτηρών στον κόσμο. Ωστόσο, η Ουκρανία παραμένει μεταξύ των φτωχότερων κρατών στην Ευρώπη με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ουκρανίας σε ΜΑΔ να είναι 14.146 δολάρια, σύμφωνα με το ΔΝΤ.

Η Ουκρανία παράγει σχεδόν όλους τους τύπους μεταφορικών και διαστημικών οχημάτων. Τα αεροπλάνα Αντόνοφ και τα φορτηγά KrAZ εξάγονται σε πολλές χώρες. Από την ανεξαρτησία της, η Ουκρανία διατηρεί τη δική της διαστημική υπηρεσία, την Κρατική Διαστημική Υπηρεσία της Ουκρανίας. Η Ουκρανία συμμετείχε ενεργά σε επιστημονικές αποστολές εξερεύνησης του διαστήματος και τηλεπισκόπησης. Μεταξύ των ετών 1991 και 2007, εκτόξευσε έξι δορυφόρους που κατασκευάστηκαν στην Ουκρανία και 101 οχήματα εκτόξευσης, συνεχίζοντας να σχεδιάζει διαστημόπλοια.

Το μεγαλύτερο τμήμα της χώρας (περίπου 54%) είναι πεδινό και καλλιεργήσιμο, καθιστώντας την μεγάλη περιφερειακή δύναμη. Όρη υπάρχουν μόνο στην περιοχή των συνόρων με την Ρουμανία (Καρπάθια Όρη). Καλλιεργούνται δημητριακά, ζαχαρότευτλα, ηλίανθοι (απ' όπου παράγεται ηλιέλαιο), ενώ ανεπτυγμένη είναι επίσης η εκτροφή

[14] ΟΕΥ_ Οδηγός Επιχειρείν στην Ουκρανία 2021_Κίεβο 7/2021
[15] https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9F%CF%85%CE%BA%CF%81%CE%B1%CE%BD%CE%AF%CE%B1

βοοειδών και η παραγωγή γάλακτος. Η χώρα είναι ο 5ος μεγαλύτερος εξαγωγέας σιταριού στον κόσμο και ο μεγαλύτερος εξαγωγέας σπορελαίων, όπως ηλίανθος και ελαιοκράμβη.

Επιπλέον, η Ουκρανία είναι πλούσια σε φυσικούς πόρους, ιδίως σε κοιτάσματα ορυκτών. Διαθέτει τα μεγαλύτερα αποθέματα σιδηρομεταλλεύματος στον κόσμο, που ανέρχονται στους 30 δισεκατομμύρια τόνους ή περίπου το ένα πέμπτο του παγκόσμιου συνόλου. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι η Ουκρανία κατέχει τη δεύτερη θέση, όσον αφορά τα γνωστά αποθέματα φυσικού αερίου στην Ευρώπη, τα οποία σήμερα παραμένουν σε μεγάλο βαθμό ανεκμετάλλευτα.

Από πλευράς ορυκτού πλούτου η χώρα διαθέτει άφθονο σιδηρομετάλλευμα, άνθρακες, μαγγάνιο, φυσικό αέριο και πετρέλαιο, ορυκτό άλας, θείο, γραφίτη, τιτάνιο, νικέλιο, υδράργυρο και μαγνήσιο. Οι ουκρανικές βιομηχανίες ήταν από τις πλέον αναπτυγμένες στην πρώην Σοβιετική Ένωση και παράγουν (και σήμερα) μηχανήματα και προϊόντα σιδήρου, μέταλλα, εξοπλισμό μεταφορικών μέσων, χημικά προϊόντα, ενώ δεσπόζουσα θέση κατέχουν οι βιομηχανίες μεταποίησης τροφίμων (και ιδιαίτερα παραγωγής ζάχαρης).

Τα βασικά μεγέθη της Αγοράς αποτυπώνονται στον επόμενο πίνακα:

Πίνακας 5

ΒΑΣΙΚΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ

	2020	2019	2018
ΑΕΠ (ονομαστικό) (σε δισ. $)	151,26	153,78	130,9
ΑΕΠ (μεταβολή %)	-4	3.2	3,3
Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (σε $)	3.625	3.659	3.096
Ανεργία (%)	9,5	8.6	9,1
Πληθωρισμός (%) (Δεκ.–Δεκ.)	5	4,1	9,8
Εξαγωγές εμπορευμάτων και υπηρεσιών (σύνολο) (δισ. $)	60,38	65,7	58,9
Εισαγωγές εμπορευμάτων και υπηρεσιών (σύνολο) (δισ. $)	59,30	67,7	63,4
Ισοζύγιο εμπορευμάτων και υπηρεσιών (δις. $)	1,08	- 2	- 4,5
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (δισ. $)	6,2	- 4,1	- 6,4
ΑΞΕ (FDI) στη χώρα (stock / τέλος έτους αναφοράς (δισ. $)	48,93	51,4	44
ΑΞΕ (FDI) χώρας σε υπόλοιπο κόσμο (stock / τέλος έτους αναφοράς) (δισ. $)	2,75	3,5	2,7
Δημοσιονομικό έλλειμμα (% ΑΕΠ)	- 5,9	- 1,8	- 2,1
Δημόσιο χρέος (% ΑΕΠ)	63	50,3	60,9
Εξωτερικό χρέος (% ΑΕΠ)	81,2	78,6	87,6
Συναλλαγματικά αποθέματα (δισ. $)	29,1	25,3	18,4

Πηγή: Κίεβο, Ιούλιος 2021 ΟΔΗΓΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΕΙΝ ΣΤΗΝ ΟΥΚΡΑΝΙΑ 2021 Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων

Α4. Οι διμερείς εμπορικές σχέσεις Ελλάδας-Ουκρανίας[16]

Το διμερές εμπόριο Ελλάδας – Ουκρανίας ακολουθεί (με την εξαίρεση της περσινής, ιδιαίτερης λόγω πανδημίας, χρονιάς) αυξητική τάση, με τη χώρα μας να έχει θετικό ισοζύγιο. Σε κάθε περίπτωση, όπως τονίζουν σε κάθε ευκαιρία οι επιχειρηματικές κοινότητες των δύο χωρών, υπάρχει αναξιοποίητο δυναμικό για ακόμη καλύτερα αποτελέσματα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΕΛΛΑΔΑΣ – ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ

Περιγραφή	2018	2019	2020	Μεταβολή 2019/2018
Ελληνικές εξαγωγές	181,6	210,8	193,7	-8,1%
Ελληνικές εισαγωγές	164,7	186,5	178,9	-4,1%
Ισοζύγιο	16,9	24,3	14,8	-39,1%
Όγκος εμπορίου	346,3	397,3	372,6	-6,2%

Πηγή: Κίεβο, Ιούλιος 2021 ΟΔΗΓΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΕΙΝ ΣΤΗΝ ΟΥΚΡΑΝΙΑ 2021 Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

ΟΙ 5 ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΕΞΑΓΩΓΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ 2020

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΚΑΔ
Λάδια από πετρέλαιο ή από ασφαλτούχα ορυκτά (εκτός από ακατέργαστα λάδια). Παρασκευάσματα περιεκτικότητας κατά βάρος >= 70% σε λάδια από πετρέλαιο ή σε ασφαλτούχα ορυκτά και στα οποία τα λάδια αυτά αποτελούν το βασικό συστατικό, π.δ.κ.α.	85.027.021
Βερίκοκα, κεράσια, ροδάκινα, στα οποία περιλαμβάνονται και τα brugnons και nectarines, δαμάσκηνα και αγριοδαμάσκηνα, νωπά	20.396.483
Λιπάσματα ορυκτά ή χημικά που περιέχουν δύο ή τρία λιπαντικά στοιχεία: άζωτο, φωσφόρο και κάλιο. Άλλα λιπάσματα (εκτός από λιπάσματα καθαρής ζωϊκής ή φυτικής προέλευσης, ή ορυκτά ή χημικά αζωτούχα, φωσφορικά ή καλιούχα λιπάσματα). Ζωϊκά, φυτικά, ορυκτά	9.057.077
Οπτάνθρακας (κοκ) από πετρέλαιο, άσφαλτος από πετρέλαιο και άλλα υπολείμματα των λαδιών πετρελαίου ή των ασφαλτούχων ορυκτών	8.526.067
Σωλήνες από χαλκό	7.708.429

Πηγή: Κίεβο, Ιούλιος 2021 ΟΔΗΓΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΕΙΝ ΣΤΗΝ ΟΥΚΡΑΝΙΑ 2021 Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων

[16] Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων (ΟΕΥ)- Κίεβο, Ιούλιος 2021

ΠΙΝΑΚΑΣ 8

ΟΙ 5 ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΕΙΣΑΓΩΓΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΥΚΡΑΝΙΑ 2020

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΚΑΔ
Κουκιά σόγιας, έστω και σπασμένα	44.208.800
Σιτάρι και σιμιγδάλι	16.911.528
Σιδηροκράματα	12.153.862
Λάδια ηλιοτρόπιου, κνήκου ή βαμβακιού και τα κλάσματά τους, έστω και εξευγενισμένα, αλλά χημικώς μη μετασχηματισμένα	10.365.857
Πλατέα προϊόντα έλασης από σίδηρο ή από όχι σε κράμα χάλυβα, Με πλάτος >= 600 mm, που έχουν ελαθεί σε θερμή κατάσταση, μη επιστρωμένα με άλλο μέταλλο, ούτε επενδυμένα	10.022.845

Πηγή: Κίεβο, Ιούλιος 2021 ΟΔΗΓΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΕΙΝ ΣΤΗΝ ΟΥΚΡΑΝΙΑ 2021 Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων

- **Οι εμπορικές σχέσεις της Ελλάδας με Ουκρανία**[17]

Συνολικά στη χώρα, σύμφωνα με το Ελληνο-ουκρανικό Επιμελητήριο[18], δραστηριοποιούνται επενδυτικά **70 ελληνικές επιχειρήσεις.** Μεταξύ αυτών, η υαλουργία HGI, που διαθέτει εργοστάσιο, η Alumil, η Etem, η Printec και η JSC Piraeus Bank ICB, που οι δραστηριότητές της αγγίζουν μόλις το 0,2% του συνολικού ενοποιημένου ενεργητικού της Πειραιώς Financial Holdings, όπως είχε ανακοινώσει προ ημερών ο όμιλος. Σε αναστολή της λειτουργίας της θυγατρικής της στην Ουκρανία έχει προχωρήσει η εταιρεία εμπορίας πρώτων υλών ELTON, λόγω της εμπόλεμης κατάστασης.

Σύμφωνα με τα στοιχεία, οι εν λόγω εταιρίες ανήκουν κυρίως στους χώρους της εμπορίας τροφίμων, φρούτων και λαχανικών, παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών, αλουμινίου, ψηφιακής τεχνολογίας, τουρισμού και εστίασης. Με βάση τα ίδια στοιχεία, σχεδόν 40.000 Ουκρανοί ναυτικοί απασχολούνται σε πλοία ελληνικής ιδιοκτησίας.

Την ίδια ώρα, οι ελληνικές εξαγωγές κινούνται τα τελευταία χρόνια στα επίπεδα των 200 εκ. ευρώ, ενώ σε αντίστοιχα μεγέθη κινούνται και οι εισαγωγές από την Ουκρα-

[17] https://www.newsbreak.gr/oikonomia/301464/emporikes-scheseis-elladas-me-rosia-oykrania/
[18] https://www.newmoney.gr/roh/palmos-oikonomias/epixeiriseis/i-ellinikes-epichirisis-pou-bikan-sti-dini-tou-kiklona-logo-oukranias/

νία. Συγκεκριμένα, οι εξαγωγές μας το 2020 άγγιξαν τα 193,7 εκ. ευρώ, μειωμένες κατά 8% σε σχέση με το 2019, που είχαν διαμορφωθεί στα 210,8 εκ. ευρώ. Επίσης, η αξία των εισαγωγών από την Ουκρανία το 2020 υπολογίζεται στα 178,9 εκ. ευρώ, καταγράφοντας μείωση σχεδόν 4% σε σχέση με το 2019, όταν είχαν αγγίξει τα 186,5 εκ. ευρώ.

Η χώρα μας εξάγει στην Ουκρανία κυρίως λάδια από πετρέλαιο ή από ασφαλτούχα ορυκτά, φρούτα, όπως βερίκοκα, κεράσια και ροδάκινα, λιπάσματα, άσφαλτο, σωλήνες από χαλκό κ.ά., ενώ εισάγουμε από την Ουκρανία κυρίως κουκιά σόγιας, σιτάρι, σιμιγδάλι, λάδια ηλιοτροπίου, σιδηροκράματα κ.ά.

Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία της Εθνικής Τράπεζας της Ουκρανίας, το απόθεμα των εισερχόμενων από την Ελλάδα ξένων άμεσων επενδύσεων ανερχόταν στο τέλος του 2020 σε 36,5 εκ. $, μειωμένο κατά 5 εκ. ή 12% από τις αρχές του έτους, ενώ την ίδια ώρα οι ουκρανικές επενδύσεις στην Ελλάδα είναι μηδενικές.

Με βάση τα πρόσφατα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ (Φεβρουάριος 2022) η αξία των εισαγωγών της Ελλάδας από την Ουκρανία ανήλθε σε 25,1 εκατ. ευρώ, σημειώνοντας **αύξηση 74,9%** σε σχέση με τον Φεβρουάριο 2021 που ήταν 14,4 εκατ. ευρώ. Η αξία των εξαγωγών της Ελλάδας προς την Ουκρανία τον Φεβρουάριο 2022 ανήλθε σε 7,8 εκατ. ευρώ, σημειώνοντας αύξηση 14,5% σε σχέση με τον Φεβρουάριο 2021 που ήταν 6,8 εκατ. ευρώ. Το εμπορικό ισοζύγιο Ελλάδας – Ουκρανίας τον Φεβρουάριο 2022 ήταν αρνητικό και ανήλθε σε **17,3 εκατ. ευρώ (έλλειμμα)**.

ΓΡΑΦΗΜΑ 2
Αξία εξαγωγών (σε ευρώ) Ελλάδας-Ρωσίας και Ελλάδας-Ουκρανίας

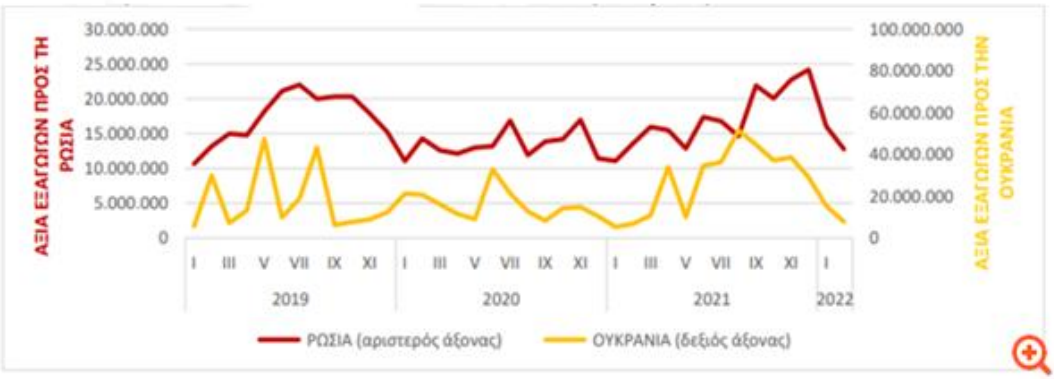

Πηγή: CAPITAL.GR 26/4/2022 https://www.capital.gr/oikonomia/3630166/ektinaxthike-kata-252-i-axia-ton-eisagogon-apo-rosia-ton-febrouario

Την περίοδο Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου 2022 η αξία των εισαγωγών της Ελλάδας από την Ουκρανία ανήλθε σε 44,2 εκατ. ευρώ, σημειώνοντας αύξηση 97,1% σε σχέση με την περίοδο Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου 2021 που ήταν 22,4 εκατ. ευρώ.

Η αξία των εξαγωγών της Ελλάδας προς την Ουκρανία την περίοδο Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου 2022 ανήλθε σε 23,2 εκατ. ευρώ, σημειώνοντας αύξηση 90,6% σε σχέση με την περίοδο Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου 2021 που ήταν 12,2 εκατ. ευρώ.

Το εμπορικό ισοζύγιο Ελλάδας – Ουκρανίας την περίοδο Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου 2022 ήταν αρνητικό και ανήλθε σε **21,0 εκατ. ευρώ (έλλειμμα). Το έτος 2021, 494 ελληνικές επιχειρήσεις πραγματοποίησαν εισαγωγές από την Ουκρανία και 581 ελληνικές επιχειρήσεις πραγματοποίησαν εξαγωγές προς την Ουκρανία.** Η συνολική αξία των εισαγωγών της Ελλάδας από την Ουκρανία το έτος 2021 ανήλθε σε 198,4 εκατ. ευρώ, καταγράφοντας αύξηση 10,8% σε σχέση με την αντίστοιχη συνολική αξία για το έτος 2020 που ήταν 179,0 εκατ. ευρώ.

Η συνολική αξία των εξαγωγών της Ελλάδας προς την Ουκρανία το έτος 2021 ανήλθε σε 338,8 εκατ. ευρώ καταγράφοντας αύξηση 74,9% σε σχέση με την αντίστοιχη συνολική αξία για το έτος 2020 που ήταν 193,7 εκατ. ευρώ. Το εμπορικό ισοζύγιο της Ελλάδας με την Ουκρανία το έτος 2021 ήταν θετικό και διαμορφώθηκε στα **140,4 εκατ. ευρώ (πλεόνασμα).**

- **Ελληνικά προϊόντα με προοπτικές στην ουκρανική αγορά**

Ο τομέας των **τροφίμων** θα μπορούσε να προσφέρει ικανοποιητικές ευκαιρίες συνεργασίας και ειδικότερα:

- Είδη ζαχαροπλαστικής και αρτοποιήματα (φρυγανιές, παξιμάδια, πίττες για σουβλάκια, γεμιστά μπισκότα, γλυκά κουταλιού, μπάρες δημητριακών, μακεδονικός χαλβάς),
- Γαλακτοκομικά προϊόντα (φέτα, στραγγιστό γιαούρτι, με ή χωρίς φρούτα, επιτραπέζια τυριά όχι πολύ πικάντικα),
- Φρέσκα και νωπά ψάρια (και ιχθυοτροφείου και πιο ακριβά), κονσέρβες ψαριών, συσκευασμένα καπνιστά φιλέτα ρέγκας και πέστροφας,
- Κατεψυγμένο φύλλο και έτοιμες πίττες (σπανακόπιτες κτλ.),
- Κατεψυγμένα η κονσερβοποιημένα έτοιμα παραδοσιακά φαγητά,
- Κατεψυγμένος μεγάλος γύρος χοιρινός και, εάν είναι δυνατόν, υπόλοιπη γκά-

μα παραδοσιακών κρεατικών ψητοπωλείου (για εστίαση),

- Φιστίκια Αιγίνης, σταφίδα γλυκιά μαύρη και σουλτανίνα, τσάγια από βότανα (βουνού, δίκταμο, κρόκος),
- Φυσικά μεταλλικά νερά,
- Λικέρ μαστίχας Χίου, κουμκουάτ, βύσσινο. Μαυροδάφνη και λοιπά γλυκά ή ημίγλυκα αρωματικά κρασιά (Μοσχάτο Σάμου, Μοσχάτο Λήμνου, αφρώδη ημίγλυκα),
- Φρούτα.

Επίσης υπάρχει ενδιαφέρον, πέραν του κλάδου των τροφίμων, για δομικά υλικά και φάρμακα, ενώ ιδιαίτερα αναπτυγμένος στην Ουκρανία είναι, όσον αφορά τις υπηρεσίες, ο ΙΤ τομέας. Ήδη, πολλές ουκρανικές εταιρείες περιλαμβάνονται μεταξύ των πλέον καινοτόμων του κόσμου και συνεργάζονται με εταίρους από την Ε.Ε., το Ηνωμένο Βασίλειο και τις Η.Π.Α.

Τέλος, στην Ουκρανία βρίσκεται σε εξέλιξη το μεγάλο κατασκευαστικό Πρόγραμμα της Κυβέρνησης Zelensky το οποίο όμως έχει διακοπεί βίαια μετά την πολεμική σύρραξη με την Ρωσία. Στο επίκεντρό του βρίσκεται η κατασκευή, συντήρηση και επιδιόρθωση του οδικού δικτύου της χώρας, καθώς και άλλα έργα κοινωνικών υποδομών (ανακατασκευή σχολικών κτιρίων). Παρά τις τελευταίες εξελίξεις, η μετά πόλεμο εποχή, παρουσιάζει μεγάλες ευκαιρίες για ελληνικές κατασκευαστικές εταιρείες για την ανάληψη έργων στο συγκεκριμένο τομέα.

Β. ΑΦΙΞΕΙΣ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ ΑΠΟ ΡΩΣΙΑ-ΟΥΚΡΑΝΙΑ

Β1. Οι τουριστικές σχέσεις Ελλάδας-Ρωσίας

Οι Μεσογειακές χώρες αποτελούν για τους Ρώσους μια περιοχή πολύ επιθυμητή για τουρισμό. Οι μεσογειακές χώρες-μέλη της ΕΕ είναι ακριβότερες ως προορισμός, λόγω του ισχυρού ευρώ, και ως εκ τούτου είναι προσιτές μόνο στους οικονομικά ευκατάστατους Ρώσους. Επίσης, οι ευρωπαϊκοί προορισμοί δεν θεωρούνται εύκολα προσβάσιμοι εξαιτίας της ανάγκης έκδοσης Visa. Αντίθετα, σε οικονομικότερους προορισμούς, όπως Τουρκία και Αίγυπτος, υπάρχει μεγαλύτερη ευκολία εισόδου και ως εκ τούτου είναι προσιτές και για τα χαμηλότερα ρωσικά εισοδήματα.

Παρ' όλα αυτά, η Ελλάδα, μαζί με Ισπανία και Ιταλία, αποτελεί αγαπημένο ευρωπαϊκό προορισμό. Ο πολιτισμός κατέχει υψηλή θέση στις προτιμήσεις των Ρώσων, ωστόσο έρχεται δεύτερος μετά τον ήλιο και θάλασσα και τις δραστηριότητες χαλάρωσης. Όσοι επισκέπτονται την Ελλάδα, αρέσκονται πολύ στην ελληνική κουζίνα και τον ελληνικό τρόπο ζωής και διασκέδαση. Συμμετέχουν στα λεγόμενα Village Parties και επιθυμούν να επισκέπτονται τα αξιοθέατα. Μάλιστα, ένας Ρώσος μπορεί να «αγοράσει» ακόμη και τρεις εκδρομές, ενώ οι υπόλοιποι τουρίστες αγοράζουν συνήθως από μια έως και καμία. Επιθυμούν, επίσης, να συμμετέχουν σε πολιτιστικές εκδηλώσεις της ευρύτερης περιοχής που επισκέπτονται. Ο Ρώσος τουρίστας, σύμφωνα με τη μελέτη του ΙΤΕΠ (Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων) για τον ρωσικό εξερχόμενο τουρισμό, για την επιλογή χώρας για τις διακοπές του λαμβάνει υπ' όψιν του τα εξής στοιχεία:

- Την ασφάλεια και την υγεία.
- Την καθαρότητα της θάλασσας και των ακτών.
- Την ποιότητα του τουριστικού προϊόντος και την τοποθεσία των διαθέσιμων τουριστικών καταλυμάτων.
- Τις τιμές των προϊόντων και υπηρεσιών (τιμή πακέτου) που θα πληρώσει κατά τη διάρκεια της παραμονής του.
- Τους φυσικούς πόρους, το κλίμα και σχετικές με αυτά φυσικές ομορφιές (ακτές, νησιά κ.ά.).
- Τον πολιτιστικό πλούτο της (αρχαιότητες, μουσεία, πολιτιστικές εκδηλώσεις κ.ά.).

- Τη γεωγραφική θέση της και την υποδομή που διαμορφώνει το χρόνο και το κόστος του
- Το φημολογούμενο πνεύμα φιλοξενίας του λαού της χώρας
- Τη δυνατότητα του για επικοινωνία με τον ντόπιο πληθυσμό.

Οι φυσικοί πόροι και ομορφιές της Ελλάδας, σε συνδυασμό με την ιστορία και τον πολιτισμό, αποτελούν τα βασικά της ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα. Ωστόσο, η χώρα φαίνεται να υστερεί σε θέματα ποιότητας υπηρεσιών των τουριστικών πρακτορείων και των πακέτων ψυχαγωγίας που παρέχει σε νέους και παιδιά. Στα αδύνατα σημεία της χώρας περιλαμβάνεται, επίσης, η σχέση ποιότητας- τιμής των προσφερόμενων υπηρεσιών, δεδομένου ότι οι Ρώσοι τουρίστες, αναζητούν πιο πολύ την υψηλή ποιότητα και λιγότερο το χαμηλό κόστος.

Η Ελλάδα θεωρείται σήμερα από τους Ρώσους ως ασφαλής σχετικά τόπος για διακοπές, συγκρινόμενη με άλλες μεσογειακές χώρες με φθηνότερο κόστος ζωής. Το αίσθημα ασφάλειας των Ρώσων τουριστών στην Ελλάδα ενισχύεται και από το γεγονός της ορθόδοξης πίστης των Ελλήνων.

Δημοφιλέστερους προορισμούς για τους Ρώσους στην Ελλάδα αποτελούν η Κρήτη, η οποία απορροφά ποσοστό 24,7% του συνόλου, η Ρόδος και η Χαλκιδική. Λόγω της θρησκευτικής ομοδοξίας και της πληθώρας των ιστορικών και πολιτιστικών στοιχείων της χώρας ευνοούνται μορφές τουρισμού, όπως ο θρησκευτικός και ο πολιτιστικός. Επίσης, λόγω του εύκρατου κλίματος της Ελλάδας, ο τουρισμός παραχείμασης, που απευθύνεται κυρίως σε άτομα τρίτης ηλικίας, φαίνεται να δίνει στη χώρα συγκριτικό πλεονέκτημα σε σχέση με άλλους μεσογειακούς προορισμούς. Επειδή σε μεγάλο βαθμό οι ρωσικές ροές τουριστών στο εξωτερικό είναι κεντρικά ελεγχόμενες από μικρό αριθμό μεγάλων τουριστικών γραφείων επιβάλλεται, παράλληλα με την τουριστική προβολή, και η προώθηση επιχειρηματικών συνεργασιών

Ο Ρώσος ταξιδιώτης που γοητεύεται από την ιστορία, τον πολιτισμό, την αρχαιολογία ή τη γαστρονομία, συνήθως ενδιαφέρεται να ανακαλύψει κάθε γωνιά της Ελλάδας, να βρεθεί παντού. Δεν είναι άλλωστε μυστικό ότι όσοι απασχολούνται στον τουρισμό συχνά αποκαλούν την Ελλάδα έναν «επαναλαμβανόμενο» προορισμό και ταυτοχρόνως είναι εν δυνάμει καταναλωτές ελληνικών προϊόντων».

Παράλληλα, υπάρχει έντονο ενδιαφέρον στη Ρωσία για αγορά εξοχικών κατοικιών στην Ελλάδα. Είναι προφανές ότι στον τομέα αυτό υπάρχουν σημαντικές επιχειρηματικές ευκαιρίες και ήδη πολλές ελληνικές επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται για τη διάθεση τουριστικών κυρίως ακινήτων στη ρωσική αγορά, επωφελούμενες από ο πρόγραμμα *Golden Visa* που παρέχει καθεστώς μόνιμης κατοικίας στους ξένους αγοραστές ακινήτων στην Ελλάδα. Γενικά, οι δυνατότητες ελληνορωσικής συνεργασίας για επενδύσεις στον τουρισμό είναι πολύ μεγάλες.

Με βάση δε στοιχεία του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού [19], **η Ελλάδα κατατάσσεται στη 15η θέση** στη λίστα με τους αγαπημένους προορισμούς του εξωτερικού για τους Ρώσους, ενώ η Κρήτη, η Χαλκιδική ακολουθούμενες από Ρόδο, Κω και Κέρκυρα αποτελούν τους top προορισμούς της χώρας μας για τους ταξιδιώτες από τη Ρωσία, όπως προκύπτει από τα στοιχεία της Τραπέζης της Ελλάδος.

Το 2019 η Κρήτη[20] υποδέχτηκε πάνω από 270.000 Ρώσους τουρίστες, ενώ το 2020 οι αφίξεις τους μέχρι και το τέλος Σεπτέμβρη δεν ξεπέρασαν τις 36.000. Παρόμοια εικόνα και στο αεροδρόμιο της Θεσσαλονίκης, που διοχετεύει τους τουρίστες κυρίως στην περιοχή της Χαλκιδικής. Οι αφίξεις από τη Ρωσική αγορά το 2021 έφτασαν τις 35.000, έναντι 160.000 περίπου το 2019. Στη Ρόδο η μείωση που σημειώθηκε το 2020 ήταν ακόμη μεγαλύτερη, με μόλις 16.500 Ρώσους τουρίστες να κάνουν τις διακοπές τους στο νησί, αντί των 110.000 περίπου του 2019. Τέλος την Κέρκυρα επισκέφτηκαν το 2020 σχεδόν 9.000 Ρώσοι, αντί 45.000 το 2019.

Από έρευνα[21] της μεγαλύτερης ασφαλιστικής εταιρείας της Ρωσίας Rosgosstrakh, που δημοσιεύει το κρατικό πρακτορείο ειδήσεων ΤΑΣΣ, Ελλάδα, Τουρκία, Κύπρος και Κροατία, είναι οι δημοφιλέστεροι προορισμοί στο εξωτερικό για τους Ρώσους τουρίστες, κατά τη «βελούδινη τουριστική περίοδο», όπως ονομάζεται στη Ρωσία το δίμηνο Σεπτεμβρίου - Οκτωβρίου.

Η ανάλυση των προτιμήσεων των πελατών έγινε με βάση τα συμβόλαια ταξιδιωτικής ασφάλισης, που αγοράστηκαν για την περίοδο Σεπτεμβρίου – Οκτωβρίου 2021 και

[19] https://www.euro2day.gr/news/economy/article/2112961/nees-pthseis-apo-rosia-pros-ellada-enopsei-toy-202.html
[20] https://www.news247.gr/oikonomia/giati-oi-rosoi-toyristes-gyrisan-tin-plati-stin-ellada-fetos.9400022.html
[21] https://gr.euronews.com/2021/09/16/tourismos-ellada-prwti-protimiseis-rwswn-fthinopwro

αναδεικνύουν την Ελλάδα δημοφιλέστερη όλων των χωρών με 15,5% του συνολικού αριθμού ταξιδιωτικών ασφαλιστηρίων. Ακολουθούν η Τουρκία (10,4%), η Κύπρος (5,6%), η Κροατία (4,4%) και η Ιταλία (3,2%). Πιο σπάνιοι, αλλά υπαρκτοί ταξιδιωτικοί προορισμοί είναι το Μαρόκο, η Σαουδική Αραβία, η Δομινικανή Δημοκρατία, η Κούβα και η Κίνα.

«Παρόλο που η πανδημία εξακολουθεί να μην επιτρέπει στους πελάτες μας να ταξιδεύουν ενεργά στον κόσμο, τα ταξίδια σε ξένες χώρες, που απαιτούν ασφαλιστική κάλυψη για το εξωτερικό, εξακολουθούν να είναι αρκετά δημοφιλή στη βελούδινη εποχή», δήλωσε ο Ντμίτρι Λιτόφτσενκο, επικεφαλής της διεύθυνσης ψηφιακής επιχειρηματικότητας του ρωσικού ασφαλιστικού κολοσσού, σχολιάζοντας τα δεδομένα της έρευνας.

Η Rosgosstrakh είναι μέλος του Ομίλου Otkritie Bank, διαθέτει περισσότερα από 1.600 γραφεία στη Ρωσία και απασχολεί περίπου 50 χιλιάδες υπαλλήλους και ασφαλιστικούς πράκτορες.

Σύμφωνα με την Ένωση Ρωσικών Τουριστικών Πρακτόρων (ATOR)[22] οι Ρώσοι πραγματοποίησαν περισσότερα από 10,1 εκατομμύρια ταξίδια για τουρισμό το 2021 στο εξωτερικό, με το 46,5% της συνολικής τουριστικής ροής να κατευθύνεται προς την Τουρκία. Λίγο περισσότεροι από 230 χιλ. Ρώσοι ταξίδεψαν στην Ελλάδα για τουρισμό το 2021, με τη «μερίδα του λέοντος» της ρωσικής ταξιδιωτικής αγοράς να καταλαμβάνει και πάλι η Τουρκία, προσελκύοντας 4,7 εκατομμύρια Ρώσους ταξιδιώτες.

Οι Ρώσοι τουρίστες πραγματοποίησαν το 2020 4,7 εκατομμύρια ταξίδια στην Τουρκία, 1,5 εκατ. στην Αμπχαζία (14,8% της συνολικής τουριστικής ροής στο εξωτερικό) και 1 εκατ. στην Αίγυπτο (10,4%). Επιπλέον, πραγματοποίησαν 612.800 ταξίδια στα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, 560.700 ταξίδια στην Κύπρο, 235.200 στην Ελλάδα, 222.400 στις Μαλδίβες, 179.000 στη Δομινικανή Δημοκρατία, 145.000 στην Κροατία και 144.200 ταξίδια στην Κούβα.

«Λίγες χώρες του εξωτερικού κατάφεραν να ξεπεράσουν τις τουριστικές ροές του 2019 από τη Ρωσία το 2021. Εδώ πρωτοπόρος αναδείχθηκε η Τανζανία, η οποία σημείωσε αύξηση 1.227%, σε σχέση με το 2019, και αυτό παρά το γεγονός ότι ο προορισμός

[22] https://money-tourism.gr/se-kati-pano-230-000-oi-rosoi-stin-ellada-to-2021-sta-4-7-ekat-stin-toyrkia/

αυτός έκλεισε τον Απρίλιο του 2021 και δεν άνοιξε ποτέ ξανά. Φυσικά, μια τέτοια εκπληκτική αύξηση αποδίδεται στη βραχυπρόθεσμη επίδραση μιας χαμηλής βάσης και στην έλλειψη εναλλακτικών λύσεων εκείνη την περίοδο», εξήγησε η κα. Lomidze.

Σύμφωνα με την επικεφαλής της ATOR, ο αριθμός των ταξιδιών προς την Αίγυπτο από τη Ρωσία υπερπενταπλασιάστηκε το 2021, σε σύγκριση με το 2019. Ωστόσο, πριν από την πανδημία, ο προορισμός αυτός ήταν στην πραγματικότητα κλειστός στον μαζικό τουρισμό, οι Ρώσοι έφταναν εκεί μέσω Καΐρου ή με πτήσεις ανταπόκρισης μέσω τρίτων χωρών. Η τουριστική ροή προς τις Μαλδίβες το 2021 αυξήθηκε κατά 3,7 φορές, προς τις Σεϋχέλλες κατά 2,5 φορές και προς την Αμπχαζία κατά 30%.

Συνολικά, σύμφωνα με την Υπηρεσία Συνόρων της Ομοσπονδιακής Υπηρεσίας Ασφαλείας της Ρωσίας, το 2021, οι Ρώσοι πραγματοποίησαν 21,4 εκατομμύρια ταξίδια στο εξωτερικό για όλους τους σκοπούς, αριθμός αυξημένος κατά 51,4%, έναντι του 2020, αλλά εξακολουθεί να είναι 55,4% λιγότερος από ό, τι το 2019.

Η Μέση κατά Κεφαλή Δαπάνη (ΜΚΔ) για τη ρωσική αγορά το 2019 ανήλθε στα 743,5 ευρώ, υψηλότερη κατά 31,8% από την ΜΚΔ που καταγράφεται στο σύνολο της χώρας (564 ευρώ). Την περίοδο 2017-2019, η ΜΚΔ των τουριστών από τη Ρωσία κατέγραψε αύξηση κατά 4,7% (από 710,2 ευρώ το 2017 σε 743,5 ευρώ το 2019) (βλ. παρακάτω Πίνακα).

Στη συνέχεια παρατίθενται πίνακες, ενδεικτικοί των αφίξεων, διανυκτερεύσεων, επιλογών γεωγραφικών περιοχών και δαπάνης, σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας Ελλάδος:

ΠΙΝΑΚΑΣ 9

ΔΑΠΑΝΗ ΑΝΑ ΤΑΞΙΔΙ ΜΗ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΚΑΤΑ ΧΩΡΑ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ (σε ευρώ)

Χώρα Προέλευσης	2017	2018	2019	2020***
Χώρες ΕΕ - 27	**501,1**	**491,6**	**524,5**	**584,5**
Χώρες ζώνης ευρώ εκ των οποίων	**638,3**	**621,0**	**698,4**	**697,8**
Αυστρία	648,8	698,0	791,7	698,9
Βέλγιο	648,4	680,7	771,3	678,4
Γαλλία	700,0	626,1	706,8	783,8
Γερμανία	688,8	675,9	734,8	743,2
Ισπανία	535,1	545,0	717,8	603,5
Ιταλία	522,7	563,2	649,4	583,2
Κύπρος	528,3	517,4	580,8	580,8
Ολλανδία	675,7	606,3	652,7	658,9
Χώρες ΕΕ εκτός ζώνης ευρώ εκ των οποίων	**264,3**	**280,6**	**267,1**	**313,9**
Δανία	525,4	554,3	619,9	657,5
Ρουμανία	325,8	323,9	350,3	391,4
Σουηδία	550,7	547,5	626,3	574,7
Τσεχία	389,6	439,6	463,7	466,9
Λοιπές Χώρες εκ των οποίων				**584,3**
	550,7	**564,1**	**621,3**	
Αλβανία	229,3	239,5	224,9	338,2
Αυστραλία	1.218,4	1.123,8	1.095,4	714,9
Ελβετία	760,3	767,0	855,6	841,4
Ηνωμένο Βασίλειο	687,8	658,3	732,8	707,3
ΗΠΑ	941,1	947,7	1.008,2	807,5
Καναδάς	903,0	1.054,4	1.067,9	1.228,3
Ρωσία	***710,3***	***654,8***	***743,5***	***557,1***
*Κρουαζιέρες***	144,1	146,7	187,8	282,2
ΣΥΝΟΛΟ	**485,1**	**486,4**	**534,6**	**583,2**
Μεμονωμένοι ταξιδιώτες	472,6	468,3	485,1	550,8
*Οργανωμένα ταξίδια**	510,3	527,4	653,9	698,5

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

* Από τον Ιανουάριο 2010 η κατηγορία 'οργανωμένα ταξίδια' περιλαμβάνει οιονδήποτε συνδυασμό των ταξιδιωτικών υπηρεσιών για εισιτήρια, διαμονή και λοιπές υπηρεσίες, που αγοράζονται μέσω ταξιδιωτικών πρακτορείων. Περιλαμβάνει, επίσης, και τα πακέτα κρουαζιέρας.
** Συμπεριλαμβάνονται τα ποσά εκτός της Έρευνας Συνόρων για τα οποία η διάκριση ανά εθνικότητα δεν είναι ακόμη διαθέσιμη.
Λόγω εφαρμογής διαφορετικής μεθοδολογίας κατά το 2012, πιλοτικό έτος συλλογής των στοιχείων, τα στοιχεία του 2012 δεν είναι απολύτως συγκρίσιμα με τα στοιχεία των επόμενων ετών.
*** Έως 15/3 η εκτίμηση των στοιχείων έγινε με βάση την Έρευνα Συνόρων.
Για την περίοδο 15/3-30/6 τα στοιχεία εκτιμήθηκαν με βάση διοικητικά και ιστορικά στοιχεία.
Το σύμβολο (:) υποδηλώνει στοιχεία μη-δημοσιεύσιμα λόγω μικρής αντιπροσωπευτικότητας στο δείγμα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10

ΜΕΣΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΠΑΡΑΜΟΝΗΣ ΑΝΑ ΤΑΞΙΔΙ ΜΗ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΧΩΡΑ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ (σε αριθμό διανυκτερεύσεων)

Χώρα Προέλευσης	2017	2018	2019	2020***
Χώρες ΕΕ - 27	**7,9**	**7,5**	**7,2**	**8,9**
Χώρες ζώνης ευρώ εκ των οποίων	**9,3**	**9,0**	**8,8**	**10,5**
Αυστρία	8,9	8,7	8,8	9,0
Βέλγιο	8,9	9,1	8,7	10,9
Γαλλία	8,6	9,0	8,4	9,8
Γερμανία	10,2	9,7	9,3	11,3
Ισπανία	8,8	8,4	8,6	9,0
Ιταλία	8,4	8,4	8,1	9,3
Κύπρος	10,6	7,8	9,0	10,9
Ολλανδία	9,0	9,0	9,3	10,2
Χώρες ΕΕ εκτός ζώνης ευρώ εκ των οποίων	**5,3**	**5,0**	**4,7**	**5,2**
Δανία	9,2	8,2	8,3	8,8
Ρουμανία	6,6	6,1	6,4	6,1
Σουηδία	8,8	8,0	8,9	12,7
Τσεχία	8,2	7,7	8,1	8,0
Λοιπές Χώρες εκ των οποίων	**7,5**	**7,6**	**7,8**	**8,2**
Αλβανία	3,9	3,5	3,5	5,5
Αυστραλία	12,8	13,3	13,5	15,0
Ελβετία	8,8	9,0	9,0	9,9
Ηνωμένο Βασίλειο	8,8	8,7	8,7	9,8
ΗΠΑ	11,0	10,6	10,6	13,1
Καναδάς	12,4	14,0	12,6	24,1
Ρωσία	***10,0***	***9,9***	***10,4***	***9,3***
*Κρουαζιέρες***	1,2	1,3	1,5	3,8
ΣΥΝΟΛΟ	**7,1**	**7,0**	**7,0**	**8,7**
Μεμονωμένοι ταξιδιώτες	7,6	7,3	7,2	8,9
*Οργανωμένα ταξίδια**	6,1	6,2	6,4	7,9

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

* Από τον Ιανουάριο 2010 η κατηγορία 'οργανωμένα ταξίδια' περιλαμβάνει οιονδήποτε συνδυασμό των ταξιδιωτικών υπηρεσιών για εισιτήρια, διαμονή και λοιπές υπηρεσίες, που αγοράζονται μέσω ταξιδιωτικών πρακτορείων. Περιλαμβάνει, επίσης, και τα πακέτα κρουαζιέρας.

** Συμπεριλαμβάνονται τα ποσά εκτός της Έρευνας Συνόρων για τα οποία η διάκριση ανά εθνικότητα δεν είναι ακόμη διαθέσιμη.

Λόγω εφαρμογής διαφορετικής μεθοδολογίας κατά το 2012, πιλοτικό έτος συλλογής των στοιχείων, τα στοιχεία του 2012 δεν είναι απολύτως συγκρίσιμα με τα στοιχεία των επόμενων ετών.

*** Έως 15/3 η εκτίμηση των στοιχείων έγινε με βάση την Έρευνα Συνόρων.

Για την περίοδο 15/3-30/6 τα στοιχεία εκτιμήθηκαν με βάση διοικητικά και ιστορικά στοιχεία.

Το σύμβολο (:) υποδηλώνει στοιχεία μη-δημοσιεύσιμα λόγω μικρής αντιπροσωπευτικότητας στο δείγμα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 11
ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ ΜΗ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΑΝΑ ΧΩΡΑ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ (σε χιλ. διανυκτερεύσεις)

Χώρα Προέλευσης	2017	2018	2019	2020***
Χώρες ΕΕ - 27	**122.574,7**	**138.502,8**	**132.763,4**	**43.581,5**
Χώρες ζώνης ευρώ εκ των οποίων	**92.050,9**	**103.278,2**	**97.573,3**	**36.132,2**
Αυστρία	3.506,1	4.547,0	5.131,6	1.445,0
Βέλγιο	4.704,0	5.309,5	5.136,3	1.484,5
Γαλλία	12.267,6	13.747,4	12.946,3	4.580,5
Γερμανία	37.637,0	42.595,9	37.313,0	17.180,8
Ισπανία	1.447,2	1.890,2	2.434,7	673,2
Ιταλία	12.041,7	13.944,0	12.609,3	3.453,5
Κύπρος	6.682,3	5.472,8	7.230,3	3.184,3
Ολλανδία	8.517,4	9.111,4	7.572,5	2.608,1
Χώρες ΕΕ εκτός ζώνης ευρώ εκ των οποίων	**30.523,8**	**35.224,6**	**35.190,2**	**7.449,3**
Δανία	2.558,7	3.155,2	2.560,7	780,1
Ρουμανία	7.571,2	8.506,1	8.873,3	1.249,2
Σουηδία	4.340,0	4.094,6	3.675,3	614,0
Τσεχία	2.790,5	2.838,6	3.238,3	821,6
Λοιπές Χώρες εκ των οποίων	**87.280,4**	**88.509,2**	**99.700,3**	**20.471,9**
Αλβανία	3.234,8	3.429,5	3.311,2	1.459,6
Αυστραλία	4.148,4	4.300,0	4.581,8	428,1
Ελβετία	3.961,1	4.696,5	4.851,1	1.745,1
Ηνωμένο Βασίλειο	26.551,5	25.716,0	30.349,1	10.446,5
ΗΠΑ	9.548,6	11.668,5	12.456,7	1.395,7
Καναδάς	2.454,3	4.853,4	4.048,2	790,6
Ρωσία	***5.885,5***	***5.164,4***	***6.087,1***	***238,8***
*Κρουαζιέρες***	3.661,2	3.714,5	4.083,7	119,1
ΣΥΝΟΛΟ	**213.516,4**	**230.726,5**	**236.547,4**	**64.172,5**
Μεμονωμένοι ταξιδιώτες	152.903,9	168.365,1	172.448,3	**51.341,9**
*Οργανωμένα ταξίδια**	60.612,5	62.361,4	64.099,1	**12.830,6**

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

* Από τον Ιανουάριο 2010 η κατηγορία 'οργανωμένα ταξίδια' περιλαμβάνει οιονδήποτε συνδυασμό των ταξιδιωτικών υπηρεσιών για εισιτήρια, διαμονή και λοιπές υπηρεσίες, που αγοράζονται μέσω ταξιδιωτικών πρακτορείων. Περιλαμβάνει, επίσης, και τα πακέτα κρουαζιέρας.
** Συμπεριλαμβάνονται τα ποσά εκτός της Έρευνας Συνόρων για τα οποία η διάκριση ανά εθνικότητα δεν είναι ακόμη διαθέσιμη.
Λόγω εφαρμογής διαφορετικής μεθοδολογίας κατά το 2012, πιλοτικό έτος συλλογής των στοιχείων, τα στοιχεία του 2012 δεν είναι απολύτως συγκρίσιμα με τα στοιχεία των επόμενων ετών.
*** Έως 15/3 η εκτίμηση των στοιχείων έγινε με βάση την Έρευνα Συνόρων.
Για την περίοδο 15/3-30/6 τα στοιχεία εκτιμήθηκαν με βάση διοικητικά και ιστορικά στοιχεία.
Το σύμβολο (:) υποδηλώνει στοιχεία μη-δημοσιεύσιμα λόγω μικρής αντιπροσωπευτικότητας στο δείγμα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 12
ΕΙΣΕΡΧΟΜΕΝΗ ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΜΗ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΑΝΑ ΧΩΡΑ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ (σε χιλ. ταξιδιώτες)

Χώρα Προέλευσης	2017	2018	2019	2020***
Χώρες ΕΕ - 27	**15.581,0**	**18.454,8**	**18.553,8**	**4.889,4**
Χώρες ζώνης ευρώ εκ των οποίων	**9.863,4**	**11.436,4**	**11.071,4**	**3.447,1**
Αυστρία	395,9	520,8	583,0	160,9
Βέλγιο	526,6	586,7	587,7	136,1
Γαλλία	1.419,8	1.524,0	1.541,8	468,8
Γερμανία	3.706,0	4.381,4	4.026,3	1.526,4
Ισπανία	164,0	225,7	282,9	74,6
Ιταλία	1.441,3	1.667,1	1.553,2	373,2
Κύπρος	631,8	698,0	800,7	291,0
Ολλανδία	947,2	1.015,0	817,8	256,6
Χώρες ΕΕ εκτός ζώνης ευρώ εκ των οποίων	**5.717,6**	**7.018,3**	**7.482,4**	**1.442,3**
Δανία	279,1	384,5	307,6	88,2
Ρουμανία	1.148,9	1.389,4	1.378,1	204,6
Σουηδία	493,4	508,8	412,4	48,2
Τσεχία	339,4	368,1	402,1	102,9
Λοιπές Χώρες εκ των οποίων	**11.613,2**	**11.668,0**	**12.794,6**	**2.485,0**
Αλβανία	828,8	986,6	944,5	266,2
Αυστραλία	324,1	322,5	338,6	28,6
Ελβετία	448,9	520,8	540,5	175,7
Ηνωμένο Βασίλειο	3.002,0	2.942,8	3.499,3	1.068,6
ΗΠΑ	864,9	1.097,4	1.179,0	106,6
Καναδάς	198,0	345,8	321,0	32,8
Ρωσία	**588,7**	**520,2**	**582,9**	**25,7**
*Κρουαζιέρες***	2.966,8	2.949,4	2.656,2	31,4
ΣΥΝΟΛΟ	**30.161,0**	**33.072,2**	**34.004,6**	**7.405,8**
Μεμονωμένοι ταξιδιώτες	20.179,2	22.941,3	24.032,1	5.782,3
*Οργανωμένα ταξίδια**	9.981,9	10.130,9	9.972,5	1.623,5

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

* Από τον Ιανουάριο 2010 η κατηγορία 'οργανωμένα ταξίδια' περιλαμβάνει οιονδήποτε συνδυασμό των ταξιδιωτικών υπηρεσιών για εισιτήρια, διαμονή και λοιπές υπηρεσίες, που αγοράζονται μέσω ταξιδιωτικών πρακτορείων. Περιλαμβάνει, επίσης, και τα πακέτα κρουαζιέρας.
** Συμπεριλαμβάνονται τα ποσά εκτός της Έρευνας Συνόρων για τα οποία η διάκριση ανά εθνικότητα δεν είναι ακόμη διαθέσιμη.
Λόγω εφαρμογής διαφορετικής μεθοδολογίας κατά το 2012, πιλοτικό έτος συλλογής των στοιχείων, τα στοιχεία του 2012 δεν είναι απολύτως συγκρίσιμα με τα στοιχεία των επόμενων ετών.
*** Έως 15/3 η εκτίμηση των στοιχείων έγινε με βάση την Έρευνα Συνόρων.
Για την περίοδο 15/3-30/6 τα στοιχεία εκτιμήθηκαν με βάση διοικητικά και ιστορικά στοιχεία.
Το σύμβολο (:) υποδηλώνει στοιχεία μη-δημοσιεύσιμα λόγω μικρής αντιπροσωπευτικότητας στο δείγμα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 13
ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΕΣ ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ
ΓΙΑ ΤΙΣ ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΧΩΡΕΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΤΑΞΙΔΙΩΤΩΝ (σε εκατ. ευρώ)[1]

Περιφέρεια[2]	Χώρα προέλευσης[3]	2017	2018	2019	2020
ΑΤΤΙΚΗ (EL3)		**2.083,2**	**2.278,9**	**2.591,8**	**761,2**
	ΗΠΑ	302,7	345,2	397,1	47,4
	Ηνωμένο Βασίλειο	166,2	199,0	250,9	96,5
	Κύπρος	177,9	164,6	227,3	105,2
	Γερμανία	138,0	162,8	183,1	80,4
	Γαλλία	114,6	135,7	149,5	59,5
	Ιταλία	74,8	92,4	98,4	28,8
	Αυστραλία	122,1	89,9	82,4	*(:)*
	Τουρκία	63,7	76,1	67,3	35,4
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ (EL41)		**166,8**	**164,2**	**165,3**	**24,6**
	Τουρκία	35,8	29,0	24,7	0,8
	Ηνωμένο Βασίλειο	42,6	42,3	37,5	2,8
	ΗΠΑ	27,9	19,8	6,8	*(:)*
	Γερμανία	9,4	13,3	11,1	6,2
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ (EL42)		**3.653,5**	**4.414,1**	**5.174,8**	**1.256,6**
	Γερμανία	606,4	831,1	994,0	384,9
	Ηνωμένο Βασίλειο	505,5	498,4	667,0	258,2
	Γαλλία	320,7	288,9	332,3	133,4
	ΗΠΑ	310,0	383,5	501,7	17,8
	Ιταλία	239,6	339,3	383,5	72,3
	Ολλανδία	193,5	208,2	140,9	50,5
	Ρωσία	***87,8***	***132,2***	***134,4***	***(:)***
	Πολωνία	58,3	167,4	128,5	50,8
ΚΡΗΤΗ (EL43)		**3.259,9**	**3.133,9**	**3.600,9**	**861,4**
	Γερμανία	959,9	944,9	972,3	330,2
	Ηνωμένο Βασίλειο	503,8	326,5	420,1	114,9
	Γαλλία	344,2	345,9	399,5	110,1
	Ολλανδία	256,1	179,0	195,1	32,8
	Βέλγιο	136,1	170,9	176,3	26,4
	Ελβετία	155,3	165,6	161,4	39,6
	Ιταλία	95,8	116,7	141,5	23,1
	Ρωσία	***91,9***	***18,3***	***77,6***	***(:)***

ΑΝΑΤΟΛ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗ (EL51)		**282,0**	**321,6**	**439,8**	**91,3**
	Τουρκία	100,0	87,1	90,1	#ΑΝΑΦ!
	Βουλγαρία	29,5	58,1	100,4	#ΑΝΑΦ!
	Γερμανία	53,3	43,3	36,7	#ΑΝΑΦ!
	Ρουμανία	15,7	29,2	49,6	#ΑΝΑΦ!
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ (EL52)		**1.851,9**	**2.275,4**	**2.249,8**	**412,3**
	Γερμανία	442,5	522,8	361,4	144,7
	Σερβία	280,2	248,6	222,4	13,5
	Ρουμανία	139,4	210,9	234,7	19,2
	Δημοκρατία της Βόρ. Μακεδονίας	160,4	148,3	110,7	16,8
	Βουλγαρία	143,8	161,4	152,8	14,6
	Ρωσία	***71,5***	***58,1***	***84,1***	***(:)***
	Ηνωμένο Βασίλειο	87,0	182,7	225,8	59,0
	Κύπρος	52,8	105,4	109,6	19,8
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ (EL53)		**44,9**	**60,6**	**75,6**	**26,9**
	Γερμανία	11,3	10,5	10,8	8,8
	Αλβανία	11,0	10,3	14,4	6,6
	Ρουμανία	0,8	4,2	11,6	0,3
	Βουλγαρία	3,3	6,2	3,7	1,1
ΗΠΕΙΡΟΣ (EL54)		**216,4**	**221,9**	**261,3**	**82,0**
	Γερμανία	42,5	52,7	38,4	17,7
	Αλβανία	33,4	40,2	30,6	13,0
	Ηνωμένο Βασίλειο	30,2	14,1	28,8	8,0
	Ιταλία	17,7	18,8	22,0	5,0
ΘΕΣΣΑΛΙΑ (EL61)		**289,7**	**270,5**	**355,0**	**86,8**
	Ηνωμένο Βασίλειο	66,0	66,2	101,9	24,4
	Ιταλία	46,4	61,8	64,8	5,8
	Γερμανία	52,2	41,5	33,4	17,7
	Ρουμανία	11,3	7,0	18,2	3,1
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ (EL62)		**1.774,9**	**1.691,1**	**1.911,2**	**446,1**
	Ηνωμένο Βασίλειο	604,2	538,4	754,6	155,3
	Γερμανία	159,1	239,5	202,9	73,5
	Ιταλία	184,2	188,2	179,8	42,4
	Ολλανδία	95,3	96,4	81,0	37,3
	Γαλλία	93,8	53,1	45,7	18,8
	Πολωνία	56,5	97,8	78,4	27,8
	Ρωσία	***55,3***	***24,6***	***38,8***	***(:)***
	Αυστρία	27,7	50,2	65,6	15,9
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ (EL63)		**158,8**	**211,8**	**257,4**	**69,8**
	Γερμανία	15,0	26,0	36,4	10,0
	Ηνωμένο Βασίλειο	20,0	13,5	17,9	10,3
	Αλβανία	18,8	29,0	26,5	13,8
	Γαλλία	14,7	13,5	16,5	3,3

ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ (EL64)		**113,2**	**193,8**	**180,1**	**58,9**
	Γερμανία	14,1	18,9	17,6	11,1
	Ηνωμένο Βασίλειο	7,5	18,3	13,2	7,0
	Γαλλία	18,0	15,6	11,7	10,6
	ΗΠΑ	16,4	18,3	16,3	*(:)*
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ (EL65)		**307,3**	**415,5**	**416,9**	**132,2**
	Γερμανία	48,8	54,1	60,5	28,9
	Ηνωμένο Βασίλειο	21,5	26,3	31,5	13,9
	ΗΠΑ	29,0	64,7	41,1	*(:)*
	Γαλλία	35,1	48,6	53,5	15,5
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ		**14.202,5**	**15.653,2**	**17.679,9**	**4.309,9**

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

[1] Στα στοιχεία του πίνακα δεν περιλαμβάνονται στατιστικά στοιχεία από κρουαζιέρες επιπλέον της Έρευνας Συνόρων.
[2] Η σειρά με την οποία εμφανίζονται οι περιφέρειες ακολουθεί την επίσημη ταξινόμηση Nomenclature of territorial units for statistics - NUTS 2013/EU-28 (NUTS 2).
[3] Η κατάταξη των χωρών προέλευσης των ταξιδιωτών ανά περιφέρεια έχει γίνει με βάση τις ετήσιες ταξιδιωτικές εισπράξεις του 2016. Το πλήθος των χωρών προέλευσης που εμφανίζεται για κάθε περιφέρεια και η κατάταξή τους καθορίζονται με κριτήριο τη συνεισφορά της κάθε περιφέρειας στις συνολικές εισπράξεις καθώς και στην αντιπροσωπευτικότητα των χωρών προέλευσης στο δείγμα.
[4] Έως 15/3 η εκτίμηση των στοιχείων έγινε με βάση την Έρευνα Συνόρων. Για την περίοδο 15/3-30/6 τα στοιχεία εκτιμήθηκαν με βάση διοικητικά και ιστορικά στοιχεία.
Το σύμβολο (:) υποδηλώνει στοιχεία μη-δημοσιεύσιμα λόγω μικρής αντιπροσωπευτικότητας των χωρών προέλευσης στο δείγμα

Σύμφωνα με πιο πρόσφατα προσωρινά στοιχεία της Τράπεζας Ελλάδος[23], παρατίθενται οι παρακάτω Πίνακες:

[23] ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ_ΓΕΝ. Δ/ΝΣΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ_ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ Νο 1646/10.6.2022.pdf

ΠΙΝΑΚΑΣ 14: Ταξιδιωτικές εισπράξεις ανά προέλευση ταξιδιωτών [ε] (σε εκατ. ευρώ)

	Ιανουάριος-Μάρτιος					Μάρτιος				
Προέλευση	**2020 [β]**	**2021**	**(%) Μεταβολή**	**2022 [α]**	**(%) Μεταβολή**	**2020**	**2021**	**(%) Μεταβολή**	**2022 [α]**	**(%) Μεταβολή**
Χώρες ΕΕ-27	*231,4*	*64,4*	*-72,2*	*237,4*	*268,9*	*44,2*	*24,2*	*-45,1*	*84,8*	*249,9*
Χώρες ζώνης ευρώ	*189,4*	*47,7*	*-74,8*	*185,0*	*288,1*	*30,0*	*17,2*	*-42,7*	*69,6*	*304,5*
Χώρες ΕΕ-27 εκτός ζώνης ευρώ	*42,0*	*16,7*	*-60,2*	*52,5*	*214,0*	*14,1*	*7,1*	*-50,1*	*15,3*	*116,7*
Χώρες εκτός της ΕΕ-27	*359,4*	*41,8*	*-88,4*	*226,3*	*440,9*	*46,2*	*14,8*	*-68,0*	*107,0*	*624,4*
εκ των οποίων:										
Ρωσία	***10,6***	***0,2***	***-98,2***	***5,8***	***3.027,6***	***1,8***	***0,0***	***-97,7***	***1,0***	***2.132,9***
Σύνολο Έρευνας Συνόρων	*590,8*	*106,2*	*-82,0*	*463,8*	*336,6*	*90,4*	*39,0*	*-56,8*	*191,8*	*391,6*
Κρουαζιέρες [στ]	*2,5*	*0,0*	*-100,0*	*6,0*		*1,1*	*0,0*	*-100,0*	*4,9*	
ΣΥΝΟΛΟ	***593,3***	***106,2***	***-82,1***	***469,7***	***342,2***	***91,5***	***39,0***	***-57,4***	***196,7***	***404,3***

ΠΙΝΑΚΑΣ 15: Εισερχόμενη ταξιδιωτική κίνηση ανά προέλευση ταξιδιωτών[ε] (σε χιλ. ταξιδιώτες) [ζ]

	Ιανουάριος-Μάρτιος					Μάρτιος				
Προέλευση	**2020 [β]**	**2021**	**(%) Μεταβολή**	**2022 [α]**	**(%) Μεταβολή**	**2020**	**2021**	**(%) Μεταβολή**	**2022 [α]**	**(%) Μεταβολή**
Χώρες ΕΕ-27	*901,3*	*159,2*	*-82,3*	*592,3*	*272,0*	*241,5*	*57,7*	*-76,1*	*207,8*	*259,9*
Χώρες ζώνης ευρώ	*479,8*	*93,0*	*-80,6*	*420,2*	*351,7*	*85,0*	*30,6*	*-64,0*	*152,7*	*399,5*
Χώρες ΕΕ-27 εκτός ζώνης ευρώ	*421,4*	*66,2*	*-84,3*	*172,0*	*160,0*	*156,5*	*27,2*	*-82,7*	*55,0*	*102,7*
Χώρες εκτός της ΕΕ-27	*926,9*	*111,9*	*-87,9*	*480,4*	*329,5*	*169,3*	*41,2*	*-75,7*	*206,5*	*401,6*
εκ των οποίων:										
Ρωσία	***21,6***	***0,6***	***-97,4***	***8,6***	***1.429,3***	***4,0***	***0,1***	***-97,8***	***1,4***	***1.494,5***
ΣΥΝΟΛΟ	***1.828,1***	***271,0***	***-85,2***	***1.072,7***	***295,8***	***410,8***	***98,9***	***-75,9***	***414,3***	***318,9***

Σημείωση: Τυχόν διαφορές στις ποσοστιαίες μεταβολές οφείλονται σε στρογγυλοποιήσεις.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

*(**α) Προσωρινά στοιχεία***

(β) Έως 15/3/2020 η εκτίμηση των στοιχείων έγινε με βάση την Έρευνα Συνόρων. Για την περίοδο 15/3/2020-30/6/2020 τα στοιχεία εκτιμήθηκαν με βάση διοικητικά και ιστορικά στοιχεία.

(γ) Στις εισπράξεις έχουν ενσωματωθεί στατιστικά στοιχεία από κρουαζιέρες, που συλλέγονται πέραν της Έρευνας Συνόρων.

(δ) Ο δείκτης καταρτίστηκε εξαιρώντας στατιστικά στοιχεία από κρουαζιέρες, που συλλέγονται πέραν της Έρευνας Συνόρων.

(ε) Ως προέλευση ταξιδιωτών νοείται η χώρα της μόνιμης κατοικίας τους.

(στ) Η διάκριση ανά εθνικότητα δεν είναι διαθέσιμη για τα στατιστικά στοιχεία από κρουαζιέρες, που συλλέγονται πέραν της Έρευνας Συνόρων.

(ζ) Η εισερχόμενη ταξιδιωτική κίνηση ανά προέλευση δεν περιλαμβάνει στατιστικά στοιχεία από κρουαζιέρες, που συλλέγονται πέραν της Έρευνας Συνόρων.

Β2. Οι τουριστικές σχέσεις Ελλάδας-Ουκρανίας

Αν και η ουκρανική αγορά δεν συγκαταλέγεται στις βασικές πηγές εισερχόμενου τουρισμού για την Ελλάδα, εντούτοις, έχει ιδιαίτερη δυναμική για περαιτέρω ανάπτυξή της. Δεν είναι τυχαίο ότι οι αεροπορικές εταιρείες - και συγκεκριμένα η ουκρανική αεροπορική εταιρεία χαμηλού κόστους SkyUp που έχει έδρα το Κίεβο, και η επίσης χαμηλού κόστους ουγγρική αεροπορική εταιρεία WizzAir– επένδυσαν φέτος στην ενίσχυση των αφίξεων από τη συγκεκριμένη χώρα, προσθέτοντας για πρώτη φορά απευθείας δρομολόγια μεταξύ της ελληνικής πρωτεύουσας και της Οδησσού.

Ενδεικτικά το 2019 [24], οι αφίξεις των Ουκρανών τουριστών σε 5 ελληνικά αεροδρόμια (Θεσσαλονίκη, Ηράκλειο, Ρόδος, Κέρκυρα και Καλαμάτα) ξεπέρασαν τις 91 χιλ., με τον συνολικό τους αριθμό να ανέρχεται (με βάση τις εκτιμήσεις) σε 150 χιλ.

Κατά την τελευταία τριετία πριν την πανδημία, ο αριθμός των Ουκρανών τουριστών [25]που επισκέπτονταν τη χώρα μας, έβαινε σταθερά αυξανόμενος. Ειδικότερα, από τους 232.064 τουρίστες του 2017, περάσαμε στους 262.795 το 2018 (αύξηση 12,9%), για να φθάσουμε στους 447.124 τουρίστες το 2019. Το 2020 ο αριθμός των τουριστών από την Ουκρανία μειώθηκε στα 19.074 άτομα, κάτι που εξηγείται από τους περιορισμούς στις μετακινήσεις που ίσχυσαν για το μεγαλύτερο διάστημα του χρόνου.

Με βάση τα στοιχεία του 2021[26] για την Κρήτη, αφίχθηκαν περίπου 20.000 Ρώσοι και 83.000 ουκρανοί τουρίστες, με τους δεύτερους να καλύπτουν σε ένα μεγάλο ποσοστό τις απώλειες από την Ρωσία, σε μια αγορά σε διαρκή πτώση των αφίξεων λόγω της πανδημίας.

Σύμφωνα με την μελέτη του INSETE *«Ακτινογραφία εισερχόμενου τουρισμού 2016-2020 _Προφίλ Αγορών»* ο εισερχόμενος τουρισμός από τη Ρουμανία[27] κατέγραψε αύξηση την περίοδο 2016-2019 κατά +34,3% (από 1,0 εκατ. το 2016 σε 1,4 εκατ. το 2019), ενώ την περίοδο 2019-2020 οι αφίξεις σημείωσαν πτώση κατά -85,2% (σε 205 χιλ.). Το με-

[24]https://www.euro2day.gr/news/economy/article/2120804/klydonismoys-ston-ellhniko-toyrismo-prokalei-h-oyk.html

[25] https://www.voria.gr/article/voria-ellada-moudiazi-ton-tourismo-i-roso---oukraniki-krisi

[26]https://www.neakriti.gr/article/kriti/1650705/tourismos-to-apotupoma-tis-oukranikis-krisis-ti-ishuei-gia-tin-kriti/

[27] Πηγή: ΤτΕ-Επεξεργασία INSETE Intelligence

ρίδιο αγοράς της ρουμάνικης αγοράς για το 2020 ανήλθε στο 2,8% όταν το 2016 ήταν 4,1% και το 2019 4,4%.

Οι αφίξεις από την Ρουμανία εμφάνισαν εποχικότητα, με το 53,5% να καταγράφεται στο Q3 (3ο 3μηνο), ενώ τα αντίστοιχα μεγέθη για τα Q1, Q2 και Q4 ήταν 27,2%, 12,3% και 7,0%. Οι δημοφιλέστεροι προορισμοί των τουριστών από τη Ρουμανία στην Ελλάδα, σύμφωνα με την ΤτΕ 2020, ήταν: η Κεντρική Μακεδονία, η Ανατολική Μακεδονία & Θράκη και η Θεσσαλία.

Όσον αφορά τις διανυκτερεύσεις, την περίοδο 2016- 2019 σημειώθηκε αύξηση κατά +29,8% (από 6,8 εκατ. το 2016 σε 8,9 εκατ. το 2019), ενώ την περίοδο 2019- 2020 μείωση κατά -85,9% (σε 1,2 εκατ.). Το μερίδιο της ρουμάνικης αγοράς σε όρους διανυκτερεύσεων για το 2020 ανήλθε στο 2,0%, όταν το 2016 ήταν 3,6% και το 2019 3,8%. Η πλειονότητα των διανυκτερεύσεων (72,6%) καταγράφεται στο Q3, ενώ τα αντίστοιχα μεγέθη για τα Q1, Q2 και Q4 ήταν 10,5%, 8,4% και 8,5%.

Οι εισπράξεις από τη Ρουμανία το 2019 άγγιξαν τα € 483 εκατ. (+23,4% σε σύγκριση με το 2016) με μερίδιο αγοράς 2,7%, όταν το 2016 το σύνολο των εισπράξεων ήταν € 391 εκ. και μερίδιο 3,1%. Την περίοδο 2019-2020 οι εισπράξεις κατέγραψαν πτώση κατά -83,4% (σε € 80 εκατ.). Στο Q3 καταγράφεται το 76,4% των εισπράξεων για το 2020, ενώ στα Q1, Q2 και Q4 το 8,2%, 5,7% και 9,7% αντίστοιχα. Το μερίδιο αγοράς της ρουμάνικης αγοράς σε όρους εισπράξεων για το 2020 ανήλθε στο 1,9%

Η Μέση κατά Κεφαλή Δαπάνη (ΜΚΔ) την περίοδο 2016-2019 σημείωσε μείωση κατά -8,1% (από € 381,3 το 2016 σε € 350,3 το 2019), ενώ την περίοδο 2019-2020 αύξηση κατά +11,7% (στα € 391,4). Η ΜΚΔ των τουριστών από τη Ρουμανία το 2020 ήταν 33,0% χαμηλότερη από αυτή του συνόλου της χώρας (€ 391,4 έναντι € 584,4).

Η Μέση Δαπάνη ανά Διανυκτέρευση την περίοδο 2016-2019 κατέγραψε μείωση κατά -5,0% (από € 57,2 το 2016 σε € 54,4 το 2019). Αντίθετα, την περίοδο 2019-2020 η ΜΔΔ σημείωσε αύξηση κατά +17,8% (στα € 64,1). Επίσης, η ΜΔΔ των τουριστών από τη Ρουμανία το 2020 ήταν χαμηλότερη κατά 4,7% αυτής που καταγράφεται στο σύνολο της χώρας (€ 64,1 έναντι € 67,3).

Η Μέση Διάρκεια Παραμονής την περίοδο 2016-2019 κατέγραψε μείωση κατά -3,3% (από 6,7 διανυκτερεύσεις το 2016 σε 6,4 διανυκτερεύσεις το 2019) ενώ την περίοδο 2019-2020 η ΜΔΠ εμφάνισε μείωση κατά -5,2% (στις 6,1 διανυκτερεύσεις). Η ΜΔΠ των τουριστών από τη Ρουμανία το 2020 ήταν χαμηλότερη κατά 29,7% αυτής του συνόλου της χώρας (6,1 διανυκτερεύσεις έναντι 8,7 διανυκτερεύσεις).

Συμπερασματικά, την περίοδο 2019-2020 η αύξηση της ΜΚΔ των τουριστών από τη Ρουμανία οφείλεται στην αύξηση της Μέσης Δαπάνης ανά Διανυκτέρευση, αφού η Μέση Διάρκεια Παραμονής κατέγραψε μείωση.

Γ. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΣΤΙΣ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΛΛΑΔΑΣ -ΡΩΣΙΑΣ –ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ[28]

Είναι πολύ δύσκολο, και άτοπο ίσως, να μιλά κανείς για οικονομικές συνέπειες όταν ο πόλεμος μαίνεται ακόμη και ανθρώπινες ζωές εξακολουθούν να χάνονται. Δεν είναι όμως άκαιρο επειδή, τόσο ο πόλεμος, όσο και οι κυρώσεις που επέβαλαν οι κυβερνήσεις και οι επιχειρήσεις της Ευρώπης και των ΗΠΑ στη Ρωσία, εξαιτίας της εισβολής της στην Ουκρανία, θα έχουν μακροπρόθεσμες συνέπειες και επομένως είναι σημαντικό να επισημανθούν από τώρα, ώστε να προετοιμαστούν τα σχέδια για την ταχεία ανάκαμψη.

Προφανώς η οικονομία της Ουκρανίας πλήττεται περισσότερο από κάθε άλλη χώρα, αφού ήδη τα λιμάνια της και οι εξαγωγές της έχουν κλείσει ενώ, ως συνέπεια των βομβαρδισμών και της ενασχόλησης των εργατικών χεριών με την άμυνα της χώρας, οι σοδειές των εξαγώγιμων προϊόντων της, όπως τα σιτηρά και το ηλιέλαιο, δεν θα επιτρέψουν σημαντικά έσοδα και ανάκαμψη στο μεσοπρόθεσμο μέλλον. Όσον αφορά στη Ρωσία, οι κυρώσεις προβλέπεται να συρρικνώσουν την οικονομία της κατά 15% για τη φετινή χρονιά, ενώ οι αποχωρήσεις επιχειρήσεων, το πάγωμα κεφαλαίων και ο αποκλεισμός από το SWIFT θα έχουν περαιτέρω μακροπρόθεσμες συνέπειες στο νόμισμα και το ΑΕΠ της. Οι επιπτώσεις στις δυτικές οικονομίες θα είναι επίσης σημαντικές εντοπίζονται δε στους ακόλουθους παράγοντες:

- Αύξηση των τιμών φυσικού αερίου και πετρελαίου με πιθανή απαγόρευση των εισαγωγών από Ρωσία.
- Αύξηση πληθωρισμού και πιθανότητες εμφάνισης στασιμοπληθωριστικών πιέσεων στην παγκόσμια οικονομία.
- Αυξήσεις τιμών και θέμα επάρκειας στα σιτηρά.
- Περαιτέρω απώλειες στην εφοδιαστική αλυσίδα, ιδιαίτερα σημαντικών μετάλλων και αερίων (νικέλιο, παλλάδιο, νέο).
- Έκθεση δυτικών τραπεζών σε δάνεια στη Ρωσία και μη αποπληρωμή χρέους ρωσικών επιχειρήσεων.

[28] https://www.cnn.gr/focus/apopseis/story/304914/oi-epiptoseis-toy-polemoy-tis-oykranias-kai-ton-kyroseon-sti-rosia

Η σύρραξη θα έχει σημαντικό αντίκτυπο και στις δυτικές οικονομίες και θα επηρεάσει τον πληθωρισμό, μέσω των υψηλών τιμών στην ενέργεια και τα εμπορεύματα. Προφανώς, τόσο η διάρκεια του πολέμου, όσο και των επιπτώσεων των κυρώσεων θα καθορίσει και το μέγεθος του πληθωρισμού. Η βασική εκτίμηση είναι ότι η διατήρηση των τιμών σε υψηλά επίπεδα θα είναι παρατεταμένη και το πληθωριστικό σοκ, λόγω αυτού, θα επηρεάσει και τον ρυθμό ανάπτυξης στην Ευρώπη.

Με αυτό το σκεπτικό η επίπτωση στην ανάπτυξη εκτιμάται στη μισή μονάδα για το 2022 στην Ευρωζώνη, δηλαδή από 4,2 % που ήταν η πρόβλεψη τον 12ο/2021 αναθεωρείται τώρα στο 3,7% (κατά την ΕΚΤ) και δεν προβλέπεται σήμερα σημαντική αλλαγή στην πρόβλεψη για την ανάπτυξη το 2023 και 2024. Αντίστοιχα, προβλέπεται αύξηση του πληθωρισμού στο 5% για φέτος, έναντι πρόβλεψης 3,2% τον 12ο/2021. Η πρόβλεψη για τον πληθωρισμό τα επόμενα χρόνια παραμένει στο 2% που αποτελούσε και τον μακροπρόθεσμο στόχο. Είναι σημαντικό να τονιστεί πάντως, ότι με τα σημερινά δεδομένα, δεν προβλέπεται ύφεση αν και ορισμένοι αναλυτές αναδεικνύουν πρόδρομους υφεσιακούς δείκτες.

Το **διμερές εμπόριο της Ελλάδας με Ουκρανία και Ρωσία** δεν είναι τόσο σημαντικό, ώστε να δημιουργεί κατ' αρχήν ανησυχία. Με εξαίρεση βεβαίως την ενέργεια, όπου η χώρα μας πληρώνει περί τα 4 δις ετησίως στη Ρωσία. Ο **τοπικός και κλαδικός** χαρακτήρας όμως των **εξαγωγών προς Ρωσία και Ουκρανία**, όπως και του τουρισμού από τις δύο χώρες επηρεάζει ανισομερώς κάποιες περιοχές ή κλάδους της οικονομίας της χώρας και ειδικότερα τη Βόρειο Ελλάδα για τις εξαγωγές κομπόστας και λαχανικών και τη Χαλκιδική, Ρόδο και Κρήτη για τον τουρισμό.

Επίσης μεγάλο θέμα είναι και η **εισαγωγή σιτηρών**, τόσο όσον αφορά τις τιμές, όσο και την επάρκεια προμήθειας. Οι ελληνικές αλευροβιομηχανίες εισάγουν περίπου το 30% των αναγκών τους από τις εμπόλεμες χώρες. Αν προσθέσει κανείς και τις εισαγωγές από Βουλγαρία, Μολδαβία, Ουγγαρία που με διάφορα προσχήματα έχουν σταματήσει τις εξαγωγές τους, το ποσοστό των εισαγωγών ανέρχεται στο 80% και καθιστά προφανές το πρόβλημα εφοδιασμού της ελληνικής αγοράς.

Ο περιορισμός των ευρωπαϊκών εξαγωγών (κυρίως Γαλλίας και Γερμανίας) προς τρίτες χώρες, ώστε να καλυφθούν οι ανάγκες των χωρών μελών αποτελεί μια προτεινό-

μενη λύση, ώστε να αποφευχθούν φαινόμενα ελλείψεων σε βασικά προϊόντα διατροφής και επακόλουθων πληθωριστικών και κερδοσκοπικών πιέσεων.

Πέραν αυτών, που απαιτούν και ειδική μεταχείριση στα μέτρα στήριξης που σχεδιάζονται, οι επιπτώσεις από το κόστος της ενέργειας θα επηρεάσουν σημαντικά τον πληθωρισμό και μακροπρόθεσμα την ανάπτυξη. Θα επηρεάσουν ακόμη και την οικονομία της φιλοξενίας, αφού η ενέργεια αποτελεί τον δεύτερο σημαντικότερο παράγοντα κόστους για τα ξενοδοχεία μετά το μισθοδοτικό. Οι άμεσες επιπτώσεις από την απώλεια των αφίξεων Ρώσσων και Ουκρανών, που σημειωτέον ήταν ελάχιστες πέρυσι, εκτιμώνται στο 5% των συνολικών εισπράξεων. Ο περιορισμός του διαθέσιμου εισοδήματος όμως διεθνώς, όπως και το αυξημένο κόστος μετακίνησης θα έχει επίπτωση και έτσι μάλλον δεν θα πρέπει να αναμένεται επιβεβαίωση του θετικού σεναρίου για επάνοδο των εσόδων από τον τουρισμό στα προπανδημικά επίπεδα του 2019. Μια αύξηση της τάξης του 20% από τα έσοδα του 2021 θα πρέπει να θεωρείται πλέον το βασικό και αισιόδοξο σενάριο για φέτος.

Η εκτόξευση του πληθωρισμού στο 7,2% για τον Φεβρουάριο 2022 και η εκτίμηση για πληθωρισμό 8% το Μάρτιο είναι ενδεικτικά του μεγέθους των επιπτώσεων του πολέμου και των κυρώσεων στην **ελληνική οικονομία**. Αν προστεθούν και η επιβάρυνση του εμπορικού ισοζυγίου, λόγω ενέργειας και αυξήσεων τιμών, η απώλεια τουριστικών εσόδων και η αύξηση του κόστους δανεισμού, ως συνέπεια των αναταράξεων, η απώλεια μόνο 1% από την προσδοκώμενη ανάπτυξη θα πρέπει να θεωρείται επιτυχία, όχι όμως αυτονόητη.

Με τη βοήθεια των πόρων του **Ταμείου Ανάκαμψης** η Ελλάδα μπορεί να ανταπεξέλθει και σε αυτή την πρόκληση. Χρειάζεται όμως σαφής προσήλωση στο μεταρρυθμιστικό έργο για να διατηρηθεί η εμπιστοσύνη των αγορών και ικανό και έγκαιρο σχεδιασμό προγραμμάτων στήριξης των επιχειρήσεων που πλήττονται από την παρούσα κρίση, μαζί με την υποστήριξη των νοικοκυριών που έχουν ανάγκη.

Γ1. Οι επιπτώσεις στις εμπορικές σχέσεις Ελλάδας-Ρωσίας

Ο πόλεμος στην Ουκρανία έρχεται σαν ένα δεύτερο ισχυρό διαδοχικό χτύπημα μετά την πανδημία, αρχικά στην κοινωνία και κατ' επέκταση στην οικονομία. Ελλάδα, Ευρώπη και όλος ο κόσμος θα επηρεαστούν από αυτή την κρίση. Ασφαλή συμπεράσματα δεν μπορούν να εξαχθούν στην παρούσα φάση, αλλά ήδη βλέπουμε ότι οι διεθνείς εφοδιαστικές αλυσίδες έχουν επηρεαστεί και θα επηρεαστούν ακόμη περισσότερο στο προσεχές μέλλον [29].

Οι εναέριες και οδικές μεταφορές στις δύο χώρες, αλλά και στη Λευκορωσία έχουν σταματήσει ή δυσχερανθεί σημαντικά, ενώ καταγράφονται σημαντικές καθυστερήσεις λόγω του συνωστισμού που παρατηρείται σε μεγάλα εμπορευματικά κέντρα, όπως η Ολλανδία και η Γερμανία.

Το ίδιο ισχύει και για τις πληρωμές, όπου επικρατεί στασιμότητα. Οι επιχειρήσεις της Βόρειας Ελλάδας έχουν μεγαλύτερη δραστηριότητα στις δύο χώρες και θα επηρεαστούν περισσότερο, γι' αυτό απαιτείται ετοιμότητα σε εναλλακτικές λύσεις και υποστήριξη σε κυβερνητικό επίπεδο.

Σε κάθε περίπτωση, η ζημιά είναι δύσκολο να εκτιμηθεί και να ποσοτικοποιηθεί στην παρούσα φάση, αλλά είναι σημαντικό να αρχίσει σταδιακά η επιλογή εναλλακτικών λύσεων, ξεκινώντας από την αποκατάσταση της σταθερότητας και της ασφάλειας.

Αναμφίβολα, σημαντικές θα είναι και οι απώλειες για επιχειρήσεις που έχουν θυγατρικές, εργοστάσια ή εμπορικά παραρτήματα στις χώρες αυτές. Ο υψηλός πληθωρισμός πάντως θα αποτελέσει ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα που θα αντιμετωπίσει η Ελλάδα, αλλά και η Ευρώπη κατ' επέκταση. Ήδη από τον 2ο/2022 εμφανίζονται πολύ υψηλά νούμερα με 6,3% στην Ελλάδα και 5,8% στην ευρωζώνη.

[29] https://www.metaforespress.gr/gnomi/84036/

Είναι γεγονός ότι ο πόλεμος στην Ουκρανία θα δημιουργήσει νέες πληθωριστικές τάσεις, αφενός στον τομέα της ενέργειας, αφετέρου στα τρόφιμα και συγκεκριμένα στα δημητριακά και τα σιτηρά. Η Ουκρανία είναι από τους σημαντικότερους παραγωγούς σιτηρών παγκοσμίως, ενώ και οι δύο χώρες μαζί εξάγουν το 16% των παγκόσμιων εξαγωγών δημητριακών αξίας περίπου 16,5 δισ. ευρώ. Όλες όμως αυτές οι αρνητικές εξελίξεις προκαλούν άμεση αναθεώρηση των εκτιμήσεων για την οικονομική ανάπτυξη του 2022, τόσο για τη χώρα μας, όσο και για όλον τον κόσμο.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο σημαντικότερος εμπορικός εταίρος της χώρας μας, μεταξύ των δύο εμπόλεμων πλευρών στην Ουκρανία, είναι η Ρωσία. Ο όγκος του εμπορίου της χώρας μας με τη Ρωσία είναι σχεδόν 8πλάσιος εκείνου της Ουκρανίας. Το 2020[30], ο όγκος του εμπορίου (εισαγωγές συν εξαγωγές από Ελλάδα) έφτασε τα 3,1 δισ. ευρώ το χρόνο, έναντι μόλις 372 εκατ. ευρώ που είναι ο όγκος του εμπορίου με την Ουκρανία.

Βεβαίως, το 80% του εμπορίου αγαθών και προϊόντων της χώρας μας με τη Ρωσία αφορά στις ενεργειακές εισαγωγές της Ελλάδας και συγκεκριμένα το φυσικό αέριο και το πετρέλαιο. Αλλά ακόμη και αν εξαιρεθούν από το εμπόριο των δύο χωρών τα ενεργειακά προϊόντα, η Ρωσία παραμένει σημαντικότερος εταίρος από την Ουκρανία. Ο όγκος εμπορίου μεταξύ Ελλάδας και Ρωσίας παραμένει σχεδόν διπλάσιος εκείνου της Ουκρανίας.

Ωστόσο, το εμπορικό ισοζύγιο της χώρας με τη Ρωσία είναι **βαριά ελλειμματικό**, είτε με, είτε χωρίς τα ενεργειακά προϊόντα. Το α' εξάμηνο του 2021, το εμπορικό ισοζύγιο με τη Ρωσία διαμορφώθηκε σε έλλειμμα 1,54 δισ. ευρώ συμπεριλαμβανομένου των ενεργειακών προϊόντων και σε έλλειμμα 208 εκατ. ευρώ, χωρίς τα ενεργειακά προϊόντα. Από την άλλη πλευρά, οι εξαγωγές της χώρας μας σε ενεργειακά προϊόντα είναι αμελητέες.

Αντίθετα, το εμπόριο της χώρας με την Ουκρανία, είναι **οριακά πλεονασματικό** για τη χώρα μας. Το 2020 το εμπορικό ισοζύγιο ανήλθε σε +14,8 εκατ. ευρώ, με τις ελληνικές εξαγωγές να ανέρχονται σε 193,7 εκατ. ευρώ και τις ελληνικές εισαγωγές από Ουκρα-

[30] https://www.powergame.gr/ikonomia/208619/oi-eborikes-scheseis-ellados-me-rosia-kai-oukrania/

νία σε 178,9 εκατ. ευρώ. Πάντως, το 2020 δεν είναι ενδεικτική χρονιά καθώς, το εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών, επηρεάσθηκε από την πανδημία.

Εν γένει πάντως, οι οικονομικές και εμπορικές συναλλαγές της χώρας με τη Ρωσία, φθίνουν τα τελευταία 5-10 χρόνια. Για παράδειγμα, ο όγκος εμπορίου αγαθών και προϊόντων από 7,03 δισ. ευρώ το 2013 μειώθηκε σταδιακά μέχρι το 2020 σε μόλις 3,09 δισ. ευρώ. Υποχώρησε δηλαδή περισσότερο από 50%.Το ίδιο συνέβη και στις υπηρεσίες, αφού ο όγκος τους υποχώρησε σημαντικά. Από 2,33 δισ. ευρώ που ήταν ο όγκος εμπορικών υπηρεσιών το 2013 υποχώρησε στο μισό, στο 1,16 δισ. Ευρώ το 2019, ενώ για το 2020 που η πανδημία έπληξε τον τουρισμό ανήλθε σε μόλις 111 εκατ. ευρώ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 16

Οι δύο εμπορικοί εταίροι της χώρας κατά το 2020		
	Ουκρανία	**Ρωσία**
Ελληνικές εισαγωγές (εκατ. €)	178,9	2.933,5
Ελληνικές εξαγωγές (εκατ. €)	193,7	161,4
Ογκος Εμπορίου με Ελλαδα (εκατ. €)	372,6	3.094,9
Εμπορικό πλεόνασμα/έλλειμμα (εκατ. €)	14,8	-2.772,1
Απόθεμα ΑΞΕ στην Ελλάδα (εκατ. €)	-	571,9
Αποθεμα ΑΞΕ από την Ελλάδα (εκατ. €)	36,5	25,4
Τουρίστες (σε '000 στη Ελλάδα, στοιχεία 2019)	447,2	583,0
Τουρίστες (ως % του συνόλου του εισερχόμενων τουριστών στην Ελλάδα)	1,31%	1,71%
Ακαθ. Εγχώριο Προϊόν (δισ. €)	136,4	1.298,2
Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (€)	3.267,4	8.882,5

Πηγη: Γραφεία ΟΕΥ Μόσχας & Κιέβου

Εκτός από ενέργεια, η χώρα από τη Ρωσία εισάγει αγροτικά προϊόντα (καλαμπόκι, σιτάρι, σμιγάδι), ενώ η χώρα μας εξάγει κατά κύριο λόγο ακατέργαστα καπνά, σωλήνες από χαλκό, ηλεκτρονικές συσκευές ενσύρματης τηλεφωνίας, απορρίμματα χαλκού, χρώματα επίχρισης, φρούτα–λαχανικά κ.ά. Από την Ουκρανία, η χώρα εισάγει κυρίως κουκιά σόγιας, σιτάρι, σιδηροκράματα, λάδια ηλιοτροπίου και προϊόντα έλασης από σίδηρο. Η χώρα μας εξάγει στην Ουκρανία κυρίως λάδια από πετρέλαιο και φρούτα.

Μεσαίες και μικρομεσαίες επιχειρήσεις, που εντοπίζονται κυρίως στη Βόρεια Ελλάδα, αναμένεται να δεχθούν τις μεγαλύτερες πιέσεις στην εξαγωγική τους δραστηριότητα εξαιτίας της έκθεσης που έχουν στην αγορά της Ρωσίας[31].

Αν και οι ελληνικές εξαγωγές που κατευθύνονται στη συγκεκριμένη χώρα αντιπροσωπεύουν ένα πολύ μικρό ποσοστό, περίπου της τάξεως του 0,5% σε σχέση με το συνολικό ποσό των 40 δισ. ευρώ που άγγιξαν οι εξαγωγές της χώρας μας το 2021, ωστόσο η κλιμάκωση της έντασης στην Ουκρανία, καθώς και ο αποκλεισμός σημαντικών ρωσικών τραπεζών από το σύστημα SWIFT, εκτιμάται ότι θα δημιουργήσουν προβλήματα σε έναν εύλογο αριθμό ελληνικών επιχειρήσεων, οι οποίες καλούνται να αναζητήσουν νέες αγορές για να αναπληρώσουν το κενό.

Πρόκειται για εταιρείες, που δραστηριοποιούνται σε διάφορους κλάδους, ενώ τα κύρια προϊόντα που εξάγει η Ελλάδα στη Ρωσία περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, ενεργειακά προϊόντα (ορυκτέλαιο), φάρμακα, χρωστικές ύλες, απορρίμματα χαλκού, γουναρικά, ακατέργαστο καπνό, μαρμελάδες και κομπόστες, σωλήνες από χαλκό, ελαιόλαδο, παρασκευασμένα λαχανικά και ηλεκτρικές συσκευές για την ενσύρματη τηλεφωνία.

Ένας κλάδος, ο οποίος μπορεί να θεωρηθεί σε μεγαλύτερο βαθμό εξαρτημένος από τη ρωσική αγορά είναι αυτός της γουνοποιίας και ειδικότερα στη Δυτική Μακεδονία". Αξίζει να σημειωθεί ότι οι εξαγωγές των γουναρικών, τα οποία στο παρελθόν συνιστούσαν το πρώτο εξαγωγικό προϊόν της χώρας μας στη ρωσική αγορά, σημείωσαν άνοδο 31,5% στο πρώτο εξάμηνο του 2021 σε σχέση με το αντίστοιχο διάστημα του 2020. Ωστόσο, η αξία τους παρέμεινε σε χαμηλά επίπεδα, φθάνοντας στα 2,2 εκατ. Ευρώ, συμμετέχοντας μόλις 2,2% στη συνολική αξία των ελληνικών εξαγωγών στη Ρωσία, σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία.

Σε μια προσπάθεια να αναπληρώσουν το κενό, οι 2.000 περίπου επιχειρήσεις γούνας της Δυτικής Μακεδονίας, αγωνίζονται να βρουν εναλλακτικούς προορισμούς, με τις μεγαλύτερες πιθανότητες να συγκεντρώνουν οι αγορές της Κίνας και της Νότιας Κορέας, μια διαδικασία, ωστόσο, *«που απαιτεί χρόνο και στοχευμένες ενέργειες»,* όπως υπογραμμίζει στο Capital.gr ο πρόεδρος της Ελληνικής Ομοσπονδίας Γούνας, Απόστολος Τσούκας.

[31]https://www.capital.gr/oikonomia/3618452/o-xartis-ton-ellinikon-exagogon-sti-rosia-poioi-kladoi-plittontai

Σε ό,τι αφορά, τώρα, τα υπόλοιπα προϊόντα, τη μεγαλύτερη συμβολή σε αξία για τις ελληνικές εξαγωγές στη Ρωσία (το πρώτο εξάμηνο του 2021) είχαν τα ακατέργαστα καπνά που ανήλθαν στα 6.685.994 ευρώ (ποσοστό συμμετοχής 7,74%), οι σωλήνες από χαλκό στα 6.327.697 ευρώ (7,33%), οι ηλεκτρικές συσκευές ενσύρματης τηλεφωνίας στα 4.523.857 ευρώ (5,2%) και τα απορρίμματα από χαλκό στα 4.058.173 (4,70%). Λίγο πιο κάτω βρέθηκαν οι μαρμελάδες και οι κομπόστες, οι εξαγωγές των οποίων στη Ρωσία, το ίδιο διάστημα, έκλεισαν στα 3.465.481 ευρώ, ενώ το ελαιόλαδο και οι ελιές έφθασαν τα 2.840.922 ευρώ.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η εικόνα των ελληνικών εξαγωγών προς τη ρωσική αγορά ήταν αρκετά διαφορετική πριν το 2013. Ωστόσο, όλα άλλαξαν όταν το 2014 τέθηκαν σε ισχύ τα ρωσικά αντίμετρα, ως απάντηση στις κυρώσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα οποία απαγόρευσαν την εισαγωγή νωπών φρούτων και λαχανικών, ιχθυηρών και γαλακτοκομικών προϊόντων, που προέρχονταν από χώρες του ενιαίου ευρωπαϊκού οικοδομήματος και κατά συνέπεια και από την Ελλάδα.

Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να χαθεί τη διετία 2013-2014 το 50% της μέχρι τότε αξίας των ελληνικών εξαγωγών προς τη ρωσική αγορά. Τη μερίδα του λέοντος στα προϊόντα που εισάγει η χώρα μας από τη Ρωσία καταλαμβάνουν το πετρέλαιο, το φυσικό αέριο, τα δημητριακά και τα έλαια. Είναι ενδεικτικό ότι από κοινού Ρωσία και Ουκρανία αντιπροσωπεύουν το 29% της παγκόσμιας παραγωγής σιτηρών, το 19% της παραγωγής καλαμποκιού και το 80% του ηλιέλαιου.

Η ουκρανική κρίση εντείνει τους φόβους για δραματική αύξηση της τιμής του σιταριού, η οποία ήδη τον τελευταίο χρόνο έχει διαγράψει ένα ράλι ανόδου, το οποίο δεν έχει τέλος. Σχετικά με τις εισαγωγές πετρελαιοειδών από τη Ρωσία το 2021, αυτές ανήλθαν στα 3,65 δις. ευρώ, ενώ οι εξαγωγές της Ελλάδας προς Ρωσία είναι περιορισμένες (206,62 εκατ. το 2021) σε σχέση με τις πολύ μεγάλες εισαγωγές που κάνει η χώρα μας και ανήλθαν πέρυσι σε 4,3 δις., εκ των οποίων τα 3,65 δις. είναι πετρελαιοειδή.

Ακολουθούν πίνακες σχετικοί με το διμερές εμπόριο Ελλάδας-Ρωσίας[32]:

[32] https://www.metaforespress.gr/gnomi/84036/

ΠΙΝΑΚΑΣ 17

Διμερές εμπόριο Ελλάδας-Ρωσίας (σε εκατ. ευρώ)

	2017	2018	2019	2020	2021
Εξαγωγές	234,1	231,3	208,6	161,4	206,6
Εισαγωγές	3.420,8	4.141,0	3.971,2	2.933,5	4.297,5
Εμπορικό ισοζύγιο	-3.186,7	-3.909,7	-3.762,6	-2.772,1	-4.090,9

Πηγή: https://www.metaforespress.gr/gnomi/84036/_Αναδημοσίευση από το ΙΕΕΣ (Monthly Export Report)_ΣΕΒΕ

ΓΡΑΦΗΜΑ 3

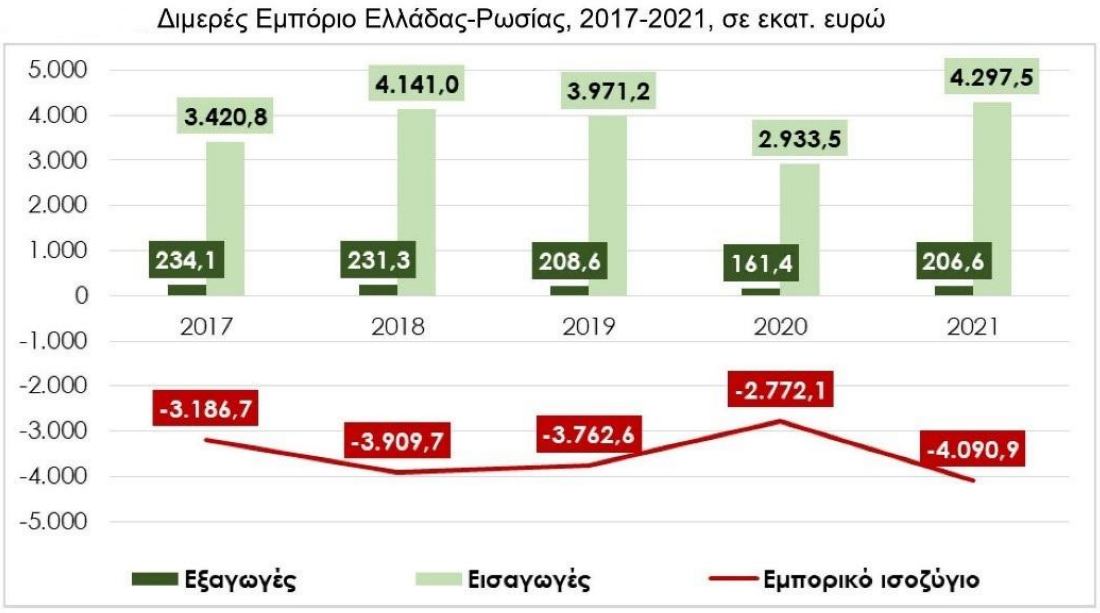

Πηγή: https://www.metaforespress.gr/gnomi/84036/_Αναδημοσίευση από το ΙΕΕΣ (Monthly Export Report)_ΣΕΒΕ

ΠΙΝΑΚΑΣ 18
Ελληνικές εξαγωγές στη Ρωσία (σε ευρώ)

	2017	2018	2019	2020	2021
Σύνολο εξαγωγών	**234.057.104**	**231.270.413**	**208.553.849**	**161.393.178**	**206.616.640**
Βιομηχανικά είδη	49.906.515	46.101.967	40.486.575	36.073.840	37.980.211
Χημικά	19.542.312	24.565.785	27.125.483	27.650.932	33.965.046
Μηχ/τα & οχήματα	36.220.291	36.218.905	32.495.330	29.440.229	31.787.746
Πρώτες ύλες	3.363.094	4.724.757	3.020.973	8.102.877	26.208.708
Διάφορα βιομηχανικά	66.129.141	58.171.341	53.347.627	18.965.153	21.652.954
Τρόφιμα	12.494.345	18.645.693	13.867.688	15.912.133	19.896.276
Ποτά & καπνός	15.423.102	8.931.012	5.037.279	9.505.525	16.232.197
Μη ταξινομημένα	203.447	170.705	6.670.152	7.354.311	7.136.028
Λίπη & έλαια	5.349.832	6.521.714	4.901.644	5.818.658	6.649.361
Πετρελαιοειδή	25.425.025	27.218.534	21.601.098	2.569.520	5.108.113

Πηγή: https://www.metaforespress.gr/gnomi/84036/_Αναδημοσίευση από το ΙΕΕΣ (Monthly Export Report)_ΣΕΒΕ

ΓΡΑΦΗΜΑ 4

Πηγή: https://www.metaforespress.gr/gnomi/84036/_Αναδημοσίευση από το ΙΕΕΣ (Monthly Export Report)_ΣΕΒΕ

ΠΙΝΑΚΑΣ 19
Ελληνικές εισαγωγές από τη Ρωσία (σε ευρώ)

	2017	2018	2019	2020	2021
Σύνολο εισαγωγών	**3.420.776.423**	**4.141.009.433**	**3.971.188.565**	**2.933.524.191**	**4.297.494.427**
Πετρελαιοειδή	2.813.430.502	3.538.094.657	3.484.490.071	2.475.796.889	3.654.066.633
Βιομηχανικά είδη	509.206.280	419.713.015	322.209.466	357.080.896	458.513.916
Τρόφιμα	44.311.204	81.492.639	46.108.354	41.309.411	110.049.648
Χημικά	19.894.013	34.991.317	44.073.736	34.980.713	51.731.866
Πρώτες ύλες	27.595.786	61.694.265	57.010.237	15.004.262	14.786.887
Μηχ/τα & οχήματα	3.995.643	3.049.013	5.149.423	3.147.715	3.989.939
Μη ταξινομημένα	825.656	22.028	10.433.067	4.259.929	2.454.431
Διάφορα βιομηχανικά	787.346	1.107.086	1.055.333	1.405.334	1.424.184
Ποτά & καπνός	721.493	842.171	647.589	538.031	475.331
Λίπη & έλαια	8.500	3.242	11.289	1.011	1.592

Πηγή: https://www.metaforespress.gr/gnomi/84036/_Αναδημοσίευση από το ΙΕΕΣ (Monthly Export Report)_ΣΕΒΕ

ΓΡΑΦΗΜΑ 5

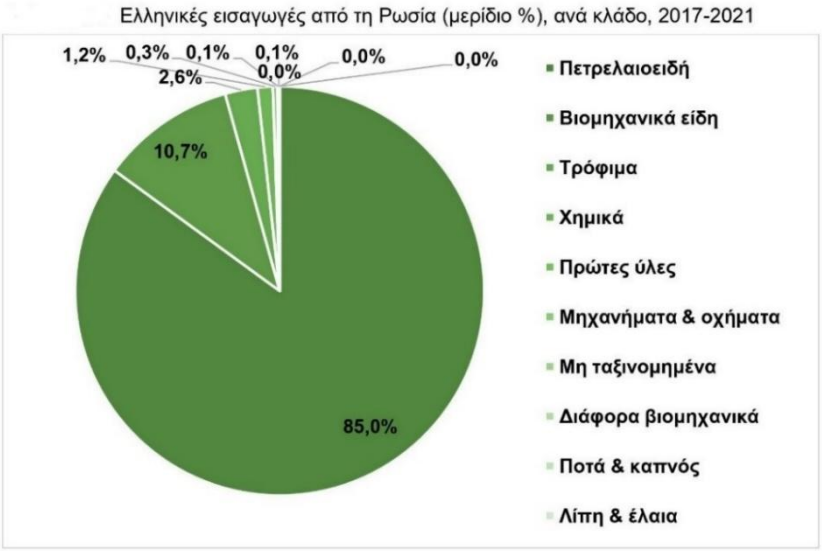

Πηγή: https://www.metaforespress.gr/gnomi/84036/_Αναδημοσίευση από το ΙΕΕΣ (Monthly Export Report)_ΣΕΒΕ

Το ρωσικό εμπάργκο ήταν η πρώτη σημαντική απώλεια της πρώτης εκτός ΕΕ αγοράς για τον ελληνικό τομέα οπωροκηπευτικών. Το 2013, πριν από το εμπάργκο οι εισαγωγές ελληνικών φρούτων και λαχανικών στη Ρωσία ανέρχονταν σε 140.961 τόνους αξίας 164,481 εκατ. ευρώ, καλύπτοντας ευρύ φάσμα προϊόντων.

Όπως χαρακτηριστικά αναγράφεται στο Δελτίο Τύπου της 9/5/2022 που εξέδωσε ο **«Σύνδεσμος Ελληνικών Επιχειρήσεων Εξαγωγής Διακίνησης Φρούτων Λαχανικών και Χυμών – Incofruit Hellas»** [33], οι εξαγωγές των νωπών φρούτων και λαχανικών (το 3μηνο Ιανουαρίου–Μαρτίου 2022) μειώθηκαν κατά -17,1 σε όγκο (386.857 τόνοι) και κατά -5,0% σε αξία (353,024 εκατ. ευρώ), έναντι του αντιστοίχου 3μήνου 2021, σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, σε επεξεργασία από Incofruit-Hellas.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων που επεξεργάστηκε ο «Σύνδεσμος Ελληνικών Επιχειρήσεων Εξαγωγής Διακίνησης Φρούτων Λαχανικών και Χυμών – Incofruit Hellas» (το τριήμερο 7–10/3/2022), έναντι του αντίστοιχου του 2021, παρατηρείται μείωση των εξαγωγών ακτινιδίων προς όλους τους προορισμούς κατά 41,4%, μανταρινιών κατά -42,7% και πορτοκαλιών κατά -54,1%. Την ίδια στιγμή, ο όγκος των εξαγωγών προς Ρουμανία είναι μειωμένος κατά 51% και 39% σε μανταρίνια και πορτοκάλια, αντίστοιχα, και προς Σερβία κατά -65% και -52%. Παρόμοιες επιπτώσεις αναφέρονται και στις εξαγωγές πορτοκαλιών προς Πολωνία, οι οποίες είναι μειωμένες κατά 92% και ακτινιδίων κατά -65%. Πάντως, στον τομέα των φρούτων πρωταγωνιστούν τα ακτινίδια και οι φράουλες.

«Μετά την έναρξη του πολέμου σταμάτησαν οι εξαγωγές ελληνικών οπωροκηπευτικών προς την Ουκρανία, επισημαίνει ο ειδικός σύμβουλος του Συνδέσμου κ. Γιώργος Πολυχρονάκης, αναφέροντας το γεγονός ότι δεν εξάγουμε απευθείας στη Ρωσία φρούτα και λαχανικά, λόγω του εμπάργκο που επέβαλε στα κοινοτικά φρούτα και λαχανικά και άλλα τρόφιμα, από τον 8ο 2014».

«Από την 1η Ιανουαρίου 2022 έχουμε την επιβολή εμπάργκο από τη Λευκορωσία, κλείνει πλέον και η Ουκρανία, χώρες που εξακολουθούσαν να εισάγουν ετησίως πε-

[33] Incofuit – (Hellas) Δελτία Τύπου 9/5/2022, 11/4/2022, 11/3/2022

ρίπου 8 έως 9 εκατομμύρια τόνους φρούτων και λαχανικών, εκ των οποίων εκτιμάται ότι 1 εκατ. τόνοι προέρχονταν από την ΕΕ».

«Με την επιβολή κυρώσεων και τραπεζικών περιορισμών, καθώς και την αναστολή της κυκλοφορίας εμπορευματοκιβωτίων, πιθανότατα θα ακυρωθεί το μεγαλύτερο μέρος της διεθνούς δραστηριότητας νωπών προϊόντων με αυτές τις περιοχές. Η υποτίμηση του ρουβλίου κατά 45% και οι αβεβαιότητες θα καταστήσουν τις ρωσικές επιχειρήσεις αναξιόπιστες και απρόβλεπτες».

Ο ίδιος επισημαίνει ότι υπάρχει έντονος προβληματισμός για την αναγκαιότητα δρομολόγησης προς την Ευρώπη, ενός όγκου νωπών προϊόντων, τα οποία αρχικά είχαν προγραμματιστεί να σταλούν στους παραπάνω προορισμούς.

Και στην Ευρώπη πάντως τα πράγματα δεν είναι εύκολα, αφήνει να εννοηθεί ο κ. Πολυχρονάκης, καθώς οι ανατιμήσεις στα τιμολόγια ενέργειας έχουν πιέσει την αγοραστική δύναμη των νοικοκυριών: *«Ήδη παρουσιάζεται μια επιβράδυνση της κατανάλωσης φρέσκων προϊόντων σε όλη την Ευρώπη. Σε ορισμένα κράτη– μέλη, η κατανάλωση παρουσιάζει μείωση έως και 10%. Αυτό είναι ιδιαίτερα ανησυχητικό»,* είπε χαρακτηριστικά.

Τον τελευταίο χρόνο, όπως τονίζει ο κος Πολυχρονάκης, το κόστος παραγωγής και εμπορίου διακίνησης φρούτων και λαχανικών έχει εκτοξευθεί και οφείλεται πρωτίστως στις αυξήσεις ηλεκτρικού ρεύματος, πετρελαίου, λιπασμάτων, φυτοπροστατευτικών και ξύλου, χαρτονιού ή πλαστικού για τις συσκευασίες. Επιπλέον, ο πόλεμος στην Ουκρανία έχει ήδη δημιουργήσει μια κατάσταση υπερπροσφοράς με πτώση των τιμών στην κατανάλωση της Ε.Ε. Επίσης, τους τελευταίου μήνες παρατηρείται τάση φυγής από τα θερμοκήπια και γενικότερα από τη γεωργία, με κίνδυνο να μείνουν αφύτευτα και ακαλλιέργητα τα θερμοκήπια και άλλα οπωροκηπευτικά.

Με βάση τα παραπάνω, ο Σύνδεσμος Incofruit Hellas, προτείνει μια σειρά μέτρων για την αντιμετώπιση των διαταραχών στις αγορές, μετά τη ρωσική εισβολή στην Ουκρανία:

1. Δημιουργία ενιαίου Ταμείου (κατά το πρότυπο του Ενιαίου Ταμείου Ενέργειας) που θα παρέχει στήριξη στους ευρωπαίους παραγωγούς γεωργικών προϊόντων

και στις επιχειρήσεις απέναντι στις αυξήσεις κόστους (εισροών), λόγω του κόστους των λιπασμάτων, φυτοφαρμάκων και ζωοτροφών, αλλά και τυποποίησης/συσκευασίας, υλικών συσκευασίας, μεταποίησης και μεταφορικών. Κόστος που θα είναι μικρότερο των τιμών πώλησης που θα διαμορφωθούν από την υπερπροσφορά και την υποκατανάλωση και χρειάζεται ελάφρυνσή του για να μπορεί να προσαρμοσθεί στις διαμορφούμενες τιμές λιανικής πώλησης.

2. Παράλληλη ενεργοποίηση των προβλεπόμενων πολιτικών της ΚΟΑ οπωροκηπευτικών για αντιμετώπιση των κρίσεων στην αγορά και για την αποσυμφόρηση της προσφοράς στη λιανική πώληση των νωπών οπωροκηπευτικών.
3. Επανεξέταση του καθεστώτος εισαγωγών, με εντατικοποίηση των ελέγχων από τρίτες χώρες στην Ε.Ε.
4. Η Ελληνική Πολιτεία να λύσει άμεσα το πρόβλημα με τους αλλοδαπούς εργάτες γης καθότι η πρόσφατη νομοθετική ρύθμιση είναι αναποτελεσματική και ο κίνδυνος μη καλλιέργειας μεγάλων εκτάσεων γης σε όλη τη Χώρα είναι υπαρκτός.

Καταλήγοντας ο Κος Πολυχρονάκης επισημαίνει την ανάγκη για μελέτη των προοπτικών στις καταναλωτικές αγορές και των διαμορφούμενων τάσεων, για τη χάραξη προγραμμάτων αναδιάρθρωσης των καλλιεργούμενων οπωροκηπευτικών με έμφαση στα παραδοσιακά. Επίσης τονίζει ότι απαιτείται χάραξη ζωνών καλλιέργειάς τους κατ΄είδος, εμπλουτισμός τους με νέες ποικιλίες και επέκταση (ημερολογιακά) της συγκομιδής, μεταποίησης και εμπορίας.

Είναι γεγονός πάντως ότι η πολεμική σύρραξη Ρωσίας-Ουκρανίας θα επιφέρει ακόμη μεγαλύτερα προβλήματα στις εμπορικές σχέσεις Ελλάδας – Ρωσίας, οι επιπτώσεις των οποίων θα γίνουν ιδιαίτερα αισθητές σε μακροχρόνιο ορίζοντα.

Γ2. Οι επιπτώσεις στις εμπορικές σχέσεις Ελλάδας-Ουκρανίας[34]

Ξεπέρασε το μισό δισ. ευρώ (537 εκατ.) το διμερές εμπόριο μεταξύ Ελλάδας- Ουκρανίας το 2020, σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat τα οποία επεξεργάστηκε το ΙΕΕΣ του ΣΕΒΕ. Η μεγάλη άνοδος των ελληνικών εξαγωγών πέρυσι, σε ποσοστό 74,8% από το 2020, αποδίδεται στον υπερδιπλασιασμό των εξαγωγών στα πετρελαιοειδή, τα οποία ανήλθαν σε 238,58 εκατ. από 96 εκατ. την αμέσως προηγούμενη χρονιά.

Η δεύτερη μεγαλύτερη κατηγορία των ελληνικών εξαγωγών προς την Ουκρανία είναι τα τρόφιμα, η αξία των οποίων επέστρεψε πέρυσι στα προπανδημικά επίπεδα, δηλαδή πέριξ των 30 εκατ. ευρώ, όταν πέρυσι είχε αγγίξει τα 40 εκατ. Στη συνέχεια ακολουθούν βιομηχανικά είδη (με 23,94 εκατ. και άνοδο 40,6%) και τα χημικά (με 20,69 εκατ. και μείωση 8% από το 2020). Διψήφια ήταν και η άνοδος των εισαγωγών από την Ουκρανία, οι οποίες άγγιξαν πέρυσι τα 200 εκατ. ευρώ, στο +10,8% από το 2020. Οι μισές εξ αυτών αφορούν σε βιομηχανικά είδη (101,5 εκατ. με άνοδο 96,3% από το 2020), ενώ ακολουθούν τρόφιμα με αξία 39,44 εκατ. (-7,8%) και πρώτες ύλες με 25,79 εκατ. (-47,7% από το 2020).

ΠΙΝΑΚΑΣ 20

Διμερές εμπόριο Ελλάδας-Ουκρανίας (σε εκατ. ευρώ)

	2017	2018	2019	2020	2021
Εξαγωγές	124,8	181,6	210,8	193,7	338,6
Εισαγωγές	183,5	164,7	186,5	179,0	198,4
Εμπορικό ισοζύγιο	-58,7	16,9	24,4	14,7	140,2

Πηγή: https://www.imerisia.gr/epiheiriseis/36611_pare-dose-tis-elladas-me-oykrania-kai-rosia-poioys-kladoys-htypaei-o-polemos

[34] https://www.imerisia.gr/epiheiriseis/36611_pare-dose-tis-elladas-me-oykrania-kai-rosia-poioys-kladoys-htypaei-o-polemos

ΓΡΑΦΗΜΑ 6

Διμερές Εμπόριο Ελλάδας-Ουκρανίας, 2017-2021, σε εκατ. ευρώ

Πηγή: https://www.metaforespress.gr/gnomi/84036/_Αναδημοσίευση από το ΙΕΕΣ (Monthly Export Report)_ΣΕΒΕ

ΠΙΝΑΚΑΣ 21

Ελληνικές εξαγωγές στην Ουκρανία (σε ευρώ)

	2017	2018	2019	2020	2021
Σύνολο εξαγωγών	**124.764.750**	**181.620.196**	**210.833.552**	**193.663.881**	**338.609.244**
Πετρελαιοειδή	53.354.832	116.535.041	120.825.285	96.027.050	238.578.557
Τρόφιμα	18.758.152	18.139.496	29.870.618	39.071.222	29.389.153
Βιομηχανικά είδη	15.058.468	14.894.293	18.147.967	17.027.040	23.943.917
Χημικά	9.574.434	13.321.631	19.504.277	22.474.374	20.687.217
Μηχ/τα & οχήματα	15.041.396	6.559.569	8.425.452	7.284.265	8.002.983
Διάφορα βιομηχανικά	3.100.125	3.366.270	3.376.189	2.377.701	7.331.598
Ποτά & καπνός	6.798.550	4.959.995	3.893.447	4.622.192	5.083.846
Λίπη & έλαια	1.179.454	1.402.031	2.248.558	2.422.956	3.165.505
Πρώτες ύλες	1.817.341	2.275.853	4.465.561	2.216.009	2.244.074
Μη ταξινομημένα	81.998	166.017	76.198	141.072	182.394

Πηγή: https://www.imerisia.gr/epiheiriseis/36611_pare-dose-tis-elladas-me-oykrania-kai-rosia-poioys-kladoys-htypaei-o-polemos

ΓΡΑΦΗΜΑ 7

Πηγή: https://www.imerisia.gr/epiheiriseis/36611_pare-dose-tis-elladas-me-oykrania-kai-rosia-poioys-kladoys-htypaei-o-polemos

ΠΙΝΑΚΑΣ 22

Ελληνικές εισαγωγές από την Ουκρανία,(σε ευρώ)

	2017	2018	2019	2020	2021
Σύνολο εισαγωγών	**183.472.956**	**164.749.478**	**186.457.686**	**178.953.877**	**198.368.662**
Βιομηχανικά είδη	62.485.301	67.951.754	55.671.705	51.714.125	101.523.485
Τρόφιμα	52.199.353	37.684.044	32.498.685	42.784.524	39.437.135
Πρώτες ύλες	51.927.058	42.924.365	54.885.009	49.324.862	25.787.665
Χημικά	677.764	337.075	2.586.856	10.431.661	9.536.973
Λίπη & έλαια	8.517.095	5.703.224	7.375.480	10.476.771	7.313.556
Μηχ/τα & οχήματα	5.109.617	7.918.469	5.617.072	4.270.986	5.721.926
Πετρελαιοειδή	250.174	236.376	25.874.714	7.644.424	4.719.486
Διάφορα βιομηχανικά	2.108.084	1.877.485	1.714.665	1.991.807	3.610.148
Ποτά & καπνός	198.510	116.686	233.500	314.717	716.988

Πηγή: https://www.imerisia.gr/epiheiriseis/36611_pare-dose-tis-elladas-me-oykrania-kai-rosia-poioys-kladoys-htypaei-o-polemos

ΓΡΑΦΗΜΑ 8

Πηγή: https://www.imerisia.gr/epiheiriseis/36611_pare-dose-tis-elladas-me-oykrania-kai-rosia-poioys-kladoys-htypaei-o-polemos

Τους 32.078 τόνους με αξία 17,6 εκατ. ευρώ έφτασαν οι εξαγωγές των **ελληνικών φρούτων και λαχανικών το 2021 στην Ουκρανία,** οι οποίες αντιπροσωπεύουν το 2% του συνόλου των εξαγωγών της ΕΕ, σύμφωνα με στοιχεία του Συνδέσμου Ελληνικών Επιχειρήσεων Εξαγωγής Διακίνησης Φρούτων Λαχανικών και Χυμών – Incofruit Hellas. Μετά την έναρξη του πολέμου σταμάτησαν οι εξαγωγές ελληνικών οπωροκηπευτικών προς την Ουκρανία. Την ίδια στιγμή δεν εξάγουμε και στη Ρωσία φρούτα και λαχανικά επειδή αυτή η χώρα επέβαλε, από τον Αύγουστο του 2014, εμπάργκο στα κοινοτικά φρούτα και λαχανικά, καθώς και σε άλλα τρόφιμα.

Η πολεμική σύρραξη στην Ουκρανία έχει αρνητικό αντίκτυπο γενικά στις ελληνικές επιχειρήσεις[35] που δραστηριοποιούνται στη χώρα, είτε αυτές διατηρούν παραγωγι-

[35] https://www.iefimerida.gr/oikonomia/epiheiriseis-oykrania-rosia-polemos

κές εγκαταστάσεις, είτε θυγατρικές και γραφεία για την προώθηση των προϊόντων τους.

Η ανησυχία βεβαίως κυριαρχεί και στις εξαγωγικές επιχειρήσεις στην Ελλάδα που έχουν εμπορικές σχέσεις με τις δύο χώρες σχετικά με τη ζημία που θα προκαλέσει στις οικονομίες τους ο πόλεμος. Σύμφωνα με το γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων (ΟΕΥ) της ελληνικής πρεσβείας στο Κίεβο οι ελληνικές εταιρείες που βρίσκονται στην Ουκρανία (Οδυσσό, Κίεβο, Χάρκοβο κ.ά.) είναι περίπου 45, αλλά το Ελληνο–Ουκρανικό επιμελητήριο τις ανεβάζει σε 70. Συνολικά το επιμελητήριο αριθμεί 200 μέλη, είτε ελληνικές επιχειρήσεις που εξάγουν και επενδύουν στην Ουκρανία, είτε ουκρανικές που αναπτύσσουν εμπορική δραστηριότητα στην Ελλάδα.

Τη μεγαλύτερη έκθεση έχει η Coca-Cola HBC, η οποία διατηρεί δέκα εργοστάσια στη Ρωσία και ένα στην Ουκρανία. Το 2021 οι δύο αυτές αγορές συνέβαλαν τα μέγιστα στις υψηλές επιδόσεις που κατέγραψε η επιχείρηση. Οι πωλήσεις σε όγκο στη Ρωσία αυξήθηκαν κατά 18,3% και στην Ουκρανία κατά 17,3%. Οι πωλήσεις σε όγκο της Ρωσίας αντιπροσωπεύουν το 15% των συνολικών πωλήσεων της εταιρείας και της Ουκρανίας το 5%. Σύμφωνα με τη διοίκηση της Coca-Cola HBC, πρωταρχικό μέλημα εκτός από την ασφάλεια του προσωπικού είναι η αποθεματοποίηση πρώτων υλών. Εάν αντιμετωπίσουν προβλήματα στην τροφοδοσία από την Ευρώπη σε περίπτωση που ληφθούν περαιτέρω μέτρα αποκλεισμού της Ρωσίας, θα επιδιώξουν με τη συνεργασία της The Coca-Cola Company να λάβουν προμήθειες από Αφρική και Ασία. Σύμφωνα με δηλώσεις στελέχους της Coca-Cola στο Reuters, το εργοστάσιο στην Ουκρανία έκλεισε προσωρινά για την ασφάλεια του προσωπικού. Πάνω από 1.000 άτομα απασχολούνται στο εργοστάσιο.

Παραγωγικές μονάδες στην Ουκρανία διατηρεί και η Υαλουργία Γιούλα, καθώς είχε εξαγοράσει τις ουκρανικές Biomedsklo και Bucha Glassworks. Παρουσία, μέσω θυγατρικών, διατηρούν οι αλουμινοβιομηχανίες Alumil και ΕΤΕΜ, ενώ μικρή παρουσία έχει και η Τράπεζα Πειραιώς.

Δ. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

Τις επιπτώσεις που θα προκαλέσει στον ελληνικό τουρισμό η επέμβαση της Ρωσίας στην Ουκρανία επιδιώκουν να χαρτογραφήσουν στελέχη του κλάδου. *«Είναι νωρίς να μιλήσουμε σήμερα με ασφάλεια για τις επιπτώσεις στον τουρισμό. Όλα θα μετρηθούν τις επόμενες εβδομάδες»* ανέφερε, χθες, σε ανάρτησή του ο πρόεδρος του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ) κ. Γιάννης Ρέτσος[36].

Τα απόνερα της νέας αυτής κρίσης δεν σχετίζονται μόνο με την προσδοκώμενη πορεία των τουριστικών αφίξεων από τη Ρωσία, Ουκρανία και λοιπές γειτονικές τους χώρες, αλλά κυρίως με το νέο, παγκόσμιων διαστάσεων, ισχυρό κύμα ακρίβειας και την εκτόξευση του ενεργειακού κόστους που πλήττει την Ευρώπη και την Αμερική, δύο αγορές με τη μερίδα του λέοντος στον ελληνικό τουρισμό.

Οι ανατιμήσεις προκαλούσαν προβληματισμό στα στελέχη του κλάδου, ήδη, από το τέλος της προηγούμενης τουριστικής περιόδου, αλλά πλέον η εκτόξευση του ενεργειακού κόστους τείνει να πάρει εκρηκτικές διαστάσεις, «ψαλιδίζοντας» το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών που προγραμματίζουν διακοπές στην Ελλάδα. Όπως, εξάλλου, είχε τονίσει (τον περασμένο Οκτώβριο, δηλαδή πολλούς μήνες προτού η ρωσο-ουκρανική διένεξη εκδηλωθεί), ο διευθύνων σύμβουλος της Fraport Greece κ. Αλεξάντερ Τσινέλ, *«ο δρόμος προς την κανονικότητα έχει πολλά εμπόδια, όπως η οριζόντια αύξηση τιμών σε προϊόντα και υπηρεσίες»*. Το γεγονός αυτό θα μπορούσε να πλήξει την ανταγωνιστικότητα της Ελλάδας σε μια συγκυρία κατά την οποία ανταγωνιστικές αγορές, όπως η Ασία, η Αυστραλία και η Βόρεια Αμερική, διεκδικούν ένα συνεχώς αυξανόμενο μερίδιο στην παγκόσμια τουριστική αγορά.

Όπως εξηγούν παράγοντες της αγοράς, οι κλυδωνισμοί από τον πόλεμο στην Ουκρανία θα μπορούσαν να προκαλέσουν πολλαπλασιαστικές επιπτώσεις στον τουριστικό κλάδο, ο οποίος έχει ακόμη ανοιχτές πληγές, λόγω της πανδημικής κρίσης.

Ενδεικτικά, η Mouzenidis Travel, του ομίλου Μουζενίδη, αποτελεί έναν από τους άλλοτε κραταιούς παίκτες του τουρισμού που κατέρρευσε υπό το βάρος χρόνιων οικονομικών προβλημάτων, τα οποία έγιναν δισεπίλυτα εξαιτίας της πανδημίας. Αντίστοιχα

[36] https://www.moneyreview.gr/business-and-finance/tourism/68442/oykraniki-krisi-o-ellinikos-toyrismos-metra-idi-tis-zimies/

προβλήματα ενδέχεται να αντιμετωπίσουν και άλλα ταξιδιωτικά πρακτορεία που επικεντρώνονται στη ρωσική αγορά, εάν δεν καταφέρουν να προσελκύσουν τουρίστες από άλλες χώρες.

Όπως ανέφερε, ο διευθύνων σύμβουλος της Tez Tour Ελλάδας κ. Δημήτρης Χριστίδης[37], κατά τη φετινή χρονιά αναμένονταν περίπου 100.000 αφίξεις από την Ουκρανία στην Κρήτη, που αποτελεί παραδοσιακό προορισμό των ταξιδιωτών από την εμπόλεμη, εδώ και μερικές ημέρες, ζώνη. Υπολογίζεται ακόμη ότι η Tez Tour θα έφερνε φέτος στην Κρήτη περίπου 125.000 Ρώσους τουρίστες, στόχος που φαίνεται ότι είναι πλέον δύσκολο να επιτευχθεί. Το 2013 οι τουριστικές αφίξεις από τη Ρωσία στην Ελλάδα διαμορφώθηκαν σε 1,3 εκατ., αριθμός που διαμορφώθηκε σε 1,2 εκατ. το 2014 (οπότε είχαν επιβληθεί οι δυτικές κυρώσεις) και περιορίστηκε σε 583.000 το 2019. Για φέτος, ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (ΕΟΤ) έχει θέσει τον πήχη στο μισό εκατομμύριο αφίξεις Ρώσων τουριστών. Δεδομένου, όμως, ότι ακόμη είναι νωρίς για να αποτιμηθούν επακριβώς οι επιπτώσεις του πολέμου στην Ουκρανία, δεν αποκλείεται, σύμφωνα με ορισμένες εκδοχές, ο στόχος αυτός, έστω μερικώς, να επιτευχθεί, εφόσον η διένεξη των δύο χωρών σταματήσει σύντομα και δεν πυροδοτήσει μια γενικευμένη ανάφλεξη.

Το μόνο βέβαιο, για την ώρα, είναι ότι οι κρατήσεις από τη Ρωσία και Ουκρανία έχουν «παγώσει» με τους παίκτες του τουριστικού κλάδου, που θα πρέπει να διατηρήσουν την ελκυστικότητα των υπηρεσιών τους παρά τις εκρηκτικές ανατιμήσεις, να τηρούν στάση αναμονής. Εξίσου βέβαιο, σύμφωνα με παράγοντες της αγοράς, είναι ότι οι εύποροι Ρώσοι θα εξακολουθήσουν να επισκέπτονται την Ελλάδα, δεδομένου ότι η συντριπτική πλειονότητα αυτών διατηρεί τους τραπεζικούς λογαριασμούς της εκτός Ρωσίας. Σε πολλές μάλιστα περιπτώσεις έχουν εξασφαλίσει άδεια διαμονής και μέσω του καθεστώτος της Χρυσής Βίζας.

Πάντως, οι πρώτες ανησυχίες για αρνητικές επιπτώσεις στο ανοδικό ρεύμα του ελληνικού τουρισμού αρχίζουν να διατυπώνονται από παράγοντες της ελληνικής τουριστικής αγοράς μετά τη στρατιωτική επέμβαση της Ρωσίας στην Ουκρανία[38].

37 https://www.moneyreview.gr/business-and-finance/tourism/68442/oykraniki-krisi-o-ellinikos-toyrismos-metra-idi-tis-zimies/
38https://www.ot.gr/2022/02/24/tourismos/okyraniko-tourismos-i-diarkeia-tis-sygkrousis-tha-kathorisei-kai-to-megethos-ton-epiptoseon/

Οι ανησυχίες αφορούν, όχι μόνο σε ένα ενδεχόμενο «φρένο» στις φετινές αφίξεις πρωτίστως Ρώσων και δευτερευόντως Ουκρανών τουριστών στην Ελλάδα, αλλά και τουριστών από βορειοευρωπαϊκές χώρες καθώς, όπως σημειώνεται από παράγοντες του τουρισμού, η διαφαινόμενη περαιτέρω άνοδος του ενεργειακού και μεταφορικού κόστους θα επηρεάσει το επίπεδο ζωής των ευρωπαίων και μπορεί επίσης να «ψαλιδίσει» λίγο την επιθυμία για διακοπές. Πολλά πάντως θα εξαρτηθούν από την ένταση και την χρονική διάρκεια της σύγκρουσης.

Για τον πρόεδρο της Ένωσης Ξενοδόχων Ρόδου κ. Μ. Μαρκόπουλο τα ξενοδοχεία έχουν ένα ακόμη πρόβλημα και αυτό είναι το αυξημένο ενεργειακό κόστος, αλλά και το κόστος των πρώτων υλών. Η πιο μεγάλη βιομηχανία της χώρας, η τουριστική, δεν έχει βιομηχανικό ρεύμα και επομένως το αυξημένο ενεργειακό κόστος και το επίσημο υψηλότερο κόστος πρώτων υλών, θα μειώσουν τα περιθώρια κέρδους των ξενοδοχείων, επιφέροντας χειρότερα οικονομικά αποτελέσματα από ότι το 2019.

Ερωτηματικό για το 2022 θα είναι όμως και οι αγορές της Πολωνίας και της Ρουμανίας[39], σύμφωνα με την αντιπρόεδρο του Ξενοδοχειακού Επιμελητηρίου Ελλάδας κα Χριστίνα Τετράδη, καθώς παραμένει άγνωστο αν πλέον τα νοικοκυριά θα έχουν την οικονομική δυνατότητα να ταξιδεύσουν, μετά τις προσφυγικές ροές των Ουκρανών στις χώρες τους.

[39]https://www.ot.gr/2022/03/07/tourismos/tourismos-eos-830-000-oi-xamenes-aeroporikes-theseis-fetos-gia-ellada-apo-rosia-oukrania-leykorosia/

Γενικά, στάση αναμονής κρατούν οι υποψήφιοι ταξιδιώτες, ενόψει της νέας τουριστικής χρονιάς υπό τη σκιά των εξελίξεων στην Ουκρανία. Οι εκπρόσωποι της ECTAA, του μεγαλύτερου ευρωπαϊκού φορέα οργανωμένου τουρισμού που εκπροσωπεί τις ενώσεις τουριστικών γραφείων και tour operator της Ευρώπης, σε πρόσφατη συνεδρίαση ανέφεραν ότι μέχρι στιγμής δεν καταγράφονται ακυρώσεις ταξιδιωτικών προγραμμάτων, όμως η ροή των κρατήσεων έχει ανακοπεί, με τους ταξιδιώτες να τηρούν στάση αναμονής.

Στο μεταξύ από 600 χιλ. έως 830 χιλ. υπολογίζονται οι απώλειες των αεροπορικών θέσεων που είχαν προγραμματιστεί για φέτος από τη Ρωσία, Ουκρανία και Λευκορωσία για την Ελλάδα, μετά τον πόλεμο στην Ουκρανία, σύμφωνα με φορείς του ελληνικού τουρισμού. Σύμφωνα με τον πρόεδρο της ομοσπονδίας ταξιδιωτικών πρακτόρων «Fedhatta» κ. Λύσσανδρο Τσιλίδη, οι Ουκρανοί έρχονται στην Ελλάδα χωρίς βίζα, ενώ τέλη Μαρτίου του 2022 αναμένετο και το πράσινο φως από τη Ρωσία για τις πτήσεις τσάρτερ προς την Ελλάδα. Στο μεταξύ δεν είναι αμελητέος και ο αριθμός των πρακτορείων που έχουν σύνδεση των δραστηριοτήτων τους με Ρωσία και Ουκρανία, με ό,τι αυτό συνεπάγεται με τη βιωσιμότητά τους. Όπως εξηγεί ο κ. Λ. Τσιλίδης, αυτά τα πρακτορεία έχουν αποκλειστικότητα με τις εν λόγω αγορές και δεν είναι εύκολη η μεταπήδηση σε άλλες αγορές ενδιαφέροντος.

Στα θετικά πάντως είναι το γεγονός ότι στις 6 Μαρτίου 2022 ξεκινά επίσημα η τουριστική σεζόν στην Κρήτη με την πρώτη άφιξη να είναι από το Αμβούργο με τους Γερμανούς τουρίστες και φέτος να κάνουν το ποδαρικό στο νησί. Όπως υπογράμμισε στην «Ώρα Αιχμής» ο αερολιμενάρχης του «Νίκος Καζαντζάκης» κ. Γεώργιος Πλιάκας, όλο το Μάρτιο καθημερινά περίπου 10 θα είναι οι πτήσεις εξωτερικού, κυρίως από Γερμανία και Αγγλία, στοιχείο που αποτυπώνει ότι και ο πρώτος μήνας της Άνοιξης ξεκινά για τις βασικές αγορές του κρητικού τουρισμού με πολύ καλούς οιωνούς.

Παράλληλα, φέτος εγκαινιάζονται για πρώτη φορά πτήσεις από Καζακστάν και Αμπού Ντάμπι με την Air Astana και την Etihad να δρομολογούν πτήσεις από και προς το αεροδρόμιο του Ηρακλείου. Μάλιστα, οι πτήσεις της Etihad όπως τόνισε ο κ Γ. Πλιάκας από τα μέσα Ιουνίου, θα είναι καθημερινές.

Δ1. Οι επιπτώσεις στις τουριστικές σχέσεις Ελλάδας-Ρωσίας

Γενική εκτίμηση είναι ότι οι Ρώσοι τουρίστες με μεγάλη δυσκολία θα μπορέσουν εφέτος να κάνουν διακοπές εκτός της χώρας τους. Η εκτίμηση παραγόντων του ελληνορωσικού τουριστικού "επιχειρείν" είναι ότι τα κλειστά εναέρια σύνορα, όπως και οι κυρώσεις θα κρατήσουν πολύ, ανεξάρτητα από το πότε θα γίνει η κατάπαυση του πυρός στην Ουκρανία, με αποτέλεσμα ο Ρώσος τουρίστας να χαθεί για χρόνια από τη χώρα μας[40].

Πάντως το κενό, λόγω του μικρού αριθμού τους, αν και ξοδεύουν αναλογικά περισσότερα από άλλους τουρίστες, μπορεί να καλυφθεί από άλλες «πηγές» υπό την προϋπόθεση βέβαια ότι η κρίση δεν θα παραταθεί για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Σε σχέση με τα 10,6 δισ. ευρώ41 των συνολικών τουριστικών εισπράξεων που είχε η Ελλάδα το 2021, η συμμετοχή των Ρώσων αναλογεί μόλις στο 1% του συνόλου. Το 2019 η Ελλάδα υποδέχθηκε πάνω από 500.000 Ρώσους ταξιδιώτες, ενώ πέρυσι διέμειναν σχεδόν 120.000 Ρώσοι τουρίστες σε ελληνικά θέρετρα. Σημαντικό κομμάτι των Ρώσων τουριστών προτίμησαν τη Βόρειο Ελλάδα και ειδικά τη Χαλκιδική, καθώς και την Κρήτη. Τα παραπάνω μεγέθη καταδεικνύουν πως ο ελληνικός τουρισμός δεν κινδυνεύει σημαντικά από την απουσία Ρώσων τουριστών, ως απότοκο των επιβαλλόμενων κυρώσεων, αλλά κυρίως από το κλίμα που δημιουργεί η πολεμική σύρραξη στην Ουκρανία και κατά πόσο θα υπάρξει όξυνση της κατάστασης.

Λαμβάνοντας υπόψη την ανακοίνωση της αρμόδιας τουριστικής υπηρεσίας της Ρωσίας[42] ότι καταργεί την πώληση τουριστικών πακέτων για τις χώρες που έχουν επιβάλει κυρώσεις, καθίσταται σαφές ότι οι Ρώσοι που έχουν ονειρευτεί διακοπές επί ελληνικού εδάφους θα πρέπει να βρουν εναλλακτικούς προορισμούς, όπως Τουρκία, Αίγυπτο, Τυνησία, Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, Κίνα, Ινδία, Βιετνάμ κ.ά.

Όμως δεν είναι μόνοι οι Ρώσοι που θα λείψουν από την Ευρώπη, καθώς το γενικότερο κλίμα ανασφάλειας που επικρατεί, αποτρέπει τουρίστες εκτός της Γηραιάς Ηπεί-

[40] https://www.ot.gr/2022/03/01/tourismos/tourismos-xanetai-i-rosiki-touristiki-agora-krisimi-evdomada-gia-tis-kratiseis-synolika/
[41] https://www.newsbomb.gr/oikonomia/story/1288444/molis-sto-7-ton-toyristikon-esodon-tis-ellados-i-symvoli-tis-rosias-h-toyrkia-tha-ypoferei
[42] https://www.fortunegreece.com/article/840-000-rosi-ke-oukrani-touristes-lene-antio-stin-ellada/

ρου να την επισκεφτούν θεωρώντας ότι τα πολεμικά μέτωπα μπορεί να είναι περισσότερα του ενός.

Είναι γεγονός ότι το ελλειμματικό ισοζύγιο συναλλαγών της χώρας μας με τη Ρωσία θα επιβαρυνθεί ακόμη περισσότερο, ενώ και οι καταναλωτές θα νιώσουν τη διαφορά σε είδη διατροφής[43]. Οι τομείς που θα πληγούν περισσότερο είναι ο τουρισμός, η αλευροβιομηχανία και η αγροτική παραγωγή φρούτων και νωπών προϊόντων.

Για το 2022, βάσει των προκρατήσεων, αναμενόταν αναζωογόνηση του τουριστικού ρεύματος από τη Ρωσία. Υπολογιζόταν ότι θα έρχονταν 500.000 άτομα υψηλού εισοδηματικού επιπέδου και θα δημιουργούσαν εισροές που θα ξεπερνούσαν το 1 δις. Ευρώ. Αυτό τώρα μηδενίζεται και θα πλήξει ιδιαιτέρως τον τουρισμό της Βόρειας Ελλάδας, αλλά και της Κρήτης. Επίσης θα πλήξει πολλά από τον τουρισμό εξαρτώμενα επαγγέλματα, μιας και οι Ρώσοι, αλλά και οι Ουκρανοί, δαπανούν υψηλά ποσά όχι μόνο για καταλύματα αλλά και για προϊόντα πολυτελείας. Ακόμη και το κακό 2020 είχαν έλθει στην Ελλάδα 583.000 Ρώσοι και 447.000 Ουκρανοί. Βεβαίως, το 2021 οι αριθμοί αυτοί σχεδόν μηδενίστηκαν

Σύμφωνα με τον Κο Δημήτρη Χαριτίδη, διευθύνοντα σύμβουλο της TEZ Group Ελλάδος, οι Ρώσοι τουρίστες φέτος θα στραφούν προς την Τουρκία, αν η Τουρκία δεν κλείσει τον εναέριο χώρο της στα ρωσικά αεροπλάνα, αλλά και προς την Αίγυπτο, Ντουμπάι, και βέβαια στην Κίνα η οποία πριν δυο ημέρες άνοιξε τα σύνορα για τους Ρώσους. Οι άμεσες επενδύσεις των Ρώσων στην Ελλάδα είναι πολύ χαμηλές με βάση τα στοιχεία, τόσο της Τράπεζας της Ελλάδας, όσο και των Enterprise Greece και της ελληνικής πρεσβείας στη Μόσχα. Ανέρχονταν στην Ελλάδα το 2020 στα 571 εκατ. ευρώ, ενώ στην Κύπρο έφταναν τα 686 εκατ. ευρώ. Πάντως «πολλά ρωσικά δολάρια» φτάνουν στην Ελλάδα μέσω κυπριακών και βρετανικών εταιρειών. Οι επενδύσεις αφορούν κυρίως τον τουρισμό, με μεγαλύτερη αυτή της Mirum Hellas (ιδιοκτησίας Βιτάλι Μπορίσοφ) στο Elounda Hill, σε έκταση 700 στρεμμάτων (ξενοδοχεία, κατοικίες και μαρίνα συνολικού προϋπολογισμού 500 εκατ. ευρώ).

[43] https://www.avgi.gr/oikonomia/409388_oi-zimies-ton-kyroseon-sti-rosia-gia-tin-elliniki-oikonomia

Δ2. Οι επιπτώσεις στις τουριστικές σχέσεις Ελλάδας-Ουκρανίας

Ο αριθμός των Ουκρανών τουριστών που επισκέπτονται τη χώρα μας, έβαινε σταθερά αυξανόμενος κατά την τελευταία τριετία πριν από την πανδημία[44]. Ειδικότερα, από τους 232 χιλ. τουρίστες του 2017 φτάσαμε σε 447χιλ. τουρίστες το 2019 (αύξηση 70,6% σε σχέση με το 2018 και υπερδιπλασιασμός μέσα σε δύο χρόνια) για να μειωθεί το 2020 σε 19 χιλ. άτομα, που σχετίζεται με τους περιορισμούς στις μετακινήσεις που ίσχυσαν για το μεγαλύτερο διάστημα του χρόνου λόγω της πανδημίας. Ωστόσο, σε αντίθεση με τον ρωσικό εισερχόμενο τουρισμό, ο ουκρανικός τα τελευταία χρόνια ήταν σε σημαντική ανάπτυξη.

«Όσο αιφνιδιαστικά ξεκίνησε η εισβολή στην Ουκρανία, τόσο σύντομα ευχόμαστε να ολοκληρωθεί» ανέφερε χαρακτηριστικά ο γενικός γραμματέας της Ένωσης Ξενοδόχων Χαλκιδικής Κος Γιάννης Λασπάς[45] υπογραμμίζοντας πως πέρυσι η Χαλκιδική δέχτηκε 50.000 Ουκρανούς τουρίστες οι οποίοι ταξιδεύουν, τόσο οδικώς, όσο και αεροπορικώς. Την ίδια χρονιά η Χαλκιδική υποδέχτηκε 75.000 χιλιάδες Ρώσους τουρίστες, ενώ συνολικά η χώρα 750.000 τουρίστες.

Αν και ακόμη είναι νωρίς για εκτιμήσεις, εντούτοις ένας προβληματισμός είναι φυσιολογικός καθώς για το 2022 περιμένουμε πολλούς Ουκρανούς και τώρα πολλά θα εξαρτηθούν από το πόσο θα κρατήσει όλη αυτή εμπόλεμη κατάσταση και πώς θα τερματισθεί, όπως σημειώνει ο πρόεδρος της Ένωσης Ξενοδόχων Ρόδου, Μανώλης Μαρκόπουλος[46] Ο προβληματισμός εντείνεται και στην Κρήτη, όπου επίσης Ουκρανοί έδειχναν τα προηγούμενα χρόνια μια προτίμηση, εκτός βέβαια από τη Βόρειο Ελλάδα.

Εκτός από ενδεχόμενο φρένο στις αφίξεις Ουκρανών, εφόσον τα πολεμικά επεισόδια συνεχισθούν για μεγάλο χρονικό διάστημα, μεγάλο θέμα για τον τουρισμό μας είναι και το τι θα συμβεί με τους βορειοευρωπαίους. *«Αν η πολεμική ανάφλεξη κρατήσει καιρό και το ενεργειακό κόστος παραμείνει σε υψηλά επίπεδα, τότε θα επηρεασθεί και η διάθεση των ευρωπαίων για τουρισμό και διακοπές»* επισημαίνει ο πρόεδρος της Ένωσης Ξενοδόχων Ηρακλείου κ. Νίκος Χαλκιαδάκης. Ο ίδιος σημειώνει ότι το 2021 στο

[44] https://www.powergame.gr/ikonomia/208619/oi-eborikes-scheseis-ellados-me-rosia-kai-oukrania/
[45] https://www.voria.gr/article/voria-ellada-moudiazi-ton-tourismo-i-roso---oukraniki-krisi
[46] https://www.ot.gr/2022/02/24/tourismos/okyraniko-tourismos-i-diarkeia-tis-sygkrousis-tha-kathorisei-kai-to-megethos-ton-epiptoseon/

αεροδρόμιο Νίκος Καζαντζάκης του Ηρακλείου αφίχθηκαν 42.000 Ουκρανοί, ενώ το 2021 36.000 .

Τέλος να σημειωθεί ότι, μιλώντας πρόσφατα στην ΕΡΤ ο πρόεδρος της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Ξενοδόχων (ΠΟΞ) υπογράμμισε ότι *«όσον αφορά την Ουκρανία δεν υπάρχουν προκρατήσεις αυτήν την περίοδο. Υπάρχει μία στασιμότητα, καθώς ουσιαστικά είμαστε σε μία εμπόλεμη κατάσταση. Θα περιμένουμε το επόμενο διάστημα για να δούμε πώς θα εξελιχθούν οι πτήσεις από την Ουκρανία από την οποία πολλοί επιλέγουν να έρχονται στη Βόρεια Ελλάδα οδικώς»*. Σύμφωνα με τον πρόεδρο της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Ξενοδόχων, το 2019 οι Ουκρανοί που επέλεξαν την Βόρεια Ελλάδα για διακοπές ξεπέρασαν τις 50.000.

Πάντως, ερωτηματικό για το 2022 θα είναι και οι αγορές της Πολωνίας και της Ρουμανίας, σύμφωνα με την αντιπρόεδρο του Ξενοδοχειακού Επιμελητηρίου Ελλάδας κυρία Χριστίνα Τετράδη [47], καθώς παραμένει άγνωστο, αν πλέον τα νοικοκυριά θα έχουν την οικονομική δυνατότητα να ταξιδεύσουν μετά τις προσφυγικές ροές των Ουκρανών στις χώρες τους. Γενικά, εκφράζονται έντονες ανησυχίες για τις επιπτώσεις της ανόδου του κόστους καυσίμων, τον πληθωρισμό και την επίδραση που θα έχουν οι παράγοντες αυτοί στους ταξιδιωτικούς προϋπολογισμούς των ταξιδιωτών.

Στο μεταξύ από 600.000 έως 830.000 υπολογίζονται οι απώλειες των αεροπορικών θέσεων που είχαν προγραμματιστεί για φέτος από την Ρωσία, την Ουκρανία και την Λευκορωσία για την Ελλάδα, μετά και τον πόλεμο στην Ουκρανία, σύμφωνα με φορείς του ελληνικού τουρισμού.

Μιλώντας στο ΑΠΕ-ΜΠΕ, τόσο ο πρόεδρος της ομοσπονδίας ταξιδιωτικών πρακτόρων «Fedhatta» κος Λύσσανδρος Τσιλίδης, όσο και ο γενικός γραμματέας της Ένωσης Ξενοδόχων Ηρακλείου και Διευθύνων Σύμβουλος της Aldemar Resorts κος Αλέξανδρος Αγγελόπουλος, συνηγορούν στο γεγονός ότι οι αγορές της Ρωσίας και Ουκρανίας είναι ιδιαίτερα σημαντικές για την ελληνική τουριστική οικονομία.
Την περυσινή χρονιά, οι Ρώσοι επισκέπτες στην Ελλάδα είχαν φτάσει το 1,3 εκατομμύρια, ενώ από την Ουκρανία έφτασαν τους 130.000 επισκέπτες, αντίστοιχα,, σύμφωνα

[47]https://www.ot.gr/2022/03/07/tourismos/tourismos-eos-830-000-oi-xamenes-aeroporikes-theseis-fetos-gia-ellada-apo-rosia-oukrania-leykorosia/

με τον κο Λ. Τσιλίδη. Μάλιστα το 50% των επισκεπτών από τις δυο χώρες απορροφούσε η Κρήτη, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για την οικονομία του νησιού. Ο κος Λ. Τσιλίδης μάλιστα υπενθυμίζει ότι οι Ουκρανοί έρχονται στην Ελλάδα χωρίς βίζα, ενώ τέλη Μαρτίου του 2022 αναμένετο και το πράσινο φως από τη Ρωσία για τις πτήσεις τσάρτερ προς την Ελλάδα.

Φέτος, όπως αναφέρει ο πρόεδρος της «Fedhatta», είχαν προγραμματιστεί για Ελλάδα από Ουκρανία τουλάχιστον 230.000 αεροπορικές θέσεις και πάνω από 600.000 θέσεις από Ρωσία. Στο σημείο αυτό ο Αλέξανδρος Αγγελόπουλος εξηγεί ότι στις απώλειες των τουριστών για την Ελλάδα, από Ρωσία και Ουκρανία, θα πρέπει να συμπεριληφθούν και αυτοί από Λευκορωσία. Κατόπιν τούτου εκτιμά ότι οι απώλειες για την Ελλάδα από αυτές τις αγορές θα κυμανθούν από 600.000 έως 700.000 αφίξεις, νούμερα ιδιαίτερα σημαντικά για τον ελληνικό τουρισμό, όπως εξηγεί.

Στο μεταξύ δεν είναι αμελητέος και ο αριθμός των πρακτορείων που έχουν σύνδεση των δραστηριοτήτων τους με Ρωσία και Ουκρανία, με ό,τι αυτό συνεπάγεται με την βιωσιμότητά τους. Όπως εξηγεί ο κος Λ. Τσιλίδης, αυτά τα πρακτορεία έχουν αποκλειστικότητα με τις εν λόγω αγορές και δεν είναι εύκολη η μεταπήδηση σε άλλες αγορές ενδιαφέροντος.

Από την πλευρά των ξενοδοχείων, ο κος Α. Αγγελόπουλος εξηγεί ότι είναι δύσκολη η εξίσωση για τα ξενοδοχεία που έχουν έκθεση στη ρωσική και ουκρανική αγορά. Φέρνοντας ως παράδειγμα τα ξενοδοχεία του Ομίλου, σημειώνει ότι το ένα εξ' αυτών που βρίσκεται στη Σκαφιδιά του νομού Ηλείας, το 40% του τζίρου του το οφείλει σε πελάτες από Ρωσία και Ουκρανία. Με δεδομένη μάλιστα την αδυναμία να υπάρξουν εναλλακτικές αεροπορικές θέσεις στην Πελοπόννησο, είναι δύσκολο να καλυφθούν τα κενά από άλλες αγορές. Για την Κρήτη, ωστόσο που έχει παρουσία ο Όμιλος, τα κενά είναι πιο εύκολο να καλυφτούν, λόγω των εναλλακτικών επιλογών στα αεροπορικά δίκτυα, όπως τονίζει.

Όπως αναφέρει, επίσης, ο διευθύνων σύμβουλος της Tez Tour Ελλάδας κος Δημήτρης Χαριτίδης, κατά τη φετινή χρονιά αναμένονταν περίπου 100.000 αφίξεις από την Ουκρανία στην Κρήτη, που αποτελεί παραδοσιακό προορισμό των ταξιδιωτών από

την εμπόλεμη, εδώ και μερικές εβδομάδες, ζώνη [48], στόχος που φαίνεται ότι είναι πλέον δύσκολο να επιτευχθεί. Επίσης, τονίζει ότι οι Ρώσοι και οι Ουκρανοί είναι πολύ καλοί τουρίστες για την Κρήτη, γιατί προτιμούν τετράστερα και πεντάστερα ξενοδοχεία, ψωνίζουν και αγοράζουν πακέτα εκδρομών. Για τις ξενοδοχειακές μονάδες δεν θα είναι τόσο μεγάλο πλήγμα επειδή υπάρχει ζήτηση από τη Δυτική Ευρώπη και αν θα συνεχιστεί αυτή η ζήτηση θα μπορέσουν να καλύψουν το χαμένο έδαφος. Η αγορά όμως, όπως τα μαγαζιά και τα εστιατόρια, δύσκολα θα το καλύψουν.

Σημειώνεται ότι η Βουλγαρία, η Κροατία, η Εσθονία, η Γεωργία, η Ουγγαρία, η Λετονία, η Λιθουανία, η Πολωνία, η Σλοβακία και η Σλοβενία κατέγραψαν κατακόρυφη πτώση των κρατήσεων κατά 30% - 50%. [49] Όλες οι άλλες ευρωπαϊκές χώρες, εκτός από το Βέλγιο, την Ισλανδία και τη Σερβία που σημείωσαν μονοψήφια πτώση, εμφάνισαν μείωση κρατήσεων μεταξύ 10% και 30%. Πολωνοί τουρίστες που στήριξαν όσο λίγοι τη χώρα μας το 2021, εμφανίζονται για την ώρα «μουδιασμένοι» και συγκρατημένοι. Η πατρίδα τους δέχεται τα πρώτα κύματα προσφύγων από την Ουκρανία και όπως είναι φυσικό οι εξελίξεις στη γειτονιά τους, σύμφωνα με ανθρώπους της αγοράς, έφεραν ανάσχεση κρατήσεων.

Οι ίδιες πηγές αναφέρουν διστακτικότητα και από αγορές της Δυτικής Ευρώπης, αν και θεωρούν το φαινόμενο συγκυριακό και δεν αναμένουν να υπερβεί το δίμηνο. Τηρουμένων των αναλογιών, η ζήτηση για την Ελλάδα παραμένει σε θετικό momentum και οι οιωνοί είναι θετικοί.

Η αγορά εκτιμά ότι οι κρατήσεις που μπαίνουν στα συστήματα, έρχονται ως αντίδραση στην άρση των περιοριστικών μέτρων για την πανδημία και είναι αποτέλεσμα της διάθεσης του κόσμου να ταξιδέψει. Στη διαδικτυακή Διεθνή Έκθεση Τουρισμού του Βερολίνου (ITB Berlin 2022) τονίστηκε ότι «είναι αδύνατον να προβλεφθεί» ο βαθμός κατά τον οποίο θα επηρεάσει ο πόλεμος στην Ουκρανία τη διάθεση και τις κρατήσεις μετά από δύο χρόνια πανδημίας.

[48] https://www.moneyreview.gr/business-and-finance/tourism/68442/oykraniki-krisi-o-ellinikos-toyrismos-metra-idi-tis-zimies/
[49] https://www.bankingnews.gr/epixeiriseis/articles/614504/tourismos-pos-tha-anaplirothoyn-ta-kena-roson-kai-oukranon

Ε. ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΡΩΤΟΓΕΝΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ ΠΕΔΙΟΥ

Με την ολοκλήρωση της πρωτογενούς έρευνας, με στόχο την αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης, όπως αυτή εξελίσσεται και διαμορφώνεται καθημερινά ως συνέπεια της πολεμικής σύρραξης μεταξύ Ρωσίας – Ουκρανίας, επιχειρούμε να προσεγγίσουμε και να ανιχνεύσουμε, μ' έναν τρόπο διαφορετικό, τις επιπτώσεις που αναμένεται να ακολουθήσουν για τη χώρα μας στο επιχειρηματικό πεδίο, στον τουρισμό και στην οικονομία μας γενικότερα.

Στο πλαίσιο της πρωτογενούς έρευνας πεδίου για τη διερεύνηση των επιπτώσεων από τον πόλεμο στην Ουκρανία στις Ελληνικές επιχειρήσεις και στην Ελληνική οικονομία εν γένει, πραγματοποιήθηκαν ποσοτικές και ποιοτικές έρευνες ως εξής:

- Ποσοτική έρευνα σε Ελληνικές επιχειρήσεις με συναλλαγές (εισαγωγές – εξαγωγές – επενδύσεις) με Ρωσία ή/και Ουκρανία.
- Ποσοτική έρευνα σε Ελληνικές τουριστικές επιχειρήσεις με έμφαση στις περιοχές που υποδέχονταν πριν από τον πόλεμο τουρίστες από Ρωσία και Ουκρανία.
- Ποσοτική έρευνα σε Ρώσους πολίτες που πραγματοποιούν διακοπές στο εξωτερικό για τη διερεύνηση της εικόνας της Ελλάδας ως τουριστικό προορισμό.
- Ποιοτική έρευνα σε εκπροσώπους φορέων του «επιχειρείν» με έμφαση σε εκείνους που εκπροσωπούν επιχειρήσεις που επηρεάζονται από τον πόλεμο στην Ουκρανία.

Ε1. ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΕΡΕΥΝΑ ΣΕ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΜΕ ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ (ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ – ΕΞΑΓΩΓΕΣ) ΜΕ ΡΩΣΙΑ – ΟΥΚΡΑΝΙΑ

Η πρωτογενής έρευνα είχε ως στόχο την καταγραφή των επιπτώσεων και των συνεπειών του πολέμου στην Ουκρανία, στις επιχειρήσεις που έχουν εισαγωγική ή/και εξαγωγική δραστηριότητα με τις εμπόλεμες χώρες (Ρωσία και Ουκρανία). Η έρευνα, στην οποία συμμετείχαν **155 επιχειρήσεις** με συναλλαγές με Ρωσία ή/και Ουκρανία, πραγματοποιήθηκε με τηλεφωνικές συνεντεύξεις με ιδιοκτήτες/διευθυντικά στελέχη των επιχειρήσεων με τη χρήση του συστήματος CATI (Computer Assisted Telephone Interviewing).

Οι επιχειρήσεις του δείγματος απλώνονται σε όλη τη χώρα με έμφαση, ωστόσο, στη Βόρεια Ελλάδα και έχουν ως κύριο τομέα δραστηριότητας σχεδόν αποκλειστικά το εμπόριο και την μεταποίηση. Οι επιχειρήσεις του δείγματος είναι κατά κύριο λόγο πολύ μικρές (1-10 εργαζόμενοι) ή μικρές (11–50 εργαζόμενοι). Περίπου 2 στις 3 από τις επιχειρήσεις του δείγματος, έχουν μικτή (εισαγωγική και εξαγωγική δραστηριότητα), ενώ το 28% είναι αμιγώς εξαγωγικές και το 7% αμιγώς εισαγωγικές.

Μεταξύ των επιχειρήσεων του δείγματος, το 21% εισάγει προϊόντα από Ρωσία και το 17% από Ουκρανία, ενώ το 54% εξάγουν προς Ρωσία και το 45% προς Ουκρανία. Μεταξύ των επιχειρήσεων που εισάγουν από τη Ρωσία, η συμμετοχή των εισαγωγών από Ρωσία στον κύκλο εργασιών τους βρίσκονταν κατά μέσο όρο στο 25% πριν τον πόλεμο, ενώ μετά το πόλεμο στην Ουκρανία, 8 στις 10 αναφέρουν μείωση των εισαγωγών από Ρωσία, με μέσο ποσοστό μείωσης 65% (ή 80% μεταξύ όσων καταγράφουν μείωση εισαγωγών). Αντίστοιχα, μεταξύ των επιχειρήσεων που εισάγουν από την Ουκρανία, η συμμετοχή των εισαγωγών από Ουκρανία στον κύκλο εργασιών τους βρίσκονταν κατά μέσο όρο στο 12% πριν τον πόλεμο, ενώ μετά τον πόλεμο στην Ουκρανία, 2 στις 3 αναφέρουν μείωση των εισαγωγών από Ουκρανία, με μέσο ποσοστό μείωσης 65% (ή 100% μεταξύ όσων καταγράφουν μείωση εισαγωγών).

Μεταξύ των επιχειρήσεων που εξάγουν στη Ρωσία, η συμμετοχή των εξαγωγών τους προς Ρωσία στον κύκλο εργασιών τους, βρίσκονταν κατά μέσο όρο στο 29% πριν τον πόλεμο, ενώ μετά το πόλεμο στην Ουκρανία, 8 στις 10 αναφέρουν μείωση των εξαγωγών προς Ρωσία, με μέσο ποσοστό μείωσης 73% (ή 93% μεταξύ όσων καταγράφουν μείωση εισαγωγών). Αντίστοιχα, μεταξύ των επιχειρήσεων που εξάγουν προς

την Ουκρανία, η συμμετοχή των εξαγωγών προς Ουκρανία στον κύκλο εργασιών τους βρίσκονταν κατά μέσο όρο στο 15% πριν τον πόλεμο, ενώ μετά το πόλεμο στην Ουκρανία, 3 στις 4 αναφέρουν μείωση των εξαγωγών προς Ουκρανία, με μέσο ποσοστό μείωσης 68% (ή 92% μεταξύ όσων καταγράφουν μείωση εισαγωγών).

Για περίπου 4 στις 10 επιχειρήσεις του δείγματος, η πτώση των εμπορικών συναλλαγών με Ρωσία ή/και Ουκρανία δημιουργεί «Αρκετά» (16%), «Πολύ» (4%) ή «Πάρα Πολύ» (19%), σημαντικό πρόβλημα βιωσιμότητας στην επιχείρηση. Τα σημαντικότερα ποσοστά καταγράφονται στη Βόρεια Ελλάδα (συνολικά 56%), σε πολύ μικρές επιχειρήσεις (58%) και σε στοχευμένους κλάδους δραστηριότητας, όπως η εμπορία και μεταποίηση γούνας/γουνοδερμάτων, τα νωπά φρούτα και λαχανικά κ.ά..

Προκειμένου να αντιμετωπίσουν την πτώση των συναλλαγών τους με Ρωσία ή/και Ουκρανία, οι επιχειρήσεις του δείγματος καταφεύγουν στην αναζήτηση άλλων χωρών για εξαγωγές (51%) ή εισαγωγές (23%), στην αναζήτηση εναλλακτικών οδών ή τρόπων για τη διοχέτευση των προϊόντων τους σε Ρωσία/Ουκρανία και στη διοχέτευση των προϊόντων τους στην εσωτερική αγορά (15%).

Σε σχέση με τις βασικές επιπτώσεις από τον πόλεμο στην Ουκρανία, αυτές διακρίνονται σε δύο κατηγορίες: τις «οριζόντιες», αυτές δηλαδή που αφορούν γενικότερα τις Ελληνικές επιχειρήσεις, ανεξαρτήτως του αν έχουν συναλλαγές με Ρωσία ή/και Ουκρανία, και τις «ειδικές» που αφορούν κυρίως αυτές που έχουν συναλλαγές με τις εν λόγω χώρες. Πιο συγκεκριμένα, το 64% αναφέρουν αύξηση του κόστους καυσίμων/-ενέργειας στην επιχείρηση και το 57% αύξηση στο κόστος των πρώτων υλών/ενδιάμεσων προϊόντων (οριζόντιες επιπτώσεις), ενώ το 53% αναφέρουν μείωση της εισαγωγικής/εξαγωγικής δραστηριότητας, το 35% μείωση του κύκλου εργασιών και το 25% μείωση της παραγωγής τους (ειδικές επιπτώσεις). Περίπου 1 στις 8 αναφέρουν μείωση προσωπικού/απολύσεις και 1 στις 20 αναφέρει ότι αντιμετωπίζει ενδεχόμενο αναστολής λειτουργίας της επιχείρησης. Η μείωση προσωπικού/απολύσεις αναφέρεται πιο έντονα μεταξύ των μεταποιητικών επιχειρήσεων (19%) και μεταξύ των πολύ μικρών επιχειρήσεων (22%), ενώ ο κίνδυνος αναστολής λειτουργίας της επιχείρησης είναι πολλαπλάσιος στις πολύ μικρές επιχειρήσεις (11%).

Το 58% των επιχειρήσεων αναφέρουν αυξήσεις στο κόστος της επιχείρησης, λόγω των ανατιμήσεων στο κόστος ενέργειας και πρώτων υλών/προϊόντων και γενικότερα τον υψηλό πληθωρισμό, ύψους από 11% μέχρι 50%, με την εκτίμηση της **μέσης αύξησης να βρίσκεται στο 41%.** Προκειμένου να αντιμετωπίσουν αυτά τα αυξημένα κόστη, οι επιχειρήσεις έχουν ήδη αυξήσει ή σκοπεύουν να αυξήσουν τις τιμές των προϊόντων τους (61%), αναζητούν άλλους προμηθευτές και φθηνότερες πρώτες ύλες/προϊόντα (25%), περιορίζουν τη χρήση του ηλεκτρικού ρεύματος (19%), ενώ το 9% προχωρούν σε απολύσεις προσωπικού και το 8% σε μείωση προσλήψεων προσωπικού. Η μείωση των προσλήψεων και οι απολύσεις προσωπικού είναι σαφώς εντονότερες στις πολύ μικρές επιχειρήσεις (20% και 17% αντίστοιχα), όπως και ο περιορισμός χρήσης ηλεκτρικού ρεύματος (30%).

Μεταξύ των επιχειρήσεων που αύξησαν ή σκοπεύουν να αυξήσουν τις τιμές των προϊόντων τους η εκτίμηση για τη μέση αύξηση βρίσκεται στο 19%, ή στο 14%, συμπεριλαμβανομένων και όσων δεν αύξησαν και δεν προτίθενται να αυξήσουν τις τιμές. Ουσιαστικά, οι αυξήσεις τιμών των προϊόντων κινούνται **λίγο πάνω από το τρέχον επίπεδο του πληθωρισμού στη χώρα μας.**

Η **επιδότηση του κόστους ενέργειας (59%)** είναι το πιο δημοφιλές μέτρο στήριξης που αναφέρουν οι επιχειρήσεις και ακολουθεί η αναστολή/ ρύθμιση φορολογικών/ ασφαλιστικών υποχρεώσεων (16%) και η μείωση του μη μισθολογικού κόστους (εισφορές κτλ.) με 12%. Αξίζει να σημειωθεί ότι η αναστολή/ρύθμιση φορολογικών/ασφαλιστικών υποχρεώσεων είναι σαφώς πιο δημοφιλής (28%) στις πολύ μικρές επιχειρήσεις (με 1-10 εργαζόμενους).

Ε2. ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΕΡΕΥΝΑ ΣΕ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΕ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΜΕ ΕΝΤΟΝΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΡΩΣΩΝ/ΟΥΚΡΑΝΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ

Η έρευνα σε τουριστικές επιχειρήσεις για τις επιπτώσεις από τον πόλεμο στην Ουκρανία, επικεντρώθηκε σε **τέσσερις γεωγραφικές περιοχές**, οι οποίες υποδέχονται τον κύριο όγκο των Ρώσων και Ουκρανών τουριστών τα προηγούμενα χρόνια, ήτοι την Κρήτη (21%), περιοχές της Βόρειας Ελλάδας (22% - Χαλκιδική, Πιερία, Καβάλα/Θάσο-) και τα σημαντικότερα (από πλευράς τουριστικών ροών) νησιά του Νοτίου Αιγαίου (27%) και του Ιονίου (30%). Η έρευνα, στην οποία συμμετείχαν **331 τουριστικές επιχειρήσεις**, πραγματοποιήθηκε με τηλεφωνικές συνεντεύξεις με ιδιοκτήτες/διευθυντικά στελέχη των επιχειρήσεων με τη χρήση του συστήματος CATI (Computer Assisted Telephone Interviewing). Για την υλοποίηση του δείγματος χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της στρωματοποιημένης δειγματοληψίας με χρήση ποσοστώσεων ως προς το είδος των τουριστικών επιχειρήσεων.

Στην έρευνα περιελήφθησαν ξενοδοχεία και καταλύματα σε ποσοστό 55% (με έμφαση σε ξενοδοχειακές μονάδες 4 και 5 αστέρων, τουριστικά γραφεία και tour operators σε ποσοστό 18%, εστιατόρια σε ποσοστό 18% και λοιπές τουριστικές επιχειρήσεις (9% - γραφεία ενοικίασης αυτοκινήτων και σκαφών, τουριστικές κατασκηνώσεις κτλ.-).

Περίπου 1 στις 4 επιχειρήσεις (23%) είναι επιχειρήσεις πλήρους (όλο το χρόνο) λειτουργίας και 3 στις 4 (77%) λειτουργούν εποχιακά (τους θερινούς μήνες). Όπως είναι φυσικό, το ποσοστό εποχικής λειτουργίας εκτοξεύεται μεταξύ των καταλυμάτων (93%), ενώ αντιθέτως,. η πλειοψηφία (60%) των τουριστικών γραφείων λειτουργούν όλο το χρόνο.

Περίπου 2 στις 3 από τις επιχειρήσεις του δείγματος (64%) δηλώνουν ότι είχαν στο πελατολόγιό τους τουρίστες ή επισκέπτες από Ρωσία ή/και Ουκρανία μέχρι το 2021. Το μεγαλύτερο ποσοστό καταγράφεται στην Κρήτη (73%) και στη Βόρεια Ελλάδα (73%) και το χαμηλότερο στα νησιά του Νοτίου Αιγαίου (54%). Ωστόσο, η συμμετοχή των Ρώσων και των Ουκρανών τουριστών στην πελατειακή βάση των τουριστικών επιχειρήσεων είναι μάλλον μικρή, καθώς μόλις το 24% όσων είχαν πελάτες από Ρωσία/Ουκρανία (ή 15% στο σύνολο του δείγματος) δηλώνουν ότι η συμμετοχή τους στην πελατειακή τους βάση ήταν «Πολύ» ή «Αρκετά» σημαντική. Η συμμετοχή Ρώσων και Ουκρα-

νών τουριστών φαίνεται να είναι σημαντικότερη στις πελατειακές βάσεις των τουριστικών γραφείων (42%) και των εστιατορίων (37%).

Ραγδαία μείωση των τουριστών από Ρωσία και Ουκρανία καταγράφουν οι τουριστικές επιχειρήσεις, καθώς 4 στις 5 επιχειρήσεις από όσες έχουν άποψη για το θέμα δηλώνουν ότι η μείωση είναι «Σχεδόν ολοκληρωτική» ή «Μεγάλη».

Η ανακοπή του ρεύματος Ρώσων και Ουκρανών τουριστών προς τη χώρα μας φαίνεται να επηρεάζει περίπου 3 στις 10 τουριστικές επιχειρήσεις στις περιοχές ενδιαφέροντος, καθώς το 28% δηλώνουν ότι από την εξέλιξη αυτή θα πληγούν οικονομικά «Πάρα πολύ» (6%), «Πολύ» (6%) ή «Αρκετά» (16%). Το μικρότερο ποσοστό καταγράφεται στο Νότιο Αιγαίο (19%) και το μεγαλύτερο στη Βόρεια Ελλάδα (37%), καθώς και στις επιχειρήσεις εστίασης (39%). Είναι μάλιστα χαρακτηριστικό ότι, μόλις το 5% όσων δηλώνουν ότι θα πληγούν οικονομικά σε «Πάρα πολύ», «Πολύ» ή «Αρκετά» (ή 2% στο σύνολο του δείγματος) δηλώνουν ότι θα μειώσουν/περιορίσουν τη δραστηριότητα της επιχείρησης (4%) ή ενδεχομένως και θα αναστείλουν τη λειτουργία της επιχείρησης.

Σημαντικό ποσοστό των επιχειρηματιών του τουριστικού κλάδου (33%), θεωρούν ότι η εικόνα της Ελλάδας ως τουριστικού προορισμού στους Ρώσους τουρίστες και επισκέπτες έχει επιδεινωθεί και είναι λιγότερο ελκυστική μετά την έναρξη του πολέμου στην Ουκρανία. Ωστόσο, η πλειοψηφία (40%) θεωρούν ότι έχει παραμείνει αμετάβλητη, ενώ το 16% θεωρούν ότι η εικόνα της χώρας έχει βελτιωθεί και είναι πιο ελκυστική.

Αισιοδοξία επικρατεί σχετικά με την αποκατάσταση της ροής των τουριστών από τη Ρωσία σε ενδεχόμενη λήξη του πολέμου και άρση των σχετικών περιορισμών που έχουν επιβληθεί στο πλαίσιο των κυρώσεων στη Ρωσία: 2 στους 3 (64%) αναμένουν αποκατάσταση των ροών Ρώσων τουριστών από την επόμενη κιόλας σεζόν, ενώ 1 στους 10 (9%) εμφανίζεται ακόμα πιο αισιόδοξος θεωρώντας ότι η ροή θα μπορούσε να αποκατασταθεί ακόμα και από την τρέχουσα τουριστική σεζόν, σε περίπτωση άμεσης λήξης του πολέμου. Μόλις 2 στους 10 (18%) θεωρούν ότι δεν θα υπάρξει αποκατάσταση των ροών Ρώσων τουριστών στο επίπεδο των προηγούμενων ετών, τουλάχιστον στο ορατό μέλλον.

Απόλυτη αισιοδοξία επικρατεί στις τουριστικές επιχειρήσεις σχετικά με την εξέλιξη των αφίξεων τουριστών από το εξωτερικό γενικά το φετινό καλοκαίρι σε σχέση με το 2021. Πιο συγκεκριμένα, το 47% αναμένουν μεγάλη αύξηση, το 32% αύξηση αλλά μικρή, το 13% προβλέπει στασιμότητα, ενώ μόλις το 5% αναμένουν μικρή ή μεγάλη μείωση. Η εκτίμηση για μεγάλη αύξηση είναι σαφώς μεγαλύτερη στο Νότιο Αιγαίο (62%) και σαφώς μικρότερη στη Βόρεια Ελλάδα (28%), εκεί όπου εμφανίζεται και σημαντικά μεγαλύτερο ποσοστό επιχειρήσεων που αναμένουν στασιμότητα (23%) ή πτώση (14%).

Σημαντικές αυξήσεις στο γενικό κόστος λειτουργίας τους καταγράφουν οι τουριστικές επιχειρήσεις που συμμετείχαν στην έρευνα, καθώς η πλειοψηφία δηλώνουν ότι το κόστος αυξήθηκε από 11% μέχρι 25% (30%) ή από 26% μέχρι και 50% (34%). **Η εκτιμώμενη μέση αύξηση φτάνει στο 44%.** Προκειμένου να αντιμετωπίσουν το αυξημένο κόστος λειτουργίας, οι μισές τουριστικές επιχειρήσεις (51%) αναφέρουν ότι, είτε έχουν αυξήσει ήδη, είτε προτίθενται να αυξήσουν τις τιμές των παρεχόμενων υπηρεσιών τους, ενώ περίπου 1 στις 5 (19%) αναφέρουν περιορισμό στη χρήση ηλεκτρικού ρεύματος,1 στις 12 περίπου (8%) αναφέρουν μείωση προσλήψεων προσωπικού και 1 στις 20 (5%) περιορισμό στη χρήση φυσικού αερίου. Συνολικά, 1 στις 4 επιχειρήσεις δηλώνουν ότι δεν έλαβαν ούτε σκοπεύουν να λάβουν κάποιο μέτρο για να αντιμετωπίσουν το αυξημένο κόστος λειτουργίας. Η τάση αύξησης των τιμών παρεχόμενων υπηρεσιών εμφανίζεται πιο έντονη στην εστίαση και στις λοιπές τουριστικές επιχειρήσεις (70% και 87% αντίστοιχα), ενώ ο περιορισμός χρήσης ηλεκτρικού ρεύματος καταγράφεται πιο συχνά στα ξενοδοχεία/καταλύματα (25%) και η μείωση προσωπικού στα τουριστικά γραφεία (15%). Μεταξύ όσων έχουν αυξήσει ή σκοπεύουν να αυξήσουν τις τιμές των παρεχόμενων υπηρεσιών τους, η πλειοψηφία (36%) αναφέρει μικρές (μέχρι 10%) αυξήσεις ή αυξήσεις της τάξης του 11-20% (19%), με την **εκτιμώμενη μέση αύξηση να βρίσκεται στο 12%. Η επιδότηση του κόστους ενέργειας φαίνεται να είναι το πλέον δημοφιλές μετρο στήριξης** μεταξύ των τουριστικών επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα (58%), ακολουθεί η μείωση του μη μισθολογικού κόστους (ασφαλιστικές εισφορές) με 21% και η αναστολή/ρύθμιση φορολογικών/ασφαλιστικών υποχρεώσεων (11%), ενώ μόλις το 4% δηλώνουν ότι δεν υπάρχει ανάγκη για οποιοδήποτε μέτρο στήριξης. Η επιδότηση του κόστους ενέργειας είναι σαφώς πιο σημαντική για τον ξενοδοχειακό κλάδο (67%), ενώ η αναστολή φορολογικών/ασφαλιστικών υποχρεώσεων αναφέρεται πιο έντονα από τα τουριστικά γραφεία (20%).

Ε3. ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΕΡΕΥΝΑ ΣΕ ΡΩΣΟΥΣ ΤΟΥΡΙΣΤΕΣ ΠΟΥ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΟΥΝ ΔΙΑΚΟΠΕΣ ΣΕ ΧΩΡΕΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

Η έρευνα σε Ρώσους πολίτες που ταξιδεύουν για διακοπές στο εξωτερικό, πραγματοποιήθηκε με τη μέθοδο της αυτοσυμπλήρωσης online ερωτηματολογίων, μέσω του συστήματος CAWI (Computer Assisted Web Interviewing). Για τον εντοπισμό των ερωτηθέντων χρησιμοποιήθηκαν πιστοποιημένα online panels ερωτώμενων στην Ρωσική επικράτεια. Συνολικά συμμετείχαν **407 Ρώσοι πολίτες που ταξιδεύουν στο εξωτερικό για τις διακοπές τους.**

Οι συμμετέχοντες είναι κατά κύριο λόγο μεσαίων και δυναμικών ηλικιών (36 – 55 ετών), ανώτερης και ανώτατης μόρφωσης και κυρίως μισθωτοί, ενώ περίπου το ήμισυ είναι έγγαμοι με ανήλικα παιδιά, ενώ η πλειοψηφία τους είναι μεσαίας και ανώτερης εισοδηματικής τάξης.

Η έρευνα επικεντρώθηκε αρχικά στις γενικές τάσεις σε σχέση με τις διακοπές και τον τουρισμό στο εξωτερικό. Η **ασφάλεια του προορισμού, η σχέση ποιότητας – τιμής (value for money) και το φυσικό τοπίο (ήλιος και θάλασσα)** είναι οι πιο σημαντικοί παράγοντες στη διαδικασία επιλογής προορισμού διακοπών στο εξωτερικό, σύμφωνα με τις απαντήσεις στην έρευνα. Αξίζει να σημειωθεί ότι σημαντικό ρόλο, αλλά σχετικά χαμηλά στην κατάταξη των διαφόρων παραγόντων, διαδραματίζει και η σχέση της Ρωσίας με τη χώρα του προορισμού (11ος κατά σειρά σημαντικότητας παράγοντας μεταξύ των 15 παραγόντων που αξιολογήθηκαν).

Η πλειοψηφία των Ρώσων τουριστών του εξωτερικού (πάνω από 6 στους 10) οργανώνουν τις διακοπές τους μέσω κάποιου ταξιδιωτικού γραφείου, είτε με αγορά πλήρους τουριστικού πακέτου (23%) είτε μόνο για την μετακίνηση και διαμονή τους (39%).

Η Τουρκία είναι με μεγάλη διαφορά η δημοφιλέστερη χώρα προορισμού διακοπών των ερωτηθέντων (66% την έχουν επισκεφθεί κατά το παρελθόν για διακοπές), και ακολουθούν με παρόμοια ποσοστά (μεταξύ 25 και 28%) η Γερμανία, η Ιταλία, η Ταϊλάνδη, η Ισπανία, η Ελλάδα και η Κύπρος.

Το **διαδίκτυο γενικά, οι προσωπικές εμπειρίες και οι συστάσεις φίλων και συγγενών** αποτελούν κατά σειρά τις πιο σημαντικές πηγές πληροφόρησης για την επιλογή προορισμού για τις διακοπές, σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας.

Σχετικά με την πρόθεση πραγματοποίησης διακοπών στο εξωτερικό κατά την φετινή θερινή σεζόν, περίπου 2 στους 3 απαντούν θετικά, με κορυφαία επιλογή και πάλι την Τουρκία, ενώ και η **Ελλάδα δηλώνεται πολύ ψηλά ως χώρα προορισμού**. Ωστόσο, και με δεδομένους τους περιορισμούς που ισχύουν για την προσέλευση Ρώσων τουριστών, η πρόθεση αυτή εκδηλώνεται κυρίως από τους ανήκοντες σε ανώτερα εισοδηματικά στρώματα που είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν το υψηλότερο κόστος μετακίνησης προς την Ελλάδα, μέσω τρίτων χωρών. Περίπου 1 στους 3 δηλώνουν ότι σκοπεύουν να αναβάλουν τις διακοπές τους στο εξωτερικό, λόγω του πολέμου στην Ουκρανία, ενώ το ήμισυ όσων σκοπεύουν να πραγματοποιήσουν φέτος διακοπές στο εξωτερικό έχουν αλλάξει τη χώρα προορισμού, λόγω του πολέμου στην Ουκρανία: το κύριο πλήγμα από την αλλαγή χώρας προορισμού αναμένεται να δεχτούν, με βάση τα στοιχεία της έρευνας, οι Ευρωπαϊκές χώρες της Μεσογείου (Ισπανία, Ελλάδα, Κύπρος και Ιταλία).

Η άποψη των Ρώσων τουριστών του εξωτερικού για την Ελλάδα είναι σχεδόν καθολικά θετική, καθώς περίπου 1 στους 3 ερωτηθέντες έχουν θετική άποψη έχοντας ήδη επισκεφθεί τη χώρα στο παρελθόν, ενώ περίπου 6 στους 10 έχουν θετική γνώμη και θα επιθυμούσαν να την επισκεφθούν στο μέλλον. Παράλληλα, μόλις 1 στους 5 δηλώνει ότι η γνώμη τους για την Ελλάδα έχει επιδεινωθεί, λόγω των εξελίξεων και των γεγονότων του πολέμου στην Ουκρανία, ενώ το 71% δηλώνουν ότι δεν έχει επηρεαστεί η γνώμη τους. Επιπλέον, 9 στους 10 δηλώνουν «Πολύ» (42%) ή «Αρκετά» (49%) πιθανό να επισκεφθούν στο μέλλον την Ελλάδα για διακοπές, εφόσον λήξει ο πόλεμος και καταργηθούν οι ταξιδιωτικοί περιορισμοί, ποσοστό που παραμένει υψηλό (80%) και μεταξύ όσων δηλώνουν ότι η γνώμη τους για την Ελλάδα έχει επιδεινωθεί, λόγω του πολέμου.

Ε4. ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΣΕ ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΥΣ ΦΟΡΕΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΜΕ ΤΗ ΜΕΘΟΔΟ ΤΩΝ "ΕΙΣ ΒΑΘΟΣ" ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ

Η ποιοτική έρευνα σε εκπροσώπους φορέων επιχειρηματικότητας τομέων και κλάδων που σχετίζονται με επιχειρήσεις που έχουν συναλλαγές με Ρωσία και Ουκρανία, πραγματοποιήθηκε με τη μέθοδο των εις βάθος συνεντεύξεων (in depth interviews) το διάστημα Μαΐου – Ιουνίου 2022. Στην έρευνα κλήθηκαν συνολικά να συμμετάσχουν εκπρόσωποι των εξής φορέων:

1. ΕΛΛΗΝΟΡΩΣΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ
2. ΕΛΛΗΝΟ-ΟΥΚΡΑΝΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ
3. ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΞΑΓΩΓΕΩΝ ΒΟΡ. ΕΛΛΑΔΟΣ (ΣΕΒΕ)
4. ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΞΑΓΩΓΕΩΝ (ΠΣΕ)
5. ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΕΞΑΓΩΓΗΣ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ ΦΡΟΥΤΩΝ, ΛΑΧΑΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΧΥΜΩΝ (INCOFRUIT-HELLAS)
6. ΑΓΡΟΔΙΑΤΡΟΦΙΚΗ ΣΥΜΠΡΑΞΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ "AGROMACEDONIA"
7. ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΓΟΥΝΟΠΟΙΩΝ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ "Ο ΠΡΟΦΗΤΗΣ ΗΛΙΑΣ" ΣΕΒΕ
8. ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
9. ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΞΕΝΟΔΟΧΩΝ (ΠΟΞ)
10. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
11. ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ (ΕΟΤ)
12. ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ (ΣΕΤΕ)
13. ENTERPRISE GREECE
14. ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΕΛΛΑΔΟΣ
15. ΣΥΝΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ (Σ.Ε.Τ.Κ.Ε.)
16. ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΩΝ ΓΡΑΦΕΙΩΝ
17. ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΩΜΑΤΕΙΟ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ ΕΣΤΙΑΣΗΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΩΝ ΕΣΤΙΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΗΣ (ΠΑΣΚΚΕΔΙ)
18. ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΕΝΟΙΚΙΑΣΕΩΣ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ (ΣΤΕΕΑ)

Στην πρόσκληση **ανταποκρίθηκαν συνολικά 15 φορείς** (δεν ανταποκρίθηκαν στην πρόσκληση συμμετοχής τα Ελληνο–Ουκρανικό Επιμελητήριο, ο Οργανισμός Enterprise Greece, ενώ ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (ΕΟΤ), μας παρέπεμψε στο Υπουργείο Τουρισμού.

Πραγματοποιήθηκαν συνολικά δέκα (10) εις "βάθος" συνεντεύξεις, μέσω τηλεδιάσκεψης, μία (1) τηλεφωνική εις "βάθος" συνέντευξη, ενώ δύο (2) φορείς επέλεξαν να αποστείλουν ηλεκτρονικά συμπληρωμένο τον Οδηγό συζήτησης, ένας (1) φορέας απάντησε μέσω αποστολής σχετικού Δελτίου Τύπου και ένας (1) φορέας απάντησε με την αποστολή ειδικού Υπηρεσιακού Σημειώματος.

Αναλυτικά, τα ευρήματα και τα συμπεράσματα, ανά κλάδο δραστηριότητας, παρατίθενται στη συνέχεια:

Ε4.1 ΚΛΑΔΟΣ: ΕΣΤΙΑΣΗ

ΦΟΡΕΑΣ: ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ –ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΩΝ ΕΣΤΙΑΣΗΣ & ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΗΣ (ΠΑΣΚΚΕΔΙ)

ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΣ: ΠΡΟΕΔΡΟΣ, κ. ΝΙΚΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΦΟΡΕΑ: Ο ΠΑΣΚΚΕΔΙ ιδρύθηκε τον Αύγουστο του 2004 και σήμερα έχει 40.780 εγγεγραμμένες επιχειρήσεις, καλύπτοντας όλα τα είδη της εστίασης και της διασκέδασης, όπως καφέ, beach bar, καφέ-μπαρ, clubs, εστιατόρια, ταβέρνες, ταχυφαγεία – take away και κυλικεία σχολείων. Συνολικά, ο κλάδος περιλαμβάνει περί τις 90.000 επιχειρήσεις σε όλη την Ελλάδα, μαζί με τις εποχικές επιχειρήσεις που εντοπίζονται κυρίως στον νησιωτικό χώρο και απασχολεί περί τις 400.000 άτομα (μόνιμης, πλήρους και μερικής απασχόλησης), πλέον των απασχολουμένων εποχιακά.

ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΟΝ ΚΛΑΔΟ: Μετά τη σοβαρότατη κρίση που πέρασε ο κλάδος, λόγω της πανδημίας του κορωνοϊού και των αλλεπάλληλων lock-down, η κρίση λόγω του πολέμου στην Ουκρανία δημιουργεί συνθήκες περαιτέρω πίεσης στις επιχειρήσεις, με κύρια χαρακτηριστικά τη μεγάλη άνοδο στις τιμές των πρώτων υλών και της ενέργειας. Χαρακτηριστικά αναφέρεται: «*…είναι μια σοβαρότατη κρίση η οποία έχει ένα πρώτο στοιχείο που μπορούμε να ερμηνεύσουμε. Φοβερά μεγάλη αύξηση των τιμών των πρώτων υλών που είναι μετρήσιμο. Αγοράζουμε πανάκριβα το λάδι μας, τα σπορέλαιά μας, αγοράζουμε πολύ ακριβά το κρέας μας, τα γαλακτοκομικά, έχουν αυξηθεί και οι μεταφορές, λόγω των καυσίμων και βλέπω μιαν αδιανόητα μεγάλη αύξηση και στην ενέργεια. Στην ουσία έχει κτυπηθεί από παντού η επιχειρηματικότητα, ως προς τις τιμές, αλλά υπάρχει και εάν ακόμη στοιχείο: μια ανασφάλεια, ένας φόβος γενικότερα, τόσο στο εγχώριο καταναλωτικό κοινό, όσο και στον εξωχώριο…*»

ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ ΜΕ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ: Ειδικά η εποχιακή εστίαση εξαρτάται απόλυτα από την τουριστική κίνηση. Ειδικά σε δημοφιλείς νησιωτικές περιοχές (π.χ. Κρήτη, Ρόδο, Κω κτλ.), πάνω από το 50% των επιχειρήσεων εξαρτώνται από τον εισερχόμενο από το εξωτερικό τουρισμό.

ΡΟΕΣ ΡΩΣΩΝ/ΟΥΚΡΑΝΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ: Έχουν μειωθεί δραματικά. Οι μεν Ρώσοι, λόγω του εμπάργκο στις αερομεταφορές από τη Ρωσία προς τη χώρα μας, και οι Ουκρανοί λόγω της εμπόλεμης κατάστασης στη χώρα τους. Θεωρείται ότι οι περιοχές που θα επηρεαστούν περισσότερο από τη μείωση των ροών Ρώσων/Ουκρανών τουριστών είναι η Χαλκιδική, η Κρήτη, η Κως και η Ρόδος. Μάλιστα αναφέρεται εμφατικά ότι ειδικά οι Ρώσοι τουρίστες συνηθίζουν να δαπανούν υψηλότερα ποσά σε σχέση με άλλες

εθνικότητες στις διακοπές τους: «*…Οι Ρώσοι είναι υψηλών οικονομικών δυνατοτήτων τουρίστες. Απολαμβάνουν ιδιαίτερα τις ταβέρνες μας, τους καφέδες μας, τα beach bar. Δεν είναι ο φοιτητής ή ο μέσος Ευρωπαίος που θα έρθει με ένα πρόγραμμα, μεσω Tour Operator και θα κοιτάξει φθηνά, να περάσει καλά. Για τους Ρώσους υπάρχουν η Καστοριά, τα χρυσοχοεία μας, το real estate κ.ά…*». Εκφράζεται, επίσης, φόβος και επιφύλαξη σχετικά με την αποκατάσταση των ροών τουριστών από τη Ρωσία, ακόμα και σε βάθος χρόνου, καθώς εκτιμάται ότι οι Ρώσοι θα προτιμήσουν άλλους προορισμούς φέτος και η επιδείνωση στις διμερείς σχέσεις ενδέχεται να επηρεάσει την προτίμησή τους στη χώρα μας, ως τουριστικό προορισμό μακροπρόθεσμα.

ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ: Εκτιμάται ότι οι πληθωριστικές πιέσεις επηρεάζουν αρνητικά σε δύο επίπεδα: αφενός αυξάνουν δραματικά το λειτουργικό κόστος των επιχειρήσεων του κλάδου (ενέργεια και πρώτες ύλες) και αφετέρου, η μειωμένη αγοραστική δύναμη των καταναλωτών οδηγεί σε χαμηλότερη ζήτηση για τον κλάδο. Τα παραπάνω εκτιμάται ότι οδηγούν σε μειωμένη βιωσιμότητα και περισσότερα «λουκέτα», ειδικά σε μικρές επιχειρήσεις καφέ – take away. Θεωρείται δεδομένο ότι θα υπάρξει μετακύλιση του αυξημένου κόστους λειτουργίας στις τιμές των προϊόντων και των υπηρεσιών του κλάδου.

ΜΕΤΡΑ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ: Μεταξύ των μέτρων στήριξης του κλάδου για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κρίσης αναφέρθηκαν:

- Ένταξη του κλάδου της εστίασης στο νέο ΕΣΠΑ.
- Υποστήριξη εκπαίδευσης/κατάρτισης των εργαζομένων και επιχειρηματιών του κλάδου.

ΦΟΡΕΑΣ: ΣΥΝΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ (Σ.Ε.Τ.Κ.Ε.)

ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΣ: ΠΡΟΕΔΡΟΣ, κ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΤΟΚΟΥΖΗΣ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΦΟΡΕΑ: Ο Σ.Ε.Τ.Κ.Ε. εκπροσωπεί τα μικρά ξενοδοχειακά καταλύματα σε όλη τη χώρα. Ο συνολικός τους αριθμός εκτιμάται σε 30.000 – 35.000 επιχειρήσεις που εδρεύουν κυρίως σε μικρά νησιά και γενικότερα σε αναπτυγμένες τουριστικές περιοχές. Δεν υπάρχει ακριβής αριθμός των απασχολουμένων στις παραπάνω επιχειρήσεις.

ΡΩΣΟΙ/ΟΥΚΡΑΝΟΙ ΤΟΥΡΙΣΤΕΣ: Θεωρούνται μια «καλή» αγορά. Εντοπίζονται περισσότερο σε Ρόδο, Κρήτη, Κέρκυρα και γενικά αναπτυγμένες τουριστικά περιοχές. Οι Ρώσοι προτιμούν κυρίως μεγάλα ξενοδοχεία, αλλά στα μικρά νησιά όπου το 90% των καταλυμάτων είναι μικρές μονάδες, προφανώς διέμεναν σε αυτές. Η άφιξή τους στην Ελλάδα γίνονταν κυρίως αεροπορικά. Μετά τον πόλεμο στην Ουκρανία και τη διακοπή των πτήσεων από τη Ρωσία, η ροή Ρώσων και Ουκρανών τουριστών διακόπηκε σχεδόν ολοκληρωτικά – χαρακτηριστικά *«…ούτε το 10% δεν καλύπτουν αφίξεις μέσω τρίτων χωρών, και κυρίως από Ρωσία. Από Ουκρανία σχεδόν καθόλου. Τώρα έρχονται μόνο ως μετανάστες και όχι ως τουρίστες…»*

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΙΩΣΗ ΤΗΣ ΡΟΗΣ ΡΩΣΩΝ/ΟΥΚΡΑΝΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ: Εκτιμάται ότι θα πληγούν ξενοδοχεία (μικρά και μεγάλα) που είχαν **συμβόλαια απευθείας με Ρωσία και Ουκρανία** και τα οποία πλέον χάθηκαν για φέτος, σε περιοχές όπως η Κρήτη, η Ρόδος και η Κέρκυρα. Χαρακτηριστικά: *«…Εγώ είμαι εδώ στη Ρόδο και γνωρίζω συναδέλφους οι οποίοι χάσανε συμφωνίες των 200-300 χιλ. ευρώ. Καταλαβαίνεις, κάποιος που δούλευε αποκλειστικά με Ρώσους, έχει χάσει τη σεζόν και προσπαθεί τώρα να βρει άλλη αγορά για να αναπληρώσει, αλλά δεν είναι τόσο εύκολο…».* Θεωρείται ότι δεν είναι εύκολη η αναπλήρωση αυτών των απωλειών από τις άλλες αγορές για φέτος, καθώς τα τουριστικά γραφεία έχουν ήδη κλείσει τις συμφωνίες τους και συνεπώς η μόνη διέξοδος είναι από τις κρατήσεις μέσω του διαδικτύου (π.χ. booking). Δεν υπάρχουν οργανωμένες προσπάθειες να έρθουν Ρώσοι τουρίστες μέσω τρίτων χωρών στη χώρα μας και μόνο **εύρωστοι Ρώσοι είναι σε θέση να έρθουν μέσω τρίτων χωρών λόγω κόστους.** Προβλέπεται ότι οι «πληγές» στις διμερείς σχέσεις Ελλάδας – Ρωσίας, λόγω του πολέμου στην Ουκρανία θα δυσκολέψει, τουλάχιστον για κάποια

χρόνια, την αποκατάσταση των ροών των Ρώσων τουριστών στο προ του πολέμου επίπεδο.

ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ: Θεωρείται ότι είναι πολύ δύσκολο για τον ξενοδοχειακό κλάδο (μικρού και μεγάλου μεγέθους μονάδες) να αυξήσουν τις τιμές για να αντιμετωπίσουν το αυξημένο κόστος λειτουργίας (λόγω του αυξημένου κόστους ενέργειας και πρώτων υλών, αλλά και του αυξημένου κόστους εργασίας), καθώς οι τιμές που έχουν δοθεί στα **«κλειδωμένα» συμβόλαια του 2022** είναι αυτές **μειωμένες κατά 30%** σε σχέση με τις τιμές του 2019, προκειμένου να προσελκυστούν πελάτες μετά τα lock down της διετίας. Παράλληλα, καταγράφεται σημαντικότατη έλλειψη προσωπικού: *«…η Ρόδος έχει 130.000 κρεβάτια και επομένως, οι εργαζόμενοι δεν επαρκούσαν. Είχαμε εργαζόμενους από Αλβανία, Βουλγαρία και από τη Βόρεια Ελλάδα. Η αιτία για την έλλειψη προσωπικού είναι ότι αυτοί οι εργαζόμενοι δεν μπορούσαν να ζήσουν με 400-500 ευρώ, γι' αυτό και πήγαιναν σε άλλες περιοχές 12μηνης απασχόλησης με σταθερή δουλειά και λιγότερα λεφτά. Και εδώ, οι δικοί μας εργαζόμενοι το ίδιο πάθανε. Ένας καλός εργαζόμενος δεν μπορούσε να ζήσει με 400 ευρώ και έψαξε και βρήκε κάτι άλλο και τώρα μείναμε χωρίς προσωπικό. Αλλά και αυτοί που μείνανε είναι οι περισσότεροι ανειδίκευτοι, γι' αυτό και λέω ότι η φετινή σεζόν δεν θα είναι μόνο χειρότερη για τον επιχειρηματία, ενδεχομένως να παρακαλάμε να μην έχουμε δυσφήμιση και μας κάνει κακό. Τεράστιο πρόβλημα…»*

ΜΕΤΡΑ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ: Ο κλάδος δεν έτυχε της στήριξης που έπρεπε από την Πολιτεία για δύο λόγους:

- Με βάση τις οδηγίες της Ε.Ε., τα κριτήρια για τη συμμετοχή μια επιχείρησης σε όλα τα προγράμματα στήριξης είναι τέτοια που αποκλείουν το 60-70% και πάνω των επιχειρήσεων του κλάδου που είναι καταλύματα με 6-7 δωμάτια και εποχιακή λειτουργία και συνεπώς δεν πληρούν τα κριτήρια ένταξης (όπως π.χ. μία (1) Ετήσια Μονάδα Εργασίας).
- Η βραχυχρόνια μίσθωση, που έδωσε το δικαίωμα σε ιδιώτες να γίνουν «επιχειρηματίες». Χαρακτηριστικά: *«…Ένα άλλο τεράστιο πρόβλημα είναι αυτοί που σκέφτηκαν να δημιουργήσουν τη βραχυχρόνια μίσθωση. Ένα νέο προϊόν εντελώς απαράδεκτο. Δηλαδή δώσανε το δικαίωμα σε ιδιώτες να γίνουν επιχειρηματίες με αποτέλεσμα να υπάρχει νόμιμη κάλυψη παρανομίας. Και λέω εγώ, ποιος ο λόγος να υπάρχουν τα ενοικιαζόμενα δωμάτια, όταν δίνεις το δικαίωμα στον κάθε ιδιώτη να κάνει το σπίτι του ή αυτό που νοίκιαζε με το μήνα, ξενοδοχείο χωρίς όμως να είναι*

ξενοδόχος; Δεν μπορώ να καταλάβω ποια συμφέροντα εξυπηρετούν αυτοί που πήραν αυτή την απόφαση. Έτσι, εξυπηρετούν την παρανομία και το μαύρο χρήμα...»

ΦΟΡΕΑΣ: ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΞΕΝΟΔΟΧΩΝ

ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΣ: ΠΡΟΕΔΡΟΣ, κ. ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΤΑΣΙΟΣ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΦΟΡΕΑ: Η Π.Ο.Ξ. είναι 2βάθμιο όργανο με μέλη τα πρωτοβάθμια σωματεία ανά τη χώρα. Συνολικά τα μέλη της ανέρχονται σε 52 ενώσεις, εκπροσωπώντας 6.500 επιχειρήσεις επί του συνόλου των 10.000. **Σκοπός της Π.Ο.Ξ.** είναι να διεκδικεί κατά βάση τα αιτήματα των ξενοδόχων και γενικά των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων προς την Κυβέρνηση και παράλληλα να λειτουργεί για τη διευθέτηση των εργασιακών σχέσεων με τους εργαζομένους των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων. Υπάρχει από το 2018 ενεργή κλαδική σύμβαση με τους ξενοδοχοϋπαλλήλους, ενώ η Π.Ο.Ξ είναι ο βασικός εταίρος του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (Σ.Ε.Τ.Ε.), ώστε να είναι ο Σ.Ε.Τ.Ε. κοινωνικός εταίρος. Με βάση τα στοιχεία της ΕΡΓΑΝΗ του 2019, ο συνολικός αριθμός των εργαζομένων στον κλάδο εκτιμάται σε 120.000 – 150.000, με το 30% περίπου να απασχολούνται σε μονάδες συνεχούς (12μηνης) λειτουργίας.

ΡΩΣΟΙ/ΟΥΚΡΑΝΟΙ ΤΟΥΡΙΣΤΕΣ: Πριν τον πόλεμο και την πανδημία COVID-19 οι αφίξεις στη χώρα μας από την Ουκρανία ξεπερνούσαν τις 50.000 και από τη Ρωσία τις 650.000 ετησίως. Οι Ουκρανοί έρχονταν κυρίως οδικώς στη Βόρεια Ελλάδα (Χαλκιδική, Πιερία, Θάσο) και αεροπορικώς στην Κρήτη, Ρόδο και Κέρκυρα. Οι Ρώσοι, μέχρι το 2013, διέμεναν κατά 90% σε ξενοδοχεία, λόγω της αυστηρής προϋπόθεσης καταγραφής της διαμονής για την έκδοση βίζας. Μετά τη σχετική αποδέσμευση από τον συγκεκριμένο όρο, άρχισε η διαμονή σε όλες τις κατηγορίες ξενοδοχείων και ενοικιαζόμενων δωματίων, ιδιαίτερα στη Βόρεια Ελλάδα. Μέχρι το 2013, οι Ρώσοι τουρίστες στην Ελλάδα ήταν πολύ υψηλού εισοδήματος. Ωστόσο, μετά τη μαζικοποίηση της προσέλευσης Ρώσων στην Ελλάδα, εμφανίστηκαν τουρίστες μέσου εισοδήματος με αναζήτηση χαμηλότερων τιμών, προγράμματα all inclusive κτλ.

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΙΩΣΗ ΤΗΣ ΡΟΗΣ ΡΩΣΣΩΝ/ΟΥΚΡΑΝΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ: Εκτιμάται ότι οι αφίξεις Ρώσων και Ουκρανών τουριστών φέτος θα είναι ελάχιστες και μέσω ενδιάμεσων αεροδρομίων. Ειδικά για τις αφίξεις Ρώσων τουριστών δεν εκτιμάται ότι θα υπάρξει ομαλοποίηση, ούτε το 2023. Χαρακτηριστικά: *«...κατά την άποψή μου βρισκόμαστε σε εισαγωγικά, σε **ψυχρό πόλεμο τουριστικά**. Δεν βλέπω, ούτε το 2023 αλλαγή, εγώ*

κατά την άποψή μου...». Για την Ουκρανία, εκτιμάται ότι, λόγω της στάσης της Ε.Ε. υπέρ της Ουκρανίας και με την προϋπόθεση της κατάργησης της ανάγκης έκδοσης βίζας μετά τη λήξη του πολέμου, θα υπάρξει μια νέα Ουκρανική αγορά και μπορεί η χώρα μας να προσδοκά σημαντική αύξηση των αφίξεων. Σχετικά με την εξέλιξη των ροών από Ρωσία μετά τη λήξη του πολέμου, εκτιμάται ότι υπάρχουν πολλές αβεβαιότητες που σχετίζονται με την επιδείνωση στις διμερείς σχέσεις Ελλάδας – Ρωσίας, την εξέλιξη των οικονομικών δεδομένων στη Ρωσία, αλλά και τους παραδοσιακούς οικονομικούς – εμπορικούς δεσμούς των Ρώσων με τη χώρας μας. Θεωρείται ότι η μείωση των ροών από Ρωσία/Ουκρανία θα επηρεάσει φέτος κυρίως Κρήτη, Χαλκιδική, Θάσο και Πιερία. Ωστόσο, εκτιμάται ότι οι απώλειες θα αντισταθμιστούν σε σημαντικό βαθμό από την ***αύξηση των ροών από άλλες χώρες****, κυρίως στις δημοφιλείς νησιωτικές περιοχές και λιγότερο στη Βόρεια Ελλάδα. Τέλος, η γεωπολιτική αστάθεια και η άνοδος στις τιμές των καυσίμων θεωρείται ότι θα επηρεάσει αρνητικά και τις ροές από τις Βαλκανικές χώρες (κυρίως στη Βόρεια Ελλάδα και οδικώς), καθώς έχει αυξηθεί σημαντικό το κόστος των οδικών μετακινήσεων, ενώ η αστάθεια επηρεάζει σημαντικά την πρόθεση για πραγματοποίηση διακοπών και περιορίζει τις τουριστικές δαπάνες.*

ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ: Εκτιμάται ότι το κόστος ανά διανυκτέρευση έχει αυξηθεί κατά μέσο όρο **κατά 30%.** Σε συνδυασμό με το ότι υπάρχει σημαντικό μέρος **«κλειδωμένων» συμβολαίων** (της τάξης του 65%) στα ξενοδοχεία με τιμές του 2019 (λόγω της κατακόρυφης πτώσης της ζήτησης το 2020 και το 2021), αναμένεται να υπάρξει πίεση στη ρευστότητα και την κερδοφορία των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων, παρά την αναμενόμενη αύξηση του εισερχόμενου τουρισμού. Χαρακτηριστικά: *«…συνεπώς είναι χρονιά πραγματικής ανάκαμψης για τον ελληνικό τουρισμό και επιβίωσης για το "επιχειρείν"* ***εξαιτίας του διατροφικού κόστους και όχι μόνο της ενέργειας****…».* Στο επίπεδο των μεμονωμένων κρατήσεων, αναμένεται μια αύξηση της τάξης του 10–15%, ενώ για το 2023 για τα «κλειδωμένα» συμβόλαια ο ξενοδοχειακός κλάδος διεκδικεί **αυξήσεις της τάξης του 10%.**

ΦΟΡΕΑΣ: ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΕΛΛΑΔΟΣ (ΞΕΕ)

ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΣ: ΔΙΕΥΘΥΝΤΡΙΑ ΞΕΕ, κ. ΑΓΝΗ ΧΡΗΣΤΙΔΗ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΦΟΡΕΑ: Το Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος έχει συνολικά περί τα 10.000 μέλη. Στους σκοπούς του Επιμελητηρίου περιλαμβάνονται:

- Η μελέτη, υπόδειξη και εφαρμογή κάθε μέτρου που συντελεί στην ανάπτυξη της ξενοδοχειακής βιομηχανίας της χώρας.
- Η συμβουλευτική στήριξη όλων των μελών του σε θέματα οικονομικά, νομικά και εργασιακά.
- Η εκπόνηση μελετών.
- Η παροχή στατιστικών στοιχείων του ξενοδοχειακού δυναμικού της χώρας.
- Η έκδοση ενημερωτικών δελτίων.
- Εμπεριστατωμένη πληροφόρηση του καταναλωτή των στοιχείων και των υπηρεσιών των ξενοδοχειακών μονάδων και των camping.
- Η συμμετοχή σε διεθνείς τουριστικές εκθέσεις.
- Η διοργάνωση συνεδρίων ξενοδοχειακού ενδιαφέροντος.
- Η συνεργασία του ξενοδοχειακού κλάδου με τους άλλους τομείς της Ελληνικής οικονομίας.

ΡΩΣΟΙ/ΟΥΚΡΑΝΟΙ ΤΟΥΡΙΣΤΕΣ: Η ροή Ρώσων/Ουκρανών τουριστών κορυφώθηκε **το 2013 με 1,3 εκ.** περίπου και στη συνέχεια άρχισε να φθίνει, λόγω των περιορισμών που τέθηκαν μετά τα γεγονότα στην Κριμαία το 2014. Οι Ρώσοι/Ουκρανοί τουρίστες προτιμούσαν (πριν τον πόλεμο στην Ουκρανία), ως τουριστικούς προορισμούς στη χώρα μας, τη Βόρεια Ελλάδα (και ειδικότερα την Μακεδονία), την Κρήτη, τη Ρόδο και τα Ιόνια νησιά, ενώ για τη διανομή τους προτιμούσαν καταλύματα κάθε κατηγορίας. Υπήρχε, βεβαίως, ένα ποσοστό Ρώσων με υψηλά βαλάντια που προτιμούσαν ακριβά/πολυτελή ξενοδοχεία και βίλες, αλλά ο μαζικός τουρισμός κατευθύνονταν σε φθηνότερα ξενοδοχεία και καταλύματα. Οι Ουκρανοί είχαν σημαντική ροπή προς τον θρησκευτικό τουρισμό, σε μεγαλύτερο βαθμό από τους Ρώσους.

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΙΩΣΗ ΤΗΣ ΡΟΗΣ ΡΩΣΣΩΝ/ΟΥΚΡΑΝΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ: Εκτιμάται ότι οι αφίξεις Ρώσων και Ουκρανών τουριστών φέτος θα είναι ελάχιστες και θα αφορούν κυρίως Ρώσους που έχουν κατοικίες εδώ ή είναι πολύ υψηλών εισοδηματικών κλιμακίων και έρχονται μέσω Κωνσταντινούπολης. Εκτιμάται ότι οι Ρώσοι τουρίστες θα στραφούν φέτος σε άλλους προορισμούς και κυρίως στην Τουρκία και ότι αυτή η

στροφή θα είναι δύσκολο να αναστραφεί στο μέλλον, καθώς η **Τουρκία έχει ΦΠΑ 8% και γενικότερα είναι πιο φθηνός προορισμός**. Ωστόσο, εκτιμάται ότι οι απώλειες από την απουσία Ρώσων/Ουκρανών τουριστών φέτος θα αναπληρωθούν από τις τουριστικές ροές από άλλες χώρες.

ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ: Εκτιμάται ότι το **κόστος ενέργειας για τα ξενοδοχεία έχει αυξηθεί κατά 75% περίπου**, ενώ ταυτόχρονα επισημαίνεται το μεγάλο πρόβλημα από την **έλλειψη εργατικού δυναμικού**, καθώς εκτιμάται ότι λείπουν από τον τουριστικό κλάδο περί τις **50.000 θέσεις εργασίας**. Παράλληλα, εκτιμάται ότι θα υπάρξει κάποια αύξηση στις τιμές των ξενοδοχείων, αλλά σε περιορισμένο βαθμό, λόγω των δεσμεύσεων των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων από τα **«κλειδωμένα» συμβόλαια**.

ΦΟΡΕΑΣ: ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ ΤΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ (ΙΝΣΕΤΕ)

ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΣ: ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΙΝΣΕΤΕ, κ. ΑΡΗΣ ΙΚΚΟΣ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΦΟΡΕΑ: Το ΙΝΣΕΤΕ, το Ινστιτούτο Έρευνας και Κατάρτισης του ΣΕΤΕ, είναι μη κερδοσκοπικός οργανισμός που ιδρύθηκε στις αρχές του 2013, με πρωτοβουλία του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ), σε συνεργασία με την Πανελλήνια Ομοσπονδία Ξενοδόχων–ΠΟΞ, το Σύνδεσμο των εν Ελλάδι Τουριστικών & Ταξιδιωτικών Γραφείων–ΗΑΤΤΑ και τη Συνομοσπονδία Επιχειρηματιών Τουριστικών Καταλυμάτων Ελλάδος–ΣΕΤΚΕ. **Σκοπός του ΙΝΣΕΤΕ** είναι να αντιμετωπίσει την έλλειψη συστηματικής έρευνας και πληροφόρησης για τον τουριστικό τομέα στην Ελλάδα, αφενός, και το χάσμα μεταξύ της προσφοράς και ζήτησης των ανθρώπινων πόρων του τομέα αφετέρου, ώστε να βοηθήσει τον Ελληνικό τουρισμό να βελτιώσει την ποιότητά του, να μειώσει την εποχικότητα, να αναπτύξει νέα προϊόντα και να μεγιστοποιήσει τη διείσδυσή του στην αγορά. Οι τρεις κύριοι άξονες δράσεων του ΙΝΣΕΤΕ είναι:

Α. Εκπαίδευση: Υλοποίηση δράσεων ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού και αναβάθμισης της ποιότητας των επιχειρήσεων και των δεξιοτήτων των επαγγελματιών και εργαζομένων του τουριστικού τομέα.

Β. Έρευνες: Το INSETE INTELLIGENCE με ρόλο την παρακολούθηση, τεκμηρίωση και πληροφόρηση για τον τουριστικό τομέα και την ενίσχυση της θεσμικής και επιχειρησιακής ικανότητας του ΣΕΤΕ στη διαμόρφωση προτάσεων πολιτικής.

Γ. Διεύθυνση Προγραμμάτων: Μέσα από την οποία υλοποιούνται έργα συγχρηματοδοτούμενα από την Ευρωπαϊκή Ένωση, με αντικείμενο την ενίσχυση της θεσμικής ικανότητας του ΣΕΤΕ, την υποστήριξη των επιχειρήσεων του τουρισμού και την πρόσβαση των νέων στην αγορά εργασίας (για περισσότερες πληροφορίες: insete.gr).

ΡΩΣΟΙ/ΟΥΚΡΑΝΟΙ ΤΟΥΡΙΣΤΕΣ: Ο εισερχόμενος τουρισμός από τη Ρωσία, την περίοδο 2014 –2019, βαίνει μειούμενος (-53%, από 1,3 εκατ. το 2014 σε 583 χιλ. το 2019). Κατά την πανδημική κρίση ο εισερχόμενος τουρισμός από τη Ρωσία συρρικνώθηκε περαιτέρω (-79%, από 583 χιλ. το 2019 σε 120 χιλ. το 2021). Ο εισερχόμενος τουρισμός από την Ουκρανία, την περίοδο 2014-2019, παρουσίασε αύξηση (+97% από 227 χιλ. το 2014 σε 447 χιλ. το 2019). Κατά την πανδημική κρίση ο εισερχόμενος τουρισμός από

την Ουκρανία μειώθηκε (-72%, από 447 χιλ. το 2019 σε 123 χιλ. το 2021). Οι Ρώσοι τουρίστες προτιμούσαν το Νότιο Αιγαίο, την Κρήτη, τα Ιόνια Νησιά και την Κεντρική Μακεδονία, πριν τον πόλεμο στην Ουκρανία. Επίσης, οι Ρώσοι τουρίστες προτιμούσαν τη διαμονή τους σε ξενοδοχεία 4* και 5* (στοιχεία 2017). Αντίστοιχα στοιχεία για τους Ουκρανούς τουρίστες δεν είναι διαθέσιμα.

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΙΩΣΗ ΤΗΣ ΡΟΗΣ ΡΩΣΣΩΝ/ΟΥΚΡΑΝΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ: Εκτιμάται ότι οι αφίξεις Ρώσων και Ουκρανών τουριστών φέτος θα είναι ελάχιστες και μέσω ενδιάμεσων αεροδρομίων. Ωστόσο εκτιμάται, βάσει της εμπειρίας, ότι οι ροές θα αποκατασταθούν σχετικά σύντομα μετά τη λήξη του πολέμου, εφόσον δεν υπάρξει άμεση εμπλοκή της Ελλάδας. Εξαρτάται όμως σε σημαντικό βαθμό και από τη στάση της Ρωσικής ηγεσίας που μπορεί να επηρεάσει την κοινή γνώμη της χώρας αυτής. Χαρακτηριστικά: *«…η εμπειρία δείχνει ότι όταν ένα πολεμικό ή τρομοκρατικό γεγονός παρέλθει, οι τουριστικές ροές αποκαθίστανται γρήγορα. Βέβαια δεν συζητάμε μεταξύ Ρωσίας-Ουκρανίας, αυτό είναι ένα άλλο θέμα. Η εμπειρία δείχνει ότι μακροπρόθεσμα μπορεί να επανέλθουν οι ροές στα επίπεδα που ήταν παλιά, από τη στιγμή βέβαια που δεν υπάρχει άμεση εμπλοκή της Ελλάδας… καταλαβαίνω ότι η Ρωσική κοινωνία έχει μεγάλη εκτίμηση στην ηγεσία τους και την ακολουθεί και άρα, τώρα φαντάζομαι, αν βγει αύριο ο Πούτιν ή κάποιος από την Κυβέρνηση και πει μην πάτε στην Ελλάδα, θα μετρήσει…».* Γενικότερα εκτιμάται ότι οι απώλειες από την πτώση των τουριστικών ροών από Ρωσία/Ουκρανία, είναι δυνατό να αναπληρωθούν από εισροές από άλλες χώρες, καθώς όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά *«…ένα από τα μεγάλα πλεονεκτήματα του εισερχόμενου τουρισμού στην Ελλάδα, είναι ότι έχει* ***πολύ μεγάλη πελατειακή βάση****. Άρα, αν για κάποιο λόγο μειωθούν οι εισροές από μία χώρα, βρίσκει ο κλάδος τον τρόπο να αντλήσει πελάτες από άλλες χώρες…».* Εκτιμάται ότι από τη μείωση των ροών Ρώσων τουριστών προς την Ελλάδα, μεγάλος κερδισμένος θα είναι η Τουρκία. Θεωρείται ότι η εισροή Ρώσων τουριστών,, μέσω τρίτων χωρών θα είναι περιορισμένη, λόγω του αυξημένου κόστους, αλλά και της σχετικής ταλαιπωρίας που αυτό συνεπάγεται. Χαρακτηριστικά: *«…αν αυτός (σ.σ. ο Ρώσος τουρίστας) έχει την εναλλακτική να πάει Τουρκία ή Μαύρη Θάλασσα ή ίσως και προς Ασία μεριά (καταλαβαίνω ότι ταξιδεύουν και προς Ασία), γιατί να πληρώσει παραπάνω και να ταλαιπωρηθεί παραπάνω; Θα πρέπει να έχει πολύ ειδικό λόγο, όπως π.χ. να πάει σε ένα πολύ ωραίο ξενοδοχείο που του αρέσει πολύ και δεν το βρίσκει αλλού ή, όπως είπατε, έχει ένα σπίτι στην Ελλάδα και θέλει να το επισκέπτεται…»*

ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ: Εκτιμάται ότι το κόστος των τουριστικών επιχειρήσεων έχει αυξηθεί για δύο κυρίως λόγους: αφενός το ενεργειακό κόστος και γενικότερα ο πληθωρισμός και αφετέρου, το κόστος εργασίας που έχει διεθνώς αυξηθεί, λόγω της **έλλειψης εργατικού δυναμικού** για την κάλυψη των αναγκών. Επίσης, εκτιμάται ότι – σε πολλές περιπτώσεις – δεν είναι δυνατή φέτος η αύξηση των τιμών των ξενοδοχείων, λόγω των **«κλειδωμένων» συμβολαίων** με τιμές από προηγούμενα έτη. Στις περιπτώσεις αυτές, οι όποιες αυξήσεις θα επιδιωχθούν από την επόμενη χρονιά.

ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΡΟΩΝ ΣΤΟ ΜΕΛΛΟΝ: Εκτιμάται ότι φέτος η χρονιά θα εξελιχθεί πολύ καλά καθώς *«…ο κόσμος για 2 χρόνια είναι κλεισμένος μέσα στο σπίτι του και θέλει να βγει και γιατί έχει μαζέψει αποταμιεύσεις…»,* αλλά για την **επόμενη χρονιά η κατάσταση θα είναι αρκετά πιο δύσκολη** καθώς *«…του χρόνου που θα έχουνε ξεσκάσει (σ.σ. οι ξένοι τουρίστες) και με μειωμένες καταθέσεις, αλλά και αυξημένους λογαριασμούς θέρμανσης και ενέργειας από το χειμώνα, θα είναι πιο μαζεμένοι στην τουριστική τους δαπάνη, ενώ παράλληλα οι τιμές θα έχουν αυξηθεί…».*

ΦΟΡΕΑΣ: ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΕΝΟΙΚΙΑΣΕΩΣ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ (ΣΤΕΕΑ)

ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΣ: ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ ΣΤΕΕΑ, ΔΙΕΥΘΥΝΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ AVIS, κ. ΑΝΔΡΕΑΣ ΤΑΠΡΑΝΤΖΗΣ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΦΟΡΕΑ: Ο ΣΤΕΕΑ είναι μέλος του ΣΕΤΕ (Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων). Στον κλάδο συμμετέχουν, εκτός από εταιρείες ενοικιάσεως αυτοκινήτων, και εταιρείες leasing. Οι 5-6 μεγαλύτερες εταιρείες έχουν το 60-70% της αγοράς, ενώ το κομμάτι της ενοικίασης αυτοκινήτων αφορά στο 30% των εσόδων του κλάδου. Οι περισσότερες εταιρίες του κλάδου έχουν τοπική παρουσία, οι εταιρείες πανελλαδικής εμβέλειας δεν είναι περισσότερες από δέκα (10). Το σύνολο των μελών του Συνδέσμου είναι περί τις 2.000 επιχειρήσεις, κυρίως μικρού μεγέθους. Συνολικά εκτιμάται ότι το σύνολο των επιχειρήσεων ενοικίασης αυτοκινήτων στη χώρα μας είναι **3.500**, κατά κανόνα τοπικές επιχειρήσεις, οικογενειακού χαρακτήρα, με 5 – 10 αυτοκίνητα το πολύ. Ο συνολικός αριθμός του στόλου των ενοικιαζόμενων αυτοκινήτων στην Ελλάδα (εκτός του leasing) εκτιμάται σε *70 – 80.000*.

ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΟΝ ΚΛΑΔΟ: Από τις 3.500 επιχειρήσεις του κλάδου, οι 3.450 λειτουργούν εποχιακά (Ιούνιο – Σεπτέμβριο) και στη συνέχεια κλείνουν, σε αντίθεση με τις πανελλαδικής εμβέλειας επιχειρήσεις, όπως προαναφέρθηκε. Υπάρχουν δύο ειδών ταξίδια που επηρεάζουν τον κλάδο: το **business travel** και το **leisure travel** το οποίο είναι εποχικό. Λόγω της πανδημίας COVID-19, το business travel σημείωσε κατακόρυφη πτώση μετά το 2020 και παραμένει προβληματικό, καθώς εκτιμάται ότι θα χρειαστούν 2 – 3 χρόνια για να ανακάμψει στο επίπεδο του 2019. Σχετικά με το leisure travel, υπήρχε εκρηκτική άνοδος φέτος στην αρχή της χρονιάς (πριν ξεσπάσει ο πόλεμος), αλλά με το ξέσπασμα του πολέμου υπήρξε μια επιβράδυνση που κράτησε περί τις 1-2 εβδομάδες. Δεν υπάρχει, ωστόσο, εκτίμηση ότι ο πόλεμος θα επηρεάσει το τουριστικό ρεύμα στη χώρα φέτος με εξαίρεση τις εμπλεκόμενες χώρες και τις γύρω από αυτές περιοχές.

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΙΩΣΗ ΤΗΣ ΡΟΗΣ ΡΩΣΣΩΝ/ΟΥΚΡΑΝΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ: Εκτιμάται ότι οι ροές Ρώσων και Ουκρανών τουριστών φέτος θα είναι εξαιρετικά περιορισμένος. Ωστόσο, φαίνεται ότι οι όποιες απώλειες (κατά κανόνα στη Βόρεια Ελλάδα και την Κρήτη) θα αναπληρωθούν από αφίξεις από άλλες χώρες.

ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ: Η αύξηση του **κόστους καυσίμων δεν φαίνεται να επηρεάζει μέχρι στιγμής** τις ενοικιάσεις αυτοκινήτων, όσο των ενοικιαζόμενων σκαφών. Χαρακτηριστικά: *«…μέχρι στιγμής δε φαίνεται να επηρεάζεται. Η χρήση των ενοικιαζόμενων αυτοκινήτων είναι περιορισμένη, δλδ κάποιος πάει σε ένα νησί, νοικιάζει ένα αυτοκίνητο και γεμίζει το ντεπόζιτο 2-3 φορές. Θα καταλάβει ότι είναι ακριβό, αλλά δεν θα τον προβληματίσει. Σε αντίθεση με τα σκάφη, όπου εκεί φαίνεται η αύξηση του πετρελαίου…»*. Επίσης, θεωρείται ότι η αύξηση του ενεργειακού κόστους επηρεάζει κυρίως τις επιχειρήσεις και όχι τους ενοικιαστές αυτοκινήτων, αλλά η συμμετοχή του στο συνολικό κόστος των επιχειρήσεων του κλάδου είναι χαμηλή. Μεγαλύτερος προβληματισμός καταγράφεται για το αυξημένο κόστος εργασίας και το αυξημένο κόστος αγοράς των αυτοκινήτων, το οποίο αναμένεται να μετακυλιστεί στις τιμές προς τον πελάτη.

ΜΕΤΡΑ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ: Γενικά εκτιμάται ότι τα μέχρι στιγμής μέτρα στήριξης από την Πολιτεία ήταν επαρκή, ειδικά το μέτρο στήριξης της μισθοδοσίας, όπως και το μέτρο της χρηματοδότησης των επιχειρήσεων με χαμηλό κόστος. Γενικότερα όμως εκτιμάται ότι πρέπει να εξυγιανθεί ο κλάδος και να θεσπιστεί σαφές νομικό πλαίσιο για τη λειτουργία των επιχειρήσεων που θα εξασφαλίζει **συνθήκες υγιούς ανταγωνισμού** και θα προστατεύει το τουριστικό προϊόν της χώρας. Χαρακτηριστικά: *«…υπάρχουν εταιρείες που νοικιάζουν αυτοκίνητα 2ετίας και άλλες 10ετίας, οπότε πλήττεται το τουριστικό προϊόν της χώρας. Η κυβέρνηση θα μπορούσε να θεσπίσει πλαίσιο σχετικά με την αυξημένη φοροδιαφυγή, καθώς πολλές εταιρείες δεν κόβουν αποδείξεις…»*

ΦΟΡΕΑΣ: ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΥΝΔΕΣΜΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ & ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΩΝ ΓΡΑΦΕΙΩΝ (FedHATTA)– ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ & ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΩΝ ΓΡΑΦΕΙΩΝ (HATTA)

ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΙ: 1) ΠΡΟΕΔΡΟΣ FedHATTA, κ. ΛΥΣΣΑΝΔΡΟΣ ΤΣΙΛΙΔΗΣ 2) ΠΡΟΕΔΡΟΣ HATTA, κ. Νικόλαος Κελαϊδίτης

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΦΟΡΕΑ: Η Ομοσπονδία FED HATTA είναι δευτεροβάθμιο όργανο όλων των πρωτοβάθμιων συνδέσμων στην Ελλάδα. Απαρτίζεται από τον HATTA, την ULTTSA (Λέσβος), την ATAD (Δωδεκάνησος), την ASSTA (Σάμος), την RATTA (Ρέθυμνο), τον WCTAA (Δυτική Κρήτη), την Ένωση Τουριστικών Επιχειρήσεων Σύρου, τον Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων Υπαίθριων Δραστηριοτήτων Αναψυχής, τον AOCTA (Κέρκυρα), την Ε.Τ.Γ.Μ-Θ (Θεσσαλονίκη), την ΕΝΩΣΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΛΕΩΦΟΡΕΙΩΝ ΑΤΤΙΚΗΣ, τον Σύνδεσμο Ιδιοκτητών Τουριστικών Λεωφορείων Κρήτης, τον HAPCO –Σύνδεσμο Ελλήνων Επαγγελματιών Οργανωτών Συνεδρίων κ.ά. Βασικές δραστηριότητες της FED HATTA είναι:

- Η εκπαίδευση των μελών μας (ο HATTA διαθέτει διαχειριστική επάρκεια).
- Συμμετοχή στην πανευρωπαϊκή ένωση EKTA, όπου συμμετέχει ο εθνικός σύνδεσμος κάθε χώρας (27 χώρες-μέλη συν Μαρόκο, Ισραήλ και Μαλαισία).
- Συνεργασία με την IATA.
- Συμμετοχή σε Ευρωπαϊκά συγχρηματοδούμενα προγράμματα.
- Συλλογικές συμβάσεις με εργαζομένους γραφείων ταξιδίων και ξεναγούς κτλ.

Τα γραφεία ταξιδιών δεν εγγράφονται υποχρεωτικά σε κάποιο όργανο. Στη Ελλάδα λειτουργούν περί τα **4.000 γραφεία ταξιδιών** με διαφορετικό αντικείμενο δραστηριότητας. Ο αριθμός των εργαζομένων του κλάδου εκτιμάται στις **12.000** (12μηνης απασχόλησης), ενώ ο αριθμός των εποχιακά απασχολούμενων εργαζομένων εκτιμάται σε **30.000 – 40.000 άτομα**.

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΙΩΣΗ ΤΗΣ ΡΟΗΣ ΡΩΣΣΩΝ/ΟΥΚΡΑΝΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ: Εκτιμάται ότι οι ροές Ρώσων και Ουκρανών τουριστών φέτος θα είναι σχεδόν μηδενικές. Μακροπρόθεσμα, εκτιμάται ότι η ομαλοποίηση της ροής τουριστών από Ρωσία και Ουκρανία θα χρειαστεί περίπου 2 χρόνια, εφόσον βέβαια τερματιστεί η εμπόλεμη κατάσταση και αρθούν οι ισχύουσες κυρώσεις και οι περιορισμοί. Ειδικά τα γραφεία που δούλευαν με Ρωσία, Ουκρανία και γενικά τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης (ένας κύκλος περί των 30 γραφείων), είχαν υψηλή ειδίκευση και εμπειρία στις αγορές αυτές και μονο-

πωλούσαν την αγορά αυτή. Σήμερα βρίσκονται στο μηδέν. Χαρακτηριστικά: *«…αυτά τα **γραφεία τώρα είναι στην εντατική και δεν υπάρχει και οξυγόνο** για να αναπνεύσουνε…»*. Το κύριο πλήγμα από τη μείωση των Ρώσων τουριστών δέχεται η Κρήτη (50%) και το υπόλοιπο 50% μοιράζεται στο Νότιο Αιγαίο (Ρόδο, Κω και μικρότερα νησιά), στη Χαλκιδική και στα Ιόνια Νησιά.

ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ: Η αύξηση του κόστους ενέργειας και ο πληθωρισμός έχει επιβαρύνει τη λειτουργία των επιχειρήσεων του κλάδου. Ωστόσο, το σημαντικότερο πρόβλημα είναι η επιβάρυνση του κόστους των ακτοπλοϊκών και αεροπορικών εισιτηρίων που επιβαρύνει τους πελάτες των τουριστικών γραφείων και δημιουργεί πίεση στη ζήτηση των υπηρεσιών τους.

ΜΕΤΡΑ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ: Γενικά εκτιμάται ότι τα μέχρι στιγμής μέτρα στήριξης από την Πολιτεία ήταν ανεπαρκή και ο κλάδος δεν στηρίχθηκε με σωστό τρόπο, καθώς υπήρξαν πολλές αδικίες στα μέτρα στήριξης από την πανδημία COVID-19 (επιστρεπτέες προκαταβολές, αναστολές εργασίας, πρόγραμμα «Συνεργασία» κτλ.). Ειδικά για τα γραφεία που πλήττονται από τη διακοπή της ροής Ρώσων/Ουκρανών τουριστών (όπως προαναφέρθηκε), προτείνεται μια δέσμη τριών μέτρων στήριξης:

- Παράταση όλων των ρυθμίσεων για φορολογικές/ασφαλιστικές οφειλές (να μετατεθεί η πληρωμή των δόσεων).
- Απαλλαγή από την προκαταβολή φορολογίας εισοδήματος, καθώς δεν έχουν αυτή τη στιγμή επιχειρηματική δραστηριότητα.
- Ρύθμιση θεμάτων, όπως τα χρήματα και οι επιταγές που έχουν δοθεί σε ξενοδοχεία για κρατήσεις που όμως δεν θα πραγματοποιηθούν .

Διατυπώνεται η επιφύλαξη για το κατά πόσο θα κατευθυνθεί στον κλάδο το μέρος των χρημάτων που του αναλογεί από την ενδεχόμενη εκταμίευση Ευρωπαϊκών πόρων για την αποζημίωση κλάδων που έχουν πληγεί από τους περιορισμούς και τα μέτρα που έχουν ληφθεί από την Ε.Ε. εις βάρος της Ρωσίας, λόγω του πολέμου στην Ουκρανία.

ΦΟΡΕΑΣ: ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΓΟΥΝΟΠΟΙΩΝ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ – ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΓΟΥΝΑΣ

ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΣ: ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΓΟΥΝΟΠΟΙΩΝ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ & ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΓΟΥΝΑΣ, κ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΤΣΟΥΚΑΣ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΦΟΡΕΑ: Η Ελληνική Ομοσπονδία Γούνας εκπροσωπεί όλους τους γουνοποιούς στην Ελλάδα, όλους τους κλάδους του πρωτογενούς τομέα, την μεταποίηση, το εμπόριο και τα καταστήματα λιανικής πώλησης, κάθετα. Ειδικά για την μεταποίηση ο κλάδος είναι συγκεντρωμένος στην **Καστοριά και το Βόιο**, όπου λειτουργεί και ο Σύνδεσμος Γουνοποιών Καστοριάς «Ο Προφήτης Ηλίας», με συνολικά **1.300 μέλη** περίπου.

ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΟΝ ΚΛΑΔΟ: Ο κλάδος είναι **100% εξαγωγικός, με το 95% να κατευθύνεται στην αγορά της Ρωσίας** και το υπόλοιπο 5% που κατευθύνεται σε άλλες χώρες, στην ουσία κατευθύνεται στη Ρωσία μέσω μεταπωλητών (τριγωνικές πωλήσεις). Το 80% των επιχειρήσεων του κλάδου είναι ατομικές επιχειρήσεις (οικοτεχνικής μορφής) και το υπόλοιπο 20% είναι Ανώνυμες Εταιρείες. Ο κλάδος απασχολούσε πριν τον πόλεμο συνολικά **2.025 εγγεγραμμένους (ασφαλισμένους)** εργαζόμενους, όλοι στην Καστοριά και στο Βόιο.

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ ΣΤΗΝ ΟΥΚΡΑΝΙΑ: Αναφέρεται ότι τα προβλήματα για την κλάδο **ξεκίνησαν από το 2014 με την καθιέρωση του εμπάργκο** στις εξαγωγές προς τη Ρωσία. Εκτιμάται ότι από το 70-75% που απασχολούνταν στον κλάδο στον Νομό Καστοριάς πριν το 2014, σήμερα βρισκόμαστε στο 35%. Οι εξαγωγές της μεταποίησης του κλάδου μειώθηκαν, από περίπου 300 εκ Ευρώ το 2014 στα 150 εκ Ευρώ το 2019. Αυτή τη στιγμή ο **κλάδος βρίσκεται σε αναστολή**. Χαρακτηριστικά: *«…κοιτάξτε. Ο κλάδος της γουνοποιίας απλά δεν έχει αντικείμενο. Μας έχουν απαγορεύσει τις εξαγωγές, τη λιανική πώληση με αποτέλεσμα, αυτή τη στιγμή,* ***2.000 και πάνω εργάτες να είναι άνεργοι και 1.300 επιχειρήσεις είναι κλειστές..****»*. Υπάρχει stock χιλιάδων τεμαχίων που δεν θα αξιοποιηθούν. Επειδή ο κλάδος δούλευε αποκλειστικά με τη Ρωσική αγορά και οι Ρωσίδες πελάτισσες έχουν συγκεκριμένο σωματότυπο, δεν είναι δυνατή η διοχέτευση του stock σε άλλες αγορές π.χ. Κίνα όπου ο σωματότυπος των γυναικών είναι διαφορετικός. Αναφέρονται προσπάθειες για το άνοιγμα του κλάδου σε νέες αγορές (κυρίως της Ασίας, όπως η Κίνα και η Νότια Κορέα), αλλά **απαιτείται χρόνος και τα μεγέθη δεν είναι αντίστοιχα.** Σημαντικό μέρος του Ρωσικού πελατολογίου έχει ήδη στραφεί στην Τουρκία και εκφράζεται ο φόβος ότι ακόμα κι αν αρθούν οι

κυρώσεις και ανοίξει η αγορά, ένα σημαντικό μέρος του πελατολογίου δεν θα επιστρέψει. Παράλληλα, ο κλάδος επιβαρύνεται με τα αυξημένα κόστη ενέργειας και πρώτων υλών, αλλά και με τα κόστη διατήρησης του ζωικού κεφαλαίου που μένει ανεκμετάλλευτο επί τρία σχεδόν έτη. Χαρακτηριστική πρόβλεψη: *«…σε σχέση με τη βιωσιμότητα των επιχειρήσεων… Μια πολύ αισιόδοξη πρόβλεψη που θα έκανα, θα έλεγα μέχρι τέλος Ιουλίου…»*

ΜΕΤΡΑ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ: Γενικά εκτιμάται ότι τα μέχρι στιγμής μέτρα στήριξης από την Πολιτεία ήταν ανεπαρκή και ο κλάδος βρίσκεται στο όριο της επιβίωσης. Μεταξύ των μέτρων που πρέπει να υιοθετηθούν για την ανακούφιση του κλάδου αναφέρθηκαν:

- Άρση των κυρώσεων και της απαγόρευσης πώλησης των προϊόντων στη Ρωσική αγορά. Χαρακτηριστικά: *«…το βασικό είναι να πάρουν τις κυρώσεις πίσω. Και να σταματήσει ο πόλεμος, εάν δεν μπορώ να εξάγω, τι νόημα έχει που σταμάτησε;… Εμείς καταρχάς το έχουμε ξεκαθαρίσει με όλους τους τρόπους. Δεν θέλουμε επιδόματα. Θέλουμε δουλειά. Να μας αφήσουν να δουλέψουμε, τίποτε άλλο. Άρα θα πρέπει να άρουν αυτά τα μέτρα…»*
- Αναστολή διάρκειας τεσσάρων μηνών για τους εργάτες στον κλάδο της γουνοποιίας.
- Αποζημίωση των επιχειρήσεων του κλάδου με βάση τον κύκλο εργασιών τους το 2019 (προ της πανδημίας του κορονοϊού). Χαρακτηριστικά αναφέρθηκε: *«..έχει βγει απόφαση από την ΕΕ που αποζημιώνει. Δεν έχουν πει όμως με βάση ποια χρονιά. Αποζημιώνει με βάση τον τζίρο το 15%. Δηλαδή εάν με αποζημιώσουν με βάση τον τζίρο του 2019 θα πάρω 300 χιλ. ευρώ. Εάν με αποζημιώσουν με βάση το 2021, που είχα κορωνοϊό, και ο τζίρος μου ήτανε 200 χιλ. ευρώ, θα πάρω 30 χιλ. αποζημίωση. Όταν εγώ έχω ασφαλισμένους 52 εργαζόμενους. Όταν ο τελευταίος λογαριασμός στο ρεύμα ήταν 5.800 ευρώ…»*

ΦΟΡΕΑΣ: ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΕΞΑΓΩΓΗΣ, ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ ΦΡΟΥΤΩΝ-ΛΑΧΑΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΧΥΜΩΝ –Incofruit-Hellas
Ο φορέας συμμετείχε στην έρευνα μέσω **αποστολής Δελτίου Τύπου** με πληροφοριακό υλικό, μέρος του οποίου που αφορά στο θέμα της έρευνας παρατίθεται στη συνέχεια:

«Δελτίο Τύπου» 9/5/2022
Αριθμ. Πρωτ./Σελ. 1
Αθήνα 9/5 2022

Το κόστος παραγωγής και εμπορίου διακίνησης φρούτων και λαχανικών (ηλεκτρικό ρεύμα, πετρέλαιο, λιπάσματα, φυτοπροστατευτικά, ξύλο, χαρτόνι ή πλαστικά για συσκευασίες) έχει εκτοξευθεί τον τελευταίο χρόνο. Επιπλέον, ο πόλεμος στην Ουκρανία έχει επιδεινώσει τις αυξήσεις του κόστους και έχει ήδη δημιουργήσει μια κατάσταση υπερπροσφοράς με πτώση των τιμών στην κατανάλωση της ΕΕ. Δυστυχώς, παρατηρείται τους τελευταίους μήνες **φυγή αλλοδαπών εργατών γης**, στα θερμοκήπια και γενικότερα στη γεωργία, με κίνδυνο να μείνουν αφύτευτα και ακαλλιέργητα τα θερμοκήπια και άλλα οπωροκηπευτικά.

Ο τομέας πάσχει από σοβαρό πρόβλημα ανταγωνιστικότητας επειδή δεν είναι δυνατή η μεταφορά μέρους της αύξησης στις τιμές, στην ΕΕ. Οι καταναλωτές μειώνουν την αγορά νωπών οπωροκηπευτικών, υπέρ των προϊόντων μαζικής κατανάλωσης. Οι ροές των εξαγωγών μας (βάσει προσωρινών στοιχείων από την έναρξη του πολέμου στις 24/2/2022-6/5/2022) παρουσιάζουν σημαντική μείωση, έναντι της αντίστοιχης περσινής, της τάξης του -12,4% (πορτοκάλια - 37,1%, μανταρίνια -36,1%, μήλα -7,8%, τομάτες -22,8%, ενώ θετικό πρόσημο είχαν οι φράουλες +22,5% και ακτινίδια +31,0%. Με βάση τον ΔΤΚ μηνός Μαρτίου 2022, η αύξηση στα φρούτα ήταν+7,8% και στα λαχανικά +13,6%, ποσοστά πολύ μικρά για να καλύψουν το κόστος που έχει υπερβαίνουσα αύξηση στο 35%.

Βεβαίως, προς **Ουκρανία και Λευκορωσία καμία δραστηριότητα δεν παρατηρείται** στη δε Ρωσία **δεν εξάγουμε απευθείας επειδή έχει επιβληθεί εμπάργκο στις εισαγωγές κοινοτικών φρούτων και λαχανικών, αλλά και άλλων τροφίμων, από τον Αύγουστο του 2014.**

Οι εξαγωγές μας, νωπών φρούτων και λαχανικών (την τελευταία τριετία κατά μέσο όρο προς Ουκρανία και Λευκορωσία και εμμέσως προς Ρωσία)ανέρχονται κατ΄εκτίμηση **σε 115-120 χιλ. τόνους** και οι εξαγόμενοι χυμοί και κομπόστες, σε πρώτη ύλη καρπού, **σε 40 χιλ. τόνους.** Ήτοι συνολικά **155-160 χιλ. τόνοι οπωροκηπευτικών** εκτιμώμενης αξίας **160-200 εκατ. ευρώ.** Αντίστοιχα, ανησυχητική εξέλιξη υπήρξε στις εισαγωγές νωπών φρούτων και λαχανικών οι οποίες, το ανασκοπούμενο 1ο 3μηνο 2022, εμφανίζουν αύξηση +11,5% σε όγκο και αξία +26,8%, ανατρέποντας τις τάσεις των δύο προηγούμενων ετών, συμβάλλοντας συγχρόνως στην **αύξηση του ελλείμματος του Ισοζυγίου.**

Εκτιμάται ότι, αν δεν ληφθούν έγκαιρα μέτρα, τόσο από την ΕΕ, όσο και από την Ελληνική Πολιτεία, είναι υπαρκτός ο κίνδυνος να **εγκαταλειφθούν καλλιέργειες** και να υποκατασταθεί η τροφοδοσία της εφοδιαστικής αλυσίδας από εισαγόμενα προϊόντα τρίτων χωρών χαμηλού κόστους οι οποίες δεν τηρούν τις απαιτήσεις που ζητούνται από τους ευρωπαίους παραγωγούς (φυτουγειονομικά, κοινωνικά, πρότυπα ποιότητας κ.ά.).

Με βάση αυτά τα δεδομένα και τις προοπτικές που προδιαγράφονται, προτείναμε μέτρα για την αντιμετώπιση των διαταραχών στις αγορές, μετά τη Ρωσική εισβολή στην Ουκρανία, ήτοι:

1. **Δημιουργία ενιαίου Ταμείου** (κατά το πρότυπο του Ενιαίου Ταμείου Ενέργειας) που θα παρέχει στήριξη στους ευρωπαίους παραγωγούς γεωργικών προϊόντων και τις επιχειρήσεις απέναντι στις αυξήσεις κόστους (εισροών), λόγω του κόστους των λιπασμάτων, φυτοφαρμάκων και ζωοτροφών, αλλά και τυποποίησης-συσκευασίας, υλικών συσκευασίας, μεταποίησης και μεταφορικών κόστος που θα είναι μικρότερο των τιμών πώλησης που θα διαμορφωθούν από την υπερπροσφορά και την υποκατανάλωση και χρειάζεται ελάφρυνσή του για να μπορεί να προσαρμοσθεί στις διαμορφωμένες τιμές λιανικής πώλησης.
2. Παράλληλη **ενεργοποίηση των προβλεπόμενων πολιτικών της ΚΟΑ οπωροκηπευτικών** για αντιμετώπιση των κρίσεων στην αγορά για την αποσυμφόρηση της προσφοράς στη λιανική πώληση των νωπών οπωροκηπευτικών
3. **Επανεξέταση του καθεστώτος εισαγωγών** με εντατικοποίηση των ελέγχων από τρίτες χώρες, στην ΕΕ.

4. Η Ελληνική Πολιτεία να **λύσει άμεσα το πρόβλημα με τους αλλοδαπούς εργάτες γης,** καθότι η πρόσφατη νομοθετική ρύθμιση είναι αναποτελεσματική (δεν εισακούσθηκαν σχετικές προτάσεις μας) και ο **κίνδυνος μη καλλιέργειας μεγάλων εκτάσεων γης** σε όλη τη χώρα είναι υπαρκτός.

Επιβάλλεται η μελέτη των προοπτικών στις καταναλωτικές αγορές και των διαμορφούμενων τάσεων για τη χάραξη προγραμμάτων αναδιάρθρωσης των καλλιεργούμενων οπωροκηπευτικών με έμφαση στα παραδοσιακά. Απαιτείται χάραξη ζωνών καλλιέργειάς τους (κατά είδος), εμπλουτισμός τους με νέες ποικιλίες και επέκταση (ημερολογιακά) της συγκομιδής, μεταποίησης και εμπορίας. Αρμόδιο όργανο είναι το Συμβούλιο Αγροτικής Ανάπτυξης που χρειάζεται ανασύσταση, με συμμετοχή, στο κεντρικό Συμβούλιο, αντιπροσώπευσης των θεσμικών φορέων παραγωγής και εμπορίας. Το ίδιο Συμβούλιο θα πρέπει να επιληφθεί και των βιολογικών προϊόντων.»

ΦΟΡΕΑΣ: ΑΓΡΟΔΙΑΤΡΟΦΙΚΗ ΣΥΜΠΡΑΞΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ "AGROMACEDONIA".

ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΣ: ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ, κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΙΛΤΙΔΗΣ.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΦΟΡΕΑ: Η Αγροδιατροφική Σύμπραξη Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας με την επωνυμία "AGROMACEDONIA" είναι αστική εταιρεία μη κερδοσκοπική και συνεστήθη από 19 φορείς με πρωτοβουλία της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας, η οποία συμμετέχει με ισχυρό ποσοστό (47%). Επίσης, συμμετέχουν 6 Δήμοι (Λαγκαδά, Παιονίας, Θερμαϊκού, Δέλτα, Κιλκίς, Ωραιοκάστρου) της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας, το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, η Αμερικάνικη Γεωργική Σχολή, ο Σύνδεσμος Βιομηχανιών Βορείου Ελλάδος, τα Επιμελητήρια των Νομών Χαλκιδικής και Σερρών, η Ένωση Γεωργικών Συνεταιρισμών Θεσσαλονίκης, ο Σύνδεσμος Εξαγωγέων, η Ένωση Οινοπαραγωγών του Αμπελώνα της Βορείου Ελλάδος, η Ένωση Ξενοδόχων Χαλκιδικής, η Gaia Επιχειρείν, ο Σύνδεσμος Εμπόρων Κεντρικής Λαχαναγοράς. Η "AGROMACEDONIA" διαπραγματεύεται τα τρία επίπεδα στον αγροδιατροφικό τομέα: την πρωτογενή παραγωγή, την μεταποίηση και την προβολή/προώθηση, συνδυαζόμενα με τον πολιτισμό, τον τουρισμό και την εν γένει γαστρονομία μας.

ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΟΝ ΑΓΡΟΔΙΑΤΡΟΦΙΚΟ ΤΟΜΕΑ ΣΤΗΝ ΠΚΜ: Εκτιμάται ότι η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονία είναι η **ναυαρχίδα της χώρας στον πρωτογενή τομέα**, καθώς άνω του 25% της πρωτογενούς παραγωγής βρίσκεται στην ΠΚΜ.

ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ/ΕΞΑΓΩΓΕΣ ΑΠΟ/ΠΡΟΣ ΡΩΣΙΑ/ΟΥΚΡΑΝΙΑ: Αναφέρεται ότι ο Βορειοελλαδικός χώρος είχε ανέκαθεν εμπορικές σχέσεις με την Ρωσική Ομοσπονδία, ειδικότερα στον τομέα της οινοποιίας, της τυροκομίας και των νωπών φρούτων. Την κορύφωση των εμπορικών σχέσεων το 2009 με την υπογραφή συμφωνία για την εξαγωγή προϊόντων προς τη Ρωσική Ομοσπονδία ύψους 300 εκ Ευρώ, ακολούθησε η σταδιακή πτώση, ιδιαίτερα μετά την επιβολή εμπάργκο σε εξαγωγές προϊόντων από την Ε.Ε. το 2014. Αναζητήθηκαν έμμεσοι δρόμοι για την εξαγωγή των προϊόντων μέσω Λευκορωσίας, Σερβίας ή άλλων τρίτων χωρών, αλλά αυτό ανέβασε υπερβολικά το κόστος των εξαγωγών προς τη Ρωσία. Διατυπώνεται η άποψη ότι λόγοι που σχετίζονται σαφώς με γεωπολιτικά και γεωστρατηγικά ζητήματα είναι αυτά που εμπόδισαν την περαιτέρω ανάπτυξη των εμπορικών συναλλαγών με την Ρωσία μετά το 2009.

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ ΣΤΙΣ ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ/ΕΞΑΓΩΓΕΣ ΑΠΟ/ΣΕ ΡΩΣΙΑ/ΟΥΚΡΑΝΙΑ: Σχετικά με τις εισαγωγές από Ρωσία και Ουκρανία, εκτιμάται ότι θα υπάρξουν σημαντικότατα προβλήματα σε συγκεκριμένα προϊόντα, όπως τα λιπάσματα, τα σιτηρά, το

σινάπι κτλ., καθώς σημαντικό τμήμα αυτών των προϊόντων εισάγεται από τις συγκεκριμένες χώρες και δεν υπάρχουν επαρκείς ποσότητες προκειμένου να υπάρξει αναπλήρωση από άλλες χώρες. Παράλληλα δε αναμένεται να εκτοξευτούν οι τιμές προμήθειας των προϊόντων αυτών, λόγω της έλλειψης που θα παρουσιαστεί στην αγορά. Οι ελλείψεις αυτές, αναμένεται με τη σειρά τους να δημιουργήσουν μεγάλα προβλήματα στην εγχώρια αγροτική παραγωγή και στη μεταποίηση. Σχετικά με τις εξαγωγές προς Ρωσία και Ουκρανία, αναφέρεται ότι την πρωτοκαθεδρία είχαν τα **νωπά φρούτα, αλλά και μεταποιημένα προϊόντα διατροφής**. Βραχυπρόθεσμα θεωρείται ότι οι δυσκολίες θα είναι πολύ μεγάλες, ενώ μεσο-μακροπρόθεσμα αναζητούνται νέες αγορές στη Βόρεια Αμερική και στο Ηνωμένο Βασίλειο, με την υλοποίηση από την "A-GROMACEDONIA" προγραμμάτων προβολής και προώθησης των προϊόντων. Εκτιμάται ότι η επιδείνωση των διμερών σχέσεων Ελλάδας – Ρωσίας εξαιτίας του πολέμου στην Ουκρανία, θα **επιδεινώσει και τις επιχειρηματικές προοπτικές των Ελληνικών επιχειρήσεων στη Ρωσία**, ενώ η στροφή της Ρωσίας σε άλλες πηγές προμήθειας των προϊόντων που προμηθεύονταν από τη χώρα μας, είτε από την εσωτερική παραγωγή, είτε από άλλες χώρες εκτός Ε.Ε.), ενδεχομένως να οδηγήσουν σε οριστική απώλεια σημαντικού μέρους της Ρωσικής αγοράς. Χαρακτηριστικά: *«…Η οικονομία της Ρωσίας προετοιμάστηκε και εγώ που ασχολούμαι με τον γεωργοδιατροφικό τομέα εδώ και 10 χρόνια, είδα για πρώτη φορά μια καθετοποίηση στον γεωργοδιατροφικό τομέα στη Ρωσική Ομοσπονδία. Έχουν το Νότο, για να μη θεωρούμε τους εαυτούς μας ότι έχουμε το μονοπώλιο, που μπορεί και παράγει. Απλούστατα το πρόβλημά τους είναι ο Βορράς. Επομένως, ο Νότος θα μπορεί να τροφοδοτεί τον Βορρά. Επομένως, η εσωτερική τους διαδικασία και αλληλουχία της οικονομίας τους έχει εδραιωθεί σε μεγάλο βαθμό και αναθερμαίνεται πιθανόν και με την εμπόλεμη σύρραξη από εργατικά χέρια, πρώτες ύλες και κανένας δεν ξέρει αν πράγματι είναι δυνατόν να γονατίσει αυτή η 2η ή 3η δύναμη στον κόσμο. Και το ρούβλι είδατε ότι ισχυροποιήθηκε. Γιατί μην ξεχνάμε ότι τα 2/3 ή το 50% της ανθρωπότητας δεν είναι αυτός κόσμος που ζούμε εμείς, αλλά λειτουργεί αυτοτελώς και η διακίνηση των προϊόντων είναι ελεύθερη (Ινδία, Κίνα, Ν. Αμερική και πολλές άλλες χώρες…)».*

ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΕΠΕΙΩΝ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ: Εκτιμάται ότι οι περισσότερες επιχειρήσεις στον αγροδιατροφικό τομέα θεωρούν ότι η συγκεκριμένη κρίση και οι επιπτώσεις της θα έχουν μικρή διάρκεια, χωρίς να αντιλαμβάνονται το πρόβλημα που εκτιμάται ότι θα εμφανιστεί μετά τα μέσα του Ιουνίου 2022

με την έλλειψη πρώτων υλών (λιπάσματα, σιτηρά κτλ.). Χαρακτηριστικά: «*…Νομίζω ότι ακόμη όλοι ζουν με ένα όνειρο ότι αυτό το πράγμα που ζούμε θα είναι σύντομο. Οι περισσότεροι δηλαδή ακόμη δεν έχουν αναδιατάξει την παραγωγική τους διαδικασία και δυνατότητα γιατί ελπίζουν στον από μηχανής Θεό. Αυτή είναι η εντύπωση που έχω αποκομίσει από όλους…*»

ΜΕΤΡΑ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ: Προτείνεται εμφατικά η καθολική κρατική παρέμβαση στη **μείωση του ενεργειακού κόστους και του κόστους των καυσίμων,** ειδικά για τον αγροδιατροφικό κλάδο συνολικά, ενώ τονίζεται η ανάγκη παρεμβάσεων και από την Ε.Ε. η οποία δείχνει ανεπαρκή αντανακλαστικά. Παράλληλα, προτείνεται η επιδότηση των εξαγωγικών δραστηριοτήτων προς τρίτες χώρες.

Ε4.6 ΦΟΡΕΙΣ ΕΞΑΓΩΓΕΩΝ

ΦΟΡΕΑΣ: ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΞΑΓΩΓΕΩΝ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ (ΣΕΒΕ)

ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΣ: ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΟΣ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ ΣΕΒΕ κ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΧΑΣΑΠΗΣ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΦΟΡΕΑ: Ο ΣΕΒΕ αποτελεί τον μεγαλύτερο εξαγωγικό φορέα της χώρας με μέλη σε όλη την Ελλάδα και από όλους τους κλάδους της εγχώριας οικονομίας. Εκπροσωπεί περισσότερες από **780 επιχειρήσεις**, οι οποίες αντιστοιχούν σε 30 δις ευρώ συνολικό κύκλο εργασιών, 20 δις ευρώ τζίρο εξαγωγών και **60.000 εργαζόμενους**. Από αυτές, το 70% εξάγουν αγαθά και το 30% εξάγουν υπηρεσίες. Από το 1975 στηρίζει και ενισχύει την εξωστρέφεια των ελληνικών επιχειρήσεων, προασπίζεται τα συμφέροντα των μελών του και είναι αρωγός στην ανάπτυξη των διεθνών δραστηριοτήτων τους. Επίσης, συμβάλλει ενεργά ως Σύμβουλος της Πολιτείας σε θέματα εξωστρέφειας και ανταγωνιστικότητας. Έχει διεθνή αναγνωρισιμότητα, υλοποιεί συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα, εξειδικευμένα εκπαιδευτικά σεμινάρια και προγράμματα κατάρτισης σε ειδικά θέματα ενδιαφέροντος, ενώ παράλληλα διοργανώνει και υποστηρίζει τις επιχειρήσεις για συμμετοχή σε επιχειρηματικές αποστολές, συνέδρια, εκθέσεις και κλαδικές συναντήσεις, τόσο στην Ελλάδα, όσο και στο εξωτερικό. **Σκοποί του ΣΕΒΕ** είναι η προώθηση των προϊόντων και υπηρεσιών των ελληνικών επιχειρήσεων, καθώς και των ελληνικών επενδύσεων στο εξωτερικό, η συμβολή σε θέματα ανάπτυξης της διεθνούς επιχειρηματικότητας και ανταγωνιστικότητας των ελληνικών επιχειρήσεων, η ανάδειξη του συγκριτικού πλεονεκτήματος των ελληνικών επιχειρήσεων και η προώθησή τους στο διεθνές οικονομικό περιβάλλον. Επίσης, σκοπός του ΣΕΒΕ είναι η συνεισφορά στη γενικότερη οικονομική, κοινωνική και περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας, καθώς και η προστασία και προαγωγή των συμφερόντων των μελών του στην ανάπτυξη της εξωστρέφειάς τους. Συνολικά οι εξαγωγικές επιχειρήσεις στην χώρα μας εκτιμώνται σε **13.165** με τις **100** μεγαλύτερες από αυτές να πραγματοποιούν το **53% του συνόλου των εξαγωγών.**

ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ/ΕΞΑΓΩΓΕΣ ΑΠΟ/ΠΡΟΣ ΡΩΣΙΑ/ΟΥΚΡΑΝΙΑ: Η Ουκρανία και η Ρωσία βρίσκονται στην 30η και στην 41η θέση, αντίστοιχα, στη λίστα με τους σημαντικότερους εξαγωγικούς προορισμούς της Ελλάδας για το 2021. Στη μεν Ουκρανία αποστείλαμε προϊόντα αξίας 338,6 εκατ. ευρώ με τα **πετρελαιοειδή** να είναι ο σημαντικότερος κλάδος με 70,5% μερίδιο, στη δε Ρωσία οι εξαγωγές ανήλθαν σε 206,6 εκατ. ευρώ με σημαντικότερο κλάδο τα **βιομηχανικά** (18,4% μερίδιο). Αθροιστικά, πρόκειται ουσιαστικά για το 1,3% των ελληνικών εξαγωγών. Το εμπορικό ισοζύγιο με την Ουκρανία τα τελευ-

ταία 4 χρόνια παρουσιάζει **πλεόνασμα** το οποίο ανήλθε σε 140,2 εκατ. ευρώ το 2021, ενώ αντίστοιχα με τη Ρωσία έχουμε **διαχρονικά έλλειμμα** –εξαιτίας των πετρελαιοειδών το οποίο διαμορφώθηκε σε 4,1 δις ευρώ το 2021. Προς το παρόν, διαθέσιμα στοιχεία για το διμερές εμπόριο Ελλάδας-Ρωσίας και Ελλάδας-Ουκρανίας (αλλά και σε ευρωπαϊκό επίπεδο) υπάρχουν μόνο για το α' τρίμηνο του 2022, το οποίο δεν εξυπηρετεί στην εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων. Με βάση τα τελευταία διαθέσιμα δεδομένα, οι **ελληνικές εισαγωγές από την Ουκρανία** διαμορφώθηκαν σε 198,4 εκατ. ευρώ το 2021 με το 51,2% εξ αυτών να αφορά σε βιομηχανικά είδη, το 19,9% σε τρόφιμα και το 13,0% σε πρώτες ύλες. Στο α' τρίμηνο του 2022 είχαμε μία αύξηση κατά 33,5% στις εισαγωγές με αποτέλεσμα να φτάσουν το ποσό των 54,3 εκατ. ευρώ με σημαντικότερες κατηγορίες προϊόντων τον χυτοσίδηρο, σίδηρο και χάλυβα (21,0 εκατ. ευρώ), τα σπέρματα, τους σπόρους και διάφορους καρπούς (12,1 εκατ. ευρώ), τα δημητριακά (3,7 εκατ. ευρώ), τα λίπη και έλαια (3,5 εκατ. ευρώ) και τους καρπούς και τα φρούτα νωπά (2,7 εκατ. ευρώ). Σε ό,τι **αφορά στη Ρωσία, οι εισαγωγές** διαμορφώθηκαν σε 4,3 δις ευρώ το 2021 με το 85,0% να αφορά πετρελαιοειδή και το 10,7% βιομηχανικά είδη. Στο α' τρίμηνο του 2022 είχαμε μία αύξηση των εισαγωγών κατά 131,4% από 732,0 εκατ. ευρώ στα 1,7 δις ευρώ, η οποία οφείλεται στην αύξηση των εισαγωγών πετρελαιοειδών κατά 150,2%.

Σαφέστατα, η Ελλάδα θα επηρεαστεί σημαντικά **στον ενεργειακό κλάδο** με βάση την εξάρτηση από το ρωσικό αέριο. Παράλληλα, οι δύο χώρες είναι σημαντικές προμηθεύτριες, τόσο για την Ελλάδα, όσο και όλη την Ευρώπη, στον κλάδο των **δημητριακών και των σπόρων**. Το 2021 η Ελλάδα εισήγαγε σιτάρι αξίας 60,8 εκατ. ευρώ από τη Ρωσία και αξίας 8,0 εκατ. ευρώ από την Ουκρανία, ενώ από την Ουκρανία εισήγαγε επίσης κουκιά σόγιας αξίας 14,6 εκατ. ευρώ με το αντίστοιχο ποσό το 2020 να ανέρχεται σε 44,2 εκατ. ευρώ. Οι **ελληνικές εξαγωγές στην Ουκρανία** διαμορφώθηκαν σε 338,6 εκατ. ευρώ το 2021, με σημαντικότερο εξαγώγιμο προϊόν τα πετρελαιοειδή (70,5% μερίδιο), τρόφιμα αξίας 29,4 εκατ. ευρώ (8,7%), βιομηχανικά είδη (7,1%) και χημικά (6,1%). Στο α' τρίμηνο του τρέχοντος έτους, οι εξαγωγές διαμορφώθηκαν σε 24,2 εκατ. ευρώ έναντι 22,9 εκατ. πέρυσι, με σημαντικότερες κατηγορίες προϊόντων τα λιπάσματα (33,6% μερίδιο), τα πετρελαιοειδή (13,0%), τους καρπούς και τα νωπά φρούτα (10,4%) και τα παρασκευάσματα λαχανικών και φρούτων (7,4%).

Αντίστοιχα, στη **Ρωσία οι εξαγωγές** ανήλθαν σε 206,6 εκατ. ευρώ το 2021 με σημαντικότερους κλάδους τα βιομηχανικά είδη (18,4% μερίδιο), τα χημικά (16,4%), τα μηχανήματα και οχήματα (15,4%), τις πρώτες ύλες (12,7%) και διάφορα βιομηχανικά (10,5%). Σε ό,τι αφορά στο α' τρίμηνο του 2022, οι ελληνικές εξαγωγές μειώθηκαν κατά 15,8% με τα παρασκευάσματα λαχανικών και φρούτων να αποτελούν τη σημαντικότερη προϊοντική κατηγορία σε ποσοστό 11,9%, τις πλαστικές ύλες (9,0% μερίδιο) και τα καπνά (8,6%) να ακολουθούν.

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ ΣΤΗΝ ΟΥΚΡΑΝΙΑ: Ο όγκος συναλλαγών της Ελλάδας με τις δύο χώρες (εξαιρουμένων των εισαγωγών πετρελαιοειδών από τη Ρωσία) **δεν είναι μεγάλος,** αναλογικά με το σύνολο των εμπορευματικών μας συναλλαγών. Αυτό όμως δε σημαίνει ότι δεν είναι δύο σημαντικές αγορές για πολλές ελληνικές επιχειρήσεις. Προς το παρόν όμως δεν μπορούμε να βγάλουμε ασφαλή συμπεράσματα. Η διάρκεια του πολέμου και οι επακόλουθες εξελίξεις θα επηρεάσουν σε μεγάλο βαθμό την πορεία των ελληνικών εξαγωγών προς τις δύο χώρες. Σε βραχυπρόθεσμο επίπεδο θα πρέπει να υπάρξει υποστήριξη των επιχειρήσεων που επηρεάζονται από τον πόλεμο σε κυβερνητικό επίπεδο, ενώ σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα (και αν και εφόσον χαθούν οριστικά οι εν λόγω αγορές), θα πρέπει να υπάρξει στρατηγική για την αντικατάστασή τους με άλλες χώρες.

Ένα, επίσης, πολύ σημαντικό πρόβλημα είναι το **ενεργειακό.** Ο ΣΕΒΕ για την εξαιρετικά μεγάλη, όπως ήδη υπήρχε τουλάχιστον από το καλοκαίρι του 2021 και επιδεινώθηκε μετά και τις δραματικές εξελίξεις στην Ουκρανία, ενεργειακή κρίση, που πλήττει την ανταγωνιστικότητα των ελληνικών επιχειρήσεων με την κατακόρυφη αύξηση των τιμών ενέργειας και των δυσμενών επιπτώσεων αυτής σε όλες τις επιχειρήσεις σε μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο ορίζοντα. Θεωρούμε ότι τα πρόσφατα μέτρα της Κυβέρνησης κινούνται προς τη σωστή κατεύθυνση και μπορούν να συμβάλλουν βραχυπρόθεσμα στην άμβλυνση των αρνητικών συνεπειών, τόσο στην κοινωνία, όσο και στις επιχειρήσεις. Οι μεταποιητικές επιχειρήσεις με εξαγωγικό προσανατολισμό αντιμετωπίζουν άμεσα προβλήματα στην αύξηση κόστους του παραγόμενου προϊόντος, λόγω της δραματικής αύξησης του κόστους ενέργειας και άλλων εξωγενών παραγόντων που επιδρούν αρνητικά στην ανταγωνιστικότητά τους και κατ' επέκταση στη συνέχιση της λειτουργίας τους.

Αυτό που χρειάζεται αυτή τη στιγμή είναι η ορθολογική λειτουργία της αγοράς ενέργειας, η πάταξη της κερδοσκοπίας και αισχροκέρδειας στον κλάδο, καθώς και άμεσες δομικές/θεσμικές παρεμβάσεις, όπως ενδεικτικά η απλοποίηση εγκατάστασης net metering και η νομοθετική ενίσχυση του πλαισίου των PPAs με στόχο την επιτάχυνση της διείσδυσής τους στην ελληνική αγορά. Εκτιμούμε ότι άμεσα πρέπει να αποκτηθεί ένα σταθερό μακροχρόνιο πλαίσιο στην ενέργεια για να μειωθούν οι επιπτώσεις στο μικρότερο δυνατό βαθμό. Αυτό απαιτεί τόσο ενίσχυση των δομικών μεταρρυθμίσεων και επενδύσεων του προγράμματος ενεργειακής μετάβασης, όσο και μέτρα στήριξης και προώθησης από την πολιτεία της εξοικονόμησης ενέργειας, των ΑΠΕ και της πράσινης ανάπτυξης.

Με βάση τις πιο πρόσφατες πληροφορίες που έχουμε, υπάρχει στασιμότητα στο κομμάτι των πληρωμών. Επίσης, γνωρίζουμε πως κάποιες ρωσικές επιχειρήσεις που διαθέτουν θυγατρικές στο εξωτερικό και δεν έχουν τη δυνατότητα απευθείας συναλλαγών, πραγματοποιούν τις συναλλαγές τους μέσω των θυγατρικών τους. Τους τελευταίους μήνες υπάρχουν σημαντικά προβλήματα στις διεθνείς εφοδιαστικές αλυσίδες με τις εναέριες και οδικές μεταφορές στις δύο χώρες, αλλά και στη Λευκορωσία να έχουν σταματήσει ή να έχουν δυσχερανθεί σημαντικά. Αυτό, όπως καταλαβαίνετε, δημιούργησε μεγάλη δυσκολία στην προμήθεια α' υλών και βοηθητικών προϊόντων που εισήγαγαν ελληνικές επιχειρήσεις από τις χώρες αυτές και οδήγησε σε αγωνιώδη αναζήτηση εναλλακτικών αγορών και αύξηση του κόστους παραγωγής για τα τελικά προϊόντα, είτε αυτά καταναλώνονται εσωτερικά, είτε εξάγονται, όπως πχ. το ηλιέλαιο στις ελιές και τα δημητριακά. Οι απώλειες για επιχειρήσεις που έχουν θυγατρικές, εργοστάσια ή εμπορικά παραρτήματα στις χώρες αυτές θα **είναι τεράστιες**, καθώς δεν μπορούν να δραστηριοποιηθούν και αυτό σημαίνει ότι δεν θα μπορούν να καλύψουν ενδεχομένως και άλλες αγορές που εξυπηρετούσαν μέσω των θυγατρικών και των εργοστασίων τους εκεί. Μάλιστα, οι **επιχειρήσεις της Βόρειας Ελλάδας έχουν μεγαλύτερη δραστηριότητα στις δύο χώρες και θα επηρεαστούν περισσότερο**, γι' αυτό απαιτείται ετοιμότητα σε εναλλακτικές λύσεις και υποστήριξη σε κυβερνητικό επίπεδο. Σε κάθε περίπτωση, η ζημιά είναι δύσκολο να εκτιμηθεί και να ποσοτικοποιηθεί, αλλά είναι σημαντικό να αρχίσουμε σταδιακά να βρίσκουμε εναλλακτικές επιλογές, ξεκινώντας από την αποκατάσταση της σταθερότητας και της ασφάλειας.

ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΕΠΕΙΩΝ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ: Οι επιχειρήσεις προσπάθησαν να αναλάβουν οι ίδιες το επιπρόσθετο βάρος που απορρέει από τις αυξήσεις στα εν λόγω κόστη, ωστόσο αυτό το μέτρο δεν είναι βιώσιμο. Στην παρούσα φάση, αλλά και στο πλαίσιο συμμόρφωσης με τους δείκτες ESG, είναι εξαιρετικά σημαντικό να γίνει **μία βέλτιστη διαχείριση των πόρων και της καταναλισκόμενης ενέργειας ώστε να συγκρατηθούν τα κόστη σε βιώσιμα επίπεδα**. Σε κάθε περίπτωση, όλες οι επιχειρήσεις πρέπει να παρακολουθούν στενά τις εξελίξεις και έχουν πλάνο αντιμετώπισης κινδύνου. Οι εξαγωγικές επιχειρήσεις έχουν δεχτεί αρκετά πλήγματα τα τελευταία δύο χρόνια, τόσο εξαιτίας του κορωνοϊού, όσο και εξαιτίας του πολέμου. Αρχικά είχαμε μία τεράστια αύξηση στις τιμές πρώτων υλών και στο μεταφορικό κόστος και στη συνέχεια είχαμε –και έχουμε- να αντιμετωπίσουμε τον υψηλό πληθωρισμό και το τεράστιο ενεργειακό κόστος. Οι υψηλές διακυμάνσεις στα κόστη και η έντονη αστάθεια εν γένει δεν βοηθούν το διεθνές εμπόριο και αποτελούν τροχοπέδη. Παρόλα αυτά, οι επιχειρήσεις προσπάθησαν να επωμιστούν αυτό το επιπρόσθετο κόστος, αλλά αυτή δεν θα μπορούσε να είναι μία βιώσιμη στρατηγική. Επομένως, πολλές από τις επιχειρήσεις και ανάλογα τον κλάδο στον οποίο ανήκουν, μετακύλησαν τα επιπρόσθετα κόστη στο τελικό προϊόν, κάτι το οποίο επηρέασε και θα επηρεάσει τη διεθνή τους ανταγωνιστικότητα. Γι' αυτό και κρίνεται απαραίτητη η ενίσχυση αυτών των επιχειρήσεων με στοχευμένες παρεμβάσεις μέσω π.χ. φοροαπαλλαγών για ένα συγκεκριμένο διάστημα, με σκοπό τη διατήρηση της ανταγωνιστικότητάς τους.

ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ: Οι ελληνικές επιχειρήσεις επηρεάζονται άμεσα και έμμεσα από τον πόλεμο στην Ουκρανία, άλλες λιγότερο και άλλες περισσότερο. Ταυτόχρονα όμως μιλάμε για τις πλέον δυναμικές επιχειρήσεις της χώρας, οι οποίες έχουν μάθει να διαχειρίζονται τέτοιες καταστάσεις και κινδύνους που απορρέουν από τη διεθνή τους δραστηριότητα σε διάφορες χώρες. Στην παρούσα φάση, η **βιωσιμότητα των επιχειρήσεων δεν πλήττεται** και εκτιμώ ότι αυτό δεν θα συμβεί ούτε στο προσεχές μέλλον. Από την άλλη πλευρά όμως, αν η κατάσταση συνεχιστεί για μεγάλο χρονικό διάστημα και δεν υπάρξει η κατάλληλη υποστήριξη, τότε πράγματι η βιωσιμότητα κάποιων μικρομεσαίων εξαγωγικών επιχειρήσεων θα απειληθεί, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για τη βιωσιμότητα της ελληνικής οικονομίας.

ΜΕΤΡΑ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ: Είναι εξαιρετικά σημαντικό σε περιπτώσεις όπως αυτή που βιώνουμε, αφενός να εντοπίζονται οι επιχειρήσεις που

πλήττονται από αυτήν την κρίση και αφετέρου, να υπάρχει υποστήριξη από το κράτος. Πέραν της αντιμετώπισης του επιπρόσθετου κόστους και του υψηλού πληθωρισμού που αποτελούν επίκαιρα φαινόμενα και χρήζουν αντιμετώπισης, είναι σημαντικό να υπάρχει μία στρατηγική προσέγγιση σχετικά με τη διεύρυνση του χαρτοφυλακίου των συνεργαζόμενων χωρών με σκοπό τη μείωση της εξάρτησής μας από συγκεκριμένες αγορές. Π.χ. οι επιχειρήσεις που θα χάσουν τις αγορές της Ρωσίας και της Ουκρανίας θα μπορούσαν να υποστηριχτούν με κίνητρα συμμετοχής τους σε διεθνείς εκθέσεις άλλων χωρών, όπου θα μπορούσαν να ανακατευθυνθούν τα προϊόντα τους ή με σύναψη συμφωνιών με νέες χώρες για την προώθηση των διμερών μας εμπορικών σχέσεων σε συγκεκριμένους κλάδους.

ΦΟΡΕΑΣ: ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΞΑΓΩΓΕΩΝ (Π.Σ.Ε.)

ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΣ: ΠΡΟΕΔΡΟΣ Π.Σ.Ε., κ. ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΦΟΡΕΑ: Ο Πανελλήνιος Σύνδεσμος Εξαγωγέων (Π.Σ.Ε.) είναι ελεύθερο επαγγελματικό Σωματείο που ιδρύθηκε το 1945 και αντιπροσωπεύει τους φορείς της εξαγωγικής δραστηριότητας στο σύνολό τους. Αποτελεί την κεντρική εξαγωγική οργάνωση της χώρας. **Σκοπός του Π.Σ.Ε.** είναι η προώθηση των συμφερόντων των μελών του και του εξαγωγικού κλάδου, και η προαγωγή της εξαγωγικής δραστηριότητας στο πλαίσιο της γενικότερης προόδου και της εξωστρέφειας της εθνικής οικονομίας. Ο Σύνδεσμος, στην όγδοη δεκαετία συνεχούς δραστηριότητας, συμβάλλει πιο αποτελεσματικά στον εκσυγχρονισμό της εξαγωγικής βάσης της χώρας με την αφομοίωση της νέας τεχνολογίας και την ποιοτική αναβάθμισή της να αξιοποιεί καλύτερα τις νέες συνθήκες που έχουν δημιουργηθεί στο διεθνές εμπόριο, για «την προαγωγήν και κατοχύρωσιν των συμφερόντων των μελών του και την συμβολή των Ελλήνων εξαγωγέων εις τα γενικότερα συμφέροντα της εθνικής οικονομίας», όπως οραματίσθηκαν οι ιδρυτές του. Με ιστορία και εμπειρία 77 ετών, ο ΠΣΕ έχει διαρκή παρουσία και παρέμβαση στη διαδικασία λήψης αποφάσεων που αφορούν τους εξαγωγείς:

- Στην Κυβέρνηση και στους εκπροσώπους της Δημόσιας Διοίκησης.
- Στα όργανα της Οικονομικής Διπλωματίας.
- Στους οργανισμούς υποστήριξης των εξαγωγών.

Ακόμη, υποστηρίζει:

- Τη δημοσιοποίηση και προβολή από τα ΜΜΕ θεμάτων ειδικού ενδιαφέροντος για τις εξαγωγικές επιχειρήσεις.
- Τη διοργάνωση ειδικών εκδηλώσεων προώθησης και προβολής του κλάδου.
- Την οργάνωση επιμορφωτικών σεμιναρίων, συνεδρίων και ενημερωτικών εκδηλώσεων.
- Την πραγματοποίηση ειδικών κλαδικών μελετών και ερευνών για προϊόντα και χώρες – στόχους.
- Την αποστολή Ενημερωτικών Δελτίων για την πρόοδο και τις προοπτικές των εξαγωγών.
- Την ενημέρωση περί εξαγωγικών θεμάτων, μέσω των άμεσων ενημερώσεων και των επισημάνσεων.

Ο Πανελλήνιος Σύνδεσμος Εξαγωγέων μετρά πολυάριθμα μέλη– εξαγωγικές επιχειρήσεις, συνεταιρισμούς και εξαγωγικές οργανώσεις όλων των κλάδων της εξαγωγής από όλα τα γεωγραφικά διαμερίσματα της χώρας. Κατά την περίοδο 2011 - 2019 η σχέση αγαθών – υπηρεσιών στις εξαγωγές της χώρας μας ήταν περίπου **45% - 55%,** ενώ κατά τη διάρκεια της πανδημίας (2020-2021) τα ποσοστά αυτά σχεδόν αντιστράφηκαν.

ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ/ΕΞΑΓΩΓΕΣ ΑΠΟ/ΠΡΟΣ ΡΩΣΙΑ/ΟΥΚΡΑΝΙΑ:

I. ΡΩΣΙΑ

Η Ρωσία αποτέλεσε την 41η σημαντικότερη εξαγωγική αγορά της Ελλάδας για το 2021, μία θέση χαμηλότερα σε σχέση με το 2020, με αύξηση των εξαγωγών το 2021 σε σχέση με το 2020 κατά 28%. Οι **εξαγωγές προς Ρωσία κατά το 2021 ήταν 206,62 εκ. ευρώ**, ενώ οι **εισαγωγές από Ρωσία ήταν 4,3 δις ευρώ**. Άρα υπήρχε **εμπορικό έλλειμμα -4,1 δις ευρώ**. Τα κύρια προϊόντα που εισάγουμε από Ρωσία είναι κυρίως **πετρελαιοειδή και φυσικό αέριο**. Σημαντικά λιγότερο, εισάγουμε αλουμίνιο, εξευγενισμένο χαλκό, σιτάρι κτλ. Τα κύρια προϊόντα που **εξάγουμε προς Ρωσία** είναι **μεταλλεύματα, είδη από γουνόδερμα, σωλήνες και χαλκοσωλήνες, καπνό, χρώματα κτλ.**

II. ΟΥΚΡΑΝΙΑ

Η Ουκρανία αποτέλεσε την 30η σημαντικότερη εξαγωγική αγορά της Ελλάδας για το 2021, πέντε θέσεις ψηλότερα σε σχέση με το 2020, με αύξηση των εξαγωγών το 2021 σε σχέση με το 2020 κατά 74,9% Οι **εξαγωγές προς Ουκρανία κατά το 2021 ήταν 338,76 εκ. ευρώ**, ενώ οι **εισαγωγές από Ουκρανία ήταν 197,86 εκ. ευρώ**. Άρα υπήρχε **εμπορικό πλεόνασμα 140,9 εκ. ευρώ**. Τα κύρια προϊόντα που εισάγουμε από Ουκρανία είναι σίδηρος, καρπούς σόγιας, καρύδια, δοχεία από γυαλί, σιτάρι, ηλιέλαιο, υπολείμματα αμύλου κτλ. Πάνω από το 70% των εξαγωγών της Ελλάδας προς την Ουκρανία είναι **πετρελαιοειδή**. Η Ελλάδα εξάγει επίσης στην Ουκρανία σωλήνες και χαλκοσωλήνες, πυρηνόκαρπο, λιπάσματα, μανταρίνια κτλ.

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ ΣΤΗΝ ΟΥΚΡΑΝΙΑ: Εκτιμάται ότι σίγουρα θα υπάρξουν επιπτώσεις, τόσο στις εταιρείες που έχουν επενδύσει στη Ρωσία λόγω των περιοριστικών μέτρων που έχουν επιβληθεί στη Ρωσία, όσο και στις εταιρείες που έχουν επενδύσει στην Ουκρανία, τουλάχιστον μέχρι να τερματιστεί ο πόλεμος και μέχρι η χώρα να μπορέσει να ορθοποδήσει. Η σημαντικότητα των επιπτώσεων εξαρτάται βεβαίως από το **χρόνο τερματισμού του πολέμου.**

Κατά το πρώτο δίμηνο του πολέμου, υπήρξε μια μεγάλη υποτίμηση του ρωσικού νομίσματος, αλλά από τα μέσα Απριλίου επανήλθε στα προ πολέμου επίπεδα και μάλιστα τον Ιούνιο φαίνεται πως ενισχύθηκε περαιτέρω. Ως εκ τούτου, εκτιμάται πως μακροπρόθεσμα ο συγκεκριμένος παράγοντας **δεν θα επηρεάσει τις συναλλαγές μας με τη Ρωσία, παρά ίσως οριακά.**

ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΕΠΕΙΩΝ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ: Εκτιμάται ότι υπήρξε ήδη και θα υπάρξει περαιτέρω μετακύλιση του αυξημένου κόστους ενέργειας, καυσίμων και πρώτων υλών σε πολλά προϊόντα, κάτι που ενδεχομένως να οδηγήσει τους καταναλωτές σε αναζήτηση φθηνότερων και λιγότερων ποιοτικών προϊόντων και σε γενικότερη αλλαγή των καταναλωτικών συνηθειών.

ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ: Εκτιμάται ότι, παρά τις δυσκολίες, οι Ελληνικές επιχειρήσεις θα ανταπεξέλθουν στις δυσκολίες, καθώς έχουν αποκτήσει εμπειρία και ευελιξία από τις αλλεπάλληλες κρίσεις που αντιμετώπισαν στο παρελθόν και αντιμετωπίζουν σήμερα (κρίση μνημονίων, capital controls, πανδημία, ενεργειακή κρίση, πόλεμος στην Ουκρανία).

ΜΕΤΡΑ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ: Αναφέρεται η ανάγκη για παρέμβαση της Κυβέρνησης με μέτρα για τη μείωση του ενεργειακού κόστους.

ΦΟΡΕΑΣ: ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ (ΕΒΕΘ)

ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΣ: ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ ΕΒΕΘ, κ. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΦΟΡΕΑ: Το ΕΒΕΘ είναι ΝΠΔΔ, που λειτουργεί κάτω από τις συνθήκες που προβλέπει ο Επιμελητηριακός νόμος του 2017. Έχει ως αντικείμενο την παροχή συμβουλών προς τις διάφορες βαθμίδες της Κυβέρνησης και την παροχή υπηρεσιών προς τα μέλη του. Τα μέλη του ΕΒΕΘ είναι οι επιχειρήσεις που είναι εγκατεστημένες στην Π.Ε. Θεσσαλονίκης και ασχολούνται με το εμπόριο και τη μεταποίηση. Το Επιμελητήριο θεωρεί Πιστοποιητικά Καταγωγής μη Προτιμησιακής Καταγωγής τα οποία χρησιμοποιούνται ως αποδεικτικά καταγωγής των εξαγόμενων εμπορευμάτων σε τρίτες χώρες, (εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης), όταν το ζητά η ενδιαφερόμενη επιχείρηση - μέλος ή το απαιτούν οι τραπεζικοί όροι της συναλλαγής. Εκδίδει επίσης τα λεγόμενα A.T.A. CARNET. Τα έντυπα του δελτίου A.T.A. (Admission Temporaire / Temporary Admission) είναι διεθνή έντυπα για τελωνειακή χρήση με τα οποία παρέχεται η δυνατότητα εξαγωγής προϊόντων, με υποχρέωση επανεισαγωγής, χωρίς τελωνειακά τέλη σε συγκεκριμένες χώρες. Εκδίδονται όταν πρόκειται να γίνει εξαγωγή προϊόντων (όπως εμπορικά δείγματα, επαγγελματικός εξοπλισμός, καθώς και προϊόντα που προορίζονται για εκθέσεις, επιδείξεις κτλ.). Η διάρκεια ισχύος αυτού του Δελτίου είναι ένα έτος.

ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ/ΕΞΑΓΩΓΕΣ ΑΠΟ/ΠΡΟΣ ΡΩΣΙΑ/ΟΥΚΡΑΝΙΑ:

Υπάρχουν αρκετές επιχειρήσεις – μέλη του ΕΒΕΘ οι οποίες έχουν σημαντικές συναλλαγές με Ρωσία και Ουκρανία. Ειδικά η αγορά της Ρωσίας είναι ιδιαίτερα σημαντική για τις Ελληνικές επιχειρήσεις, όμως η πανδημία COVID-19 επιβράδυνε σημαντικά τις συναλλαγές αυτές. Από τη Ρωσία εισάγονται κυρίως πρώτες ύλες, υδρογονάνθρακες και προϊόντα αυτών και προς τη Ρωσία (και δευτερευόντως προς την Ουκρανία) εξάγονται νωπά φρούτα, λαχανικά και πρωτογενή προϊόντα, όπως ελιές, αλλά και επεξεργασμένα διατροφικά προϊόντα.

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ ΣΤΗΝ ΟΥΚΡΑΝΙΑ:

Εκτιμάται με μεγάλη όμως επιφύλαξη, καθώς δεν υπάρχουν ακόμα πολλά στοιχεία και δεδομένα, ότι η ένταση των προβλημάτων για τις Ελληνικές επιχειρήσεις με συναλλαγές με Ρωσία – Ουκρανία δεν είναι πολύ μεγάλη. Ωστόσο εκτιμάται ότι αντιμετωπίζουν ιδιαίτερο πρόβλημα μεταφοράς προϊόντων από και προς την Ουκρανία, ενώ δεν υπάρχει εικόνα σχετικά με τις τριγωνικές συναλλαγές (μέσω τρίτων χωρών). Γενικότερα, θεωρείται ότι είναι πολύ νωρίς για να εκτιμηθούν με ασφάλεια οι επιπτώσεις του πολέμου στις Ελληνικές επιχειρήσεις που έχουν επενδύσεις στη Ρωσία και την Ουκρα-

νία. Σημαντικές, ωστόσο, επιπτώσεις εκτιμάται ότι θα υπάρξουν σε περίπτωση διακοπής ή σημαντικού περιορισμού της εισροής φυσικού αερίου από τη Ρωσία στη χώρα μας: η υποκατάσταση των Ρωσικών υδρογονανθράκων από άλλες χώρες δεν είναι εύκολη και παράλληλα θα επιβαρύνει σημαντικά το κόστος προμήθειας. Η αξιοποίηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, ως υποκατάστατο, απαιτεί χρόνο και δυνατότητες δικτύωσης στη διανομή και αποθήκευσης ενέργειας, που σήμερα δεν υφίστανται. Επιπλέον, θεωρείται ότι με τη λήξη του πολέμου, θα υπάρχουν μεγάλες ανάγκες για την ανοικοδόμηση της Ουκρανικής οικονομίας, ενώ για τη Ρωσική οικονομία εκτιμάται ότι πολλές αγορές θα προσπαθήσουν να μειώσουν την εξάρτησή τους από αυτήν.

ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΕΠΕΙΩΝ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ: Αναφέρεται ότι υπάρχει ενδιαφέρον, ενόψει των εξελίξεων στο μέτωπο της ενέργειας, για την εξεύρεση τρόπων εξοικονόμησης ενέργειας στην παραγωγή και την γενικότερη λειτουργία τους. Παράλληλα, σημαντικό μέρος του αυξημένου κόστους ενέργειας και πρώτων υλών μετακυλίεται από τις επιχειρήσεις στις τιμές των προϊόντων και των υπηρεσιών τους. Θεωρείται, γενικά, ότι οι Ελληνικές επιχειρήσεις που είχαν συναλλαγές με τη Ρωσία, θα πρέπει να αναζητήσουν εναλλακτικές αγορές, κυρίως σε χώρες με μεγάλη γεωπολιτική σταθερότητα.

ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ: Μετά την «εξάντληση» που βίωσαν οι Ελληνικές επιχειρήσεις από την πανδημία COVID-19, φαίνεται να υπάρχει πρόβλημα βιωσιμότητας, διαχειρίσιμο όμως προς το παρόν, σε πολλές επιχειρήσεις.

ΜΕΤΡΑ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ: Δεν θεωρείται ότι η Κυβέρνηση έχει σημαντική δυνατότητα «αποσυμπίεσης» της έντασης στην ενεργειακή αγορά, απαιτείται όμως συντονισμός σε επίπεδο Ε.Ε. για την υιοθέτηση κανόνων ενεργειακής πολιτικής, με ενίσχυση των επενδύσεων στον τομέα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

ΦΟΡΕΑΣ: ΕΛΛΗΝΟ-ΡΩΣΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ

ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΣ: ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ ΕΛΛΗΝΟ-ΡΩΣΙΚΟΥ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟΥ, κ. ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΜΠΑΚΟΛΑΣ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΦΟΡΕΑ: Το Ελληνορωσικό Εμπορικό Επιμελητήριο ιδρύθηκε στην Αθήνα το 1995, με την πρωτοβουλία Ελλήνων και Ρώσων επιχειρηματιών και λειτουργεί ως ανεξάρτητο σωματείο μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα υπό καθεστώς ιδιωτικού δικαίου. Με κύριους υποστηρικτές τα μέλη του Επιμελητηρίου, δυναμικές επιχειρήσεις στους περισσότερους κλάδους της οικονομίας και με γνώμονα τα πλαίσια των ενδιαφερόντων τους, στοχεύει στη συνεχή προώθηση των αμοιβαίων οικονομικών, εμπορικών και επιχειρηματικών σχέσεων μεταξύ Ελλάδας και Ρωσικής Ομοσπονδίας, προσφέροντας πρακτικά εργαλεία για την τόνωση της εξωστρέφειας και της ανταγωνιστικότητας των μελών του ΕΡΕΕ. Σήμερα αριθμεί περί τα 100 ενεργά μέλη.

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ ΣΤΗΝ ΟΥΚΡΑΝΙΑ: Χαρακτηριστικά: «*…Γενικά, η κατάσταση είναι πολύ άσχημη, δεν το συζητάμε. Από την άλλη έχουμε δραστηριότητες οι οποίες δεν μπορούν να σταματήσουν. Έχουμε προβλήματα στις μεταφορές, στα transfers κτλ…*». Οι μεταφορές προϊόντων μέσω τρίτων χωρών (μέσω Τουρκίας ή Πολωνίας) έχουν δώσει μια σχετική λύση, αλλά το κόστος είναι ιδιαίτερα αυξημένο. Σχετικά με τις διακυμάνσεις του ρωσικού νομίσματος εκτιμάται ότι «*…φυσικά αυτοί που ήταν σε τράπεζες που αποκλειστήκανε δεν μπορούσαν να κάνουν συναλλαγές. Γενικά αυτοί που εξάγουν είχανε κέρδος και αυτοί που εισάγουν ζημία…*». Θεωρείται επίσης ότι η εικόνα των Ρώσων για τους Έλληνες δεν έχει μεταβληθεί, εξαιτίας του πολέμου, αλλά έχει μεταβληθεί σε μεγάλο βαθμό η εικόνα των Ελλήνων για τους Ρώσους. Επίσης, θεωρείται ότι εφόσον λήξει ο πόλεμος και επιτραπούν οι πτήσεις από την Ελλάδα προς την Ρωσία, η ροή Ρώσων τουριστών προς τη χώρα μας θα αποκατασταθεί χωρίς προβλήματα. Αναφέρθηκε, τέλος, ότι το Ελληνο-ρωσικό επιμελητήριο διεξάγει έρευνα στα μέλη του για τις επιπτώσεις από τον πόλεμο στην Ρωσία, που θα ολοκληρωθεί σύντομα.

ΣΤ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΣΤ.1 ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Διμερές Εξαγωγικό Εμπόριο Ελλάδας-Ρωσίας (με πετρελαιοειδή) σελ. 18

Πίνακας 2: Κυριότερες Ελληνικές Εξαγωγές προς τη Ρωσική Ομοσπονδία Έτους 2020 (ευρώ) σελ. 19

Πίνακας 3: Κυριότερες Ελληνικές Εισαγωγές από τη Ρωσική Ομοσπονδία Έτους 2020 (ευρώ) σελ. 21

Πίνακας 4: Κυριότερα προϊόντα εισαγωγών από τη Ρωσία (προσωρινά στοιχεία) βάσει ταξινόμησης σελ. 26

Πίνακας 5: Βασικά Οικονομικά μεγέθη σελ. 30

Πίνακας 6: Εμπορικό Ισοζύγιο Ελλάδας-Ουκρανίας σελ. 31

Πίνακας 7: Οι 5 κυριότερες κατηγορίες Εξαγωγών από την Ελλάδα 2020 σελ. 31

Πίνακας 8: Οι 5 κυριότερες κατηγορίες Εισαγωγών από την Ουκρανία 2020 σελ. 32

Πίνακας 9: Δαπάνη ανά ταξίδι μη κατοίκων στην Ελλάδα κατά χώρα προέλευσης (σε ευρώ) σελ. 41

Πίνακας 10: Μέση διάρκεια μη ανά ταξίδι μη κατοίκων στην Ελλάδα κατά χώρα προέλευσης (σε αριθμό διανυκτερεύσεων) σελ. 42

Πίνακας 11: Διανυκτερεύσεις μη κατοίκων στην Ελλάδα ανά χώρα προέλευσης (σε χιλ. διανυκτερεύσεις) σελ. 43

Πίνακας 12: Εισερχόμενη ταξιδιωτική κίνηση μη κατοίκων στην Ελλάδα ανά χώρα προέλευσης (σε χιλ. ταξιδιώτες) σελ. 44

Πίνακας 13: Ταξιδιωτικές εισπράξεις ανά περιφέρεια για τις κυριότερες χώρες προέλευσης ταξιδιωτών (σε εκατ. ευρώ) σελ. 45

Πίνακας 14: Ταξιδιωτικές εισπράξεις ανά προέλευση ταξιδιωτών (σε εκατ. ευρώ) σελ. 48

Πίνακας 15: Εισερχόμενη ταξιδιωτική κίνηση ανά προέλευση ταξιδιωτών (σε χιλ. ταξιδιώτες σελ. 48

Πίνακας 16: Οι δύο εμπορικοί εταίροι της χώρας κατά το 2020 σελ. 58

Πίνακας 17: Διμερές εμπόριο Ελλάδας-Ρωσίας (σε εκατ. ευρώ) σελ. 61

Πίνακας 18: Ελληνικές εξαγωγές στη Ρωσία (σε ευρώ) σελ. 62

Πίνακας 19: Ελληνικές εισαγωγές από τη Ρωσία (σε ευρώ) σελ. 63

Πίνακας 20: Διμερές εμπόριο Ελλάδας-Ουκρανίας (σε εκατ. ευρώ) σελ. 67

Πίνακας 21: Ελληνικές εξαγωγές στην Ουκρανία (σε ευρώ) σελ. 68

Πίνακας 22: Ελληνικές εισαγωγές από την Ουκρανία (σε ευρώ) σελ. 69

ΣΤ.2 ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

Γράφημα 1: Αξία εξαγωγών (σε €) Ελλάδας-Ρωσίας σελ. 26

Γράφημα 2: Αξία εξαγωγών (σε €) Ελλάδας-Ουκρανίας σελ. 33

Γράφημα 3: Διμερές εμπόριο Ελλάδας-Ρωσίας, 2017-2021, σε εκατ. ευρώ σελ. 61

Γράφημα 4: Ελληνικές εξαγωγές στη Ρωσία (μερίδιο %), ανά κλάδο, 2017-2021 σελ. 62

Γράφημα 5: Ελληνικές εισαγωγές από τη Ρωσία (μερίδιο %), ανά κλάδο, 2017-2021 σελ. 63

Γράφημα 6: Διμερές εμπόριο Ελλάδας-Ουκρανίας, 2017-2021, σε εκατ. ευρώ σελ. 68

Γράφημα 7: Ελληνικές εξαγωγές στην Ουκρανία (μερίδιο %), ανά κλάδο, 2017-202 σελ. 69

Γράφημα 8: Ελληνικές εισαγωγές από την Ουκρανία (μερίδιο %), ανά κλάδο, 2017-2021 σελ. 70